

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı

**ALGILANAN AİLE YAKINLARI DESTEK ÖLÇEĞİNİN
GELİŞTİRİLMESİ VE 0-8 YAŞ ARASI ENGELLİ
ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN YAKINLARINDAN
ALDIĞI DESTEĞİ ALGILAMALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Salise KAVAK

İstanbul – 2007

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı

**ALGILANAN AİLE YAKINLARI DESTEK ÖLÇEĞİNİN
GELİŞTİRİLMESİ VE 0-8 YAŞ ARASI ENGELLİ
ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN YAKINLARINDAN
ALDIĞI DESTEĞİ ALGILAMALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Salise KAVAK

Danışman: Doç. Dr. Yıldız GÜVEN

İstanbul – 2007

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı

Salise KAVAK tarafından hazırlanan **ALGILANAN AİLE YAKINLARI DESTEK ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE 0-8 YAŞ ARASI ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN YAKINLARINDAN ALDIĞI DESTEĞİ ALGILAMALARI** başlıklı bu çalışma, 12.09.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmzalar

Danışman : Doç. Dr. Yıldız GÜVEN

_____

Üye :

_____

Üye :

_____

ÖNSÖZ

Her insanın, hayatının her aşamasında maddi olmasa bile manevi desteğe ihtiyacı vardır. Bu çalışma desteğin, özellikle engelli çocuğu olan ebeveynler açısından ne kadar önemli, sağlıklı bir yaşam sürmeleri için ne kadar gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

Nasıl yürümeye yeni başlayan bir çocuk bir adım atmak için bir yerlerden tutunarak destek almaya ihtiyaç duyuyorsa, ben de bu çalışmayı hazırlarken yürümeye yeni başlayan bir çocuk gibi çevremdeki tüm destek kaynaklarına sınımsız tutunma ihtiyacı duydum. Bu çalışma bana insanın desteksiz bir adım dahi atamayacağını öğretti.

Öğrencilik hayatım boyunca bana emek veren tüm hocalarıma saygılarımı sunar, yüksek lisans yapmam için beni yüreklendiren sayın hocalarım Yard. Doç. Dr. Oya ABACI ve Yard. Doç. Dr. Vicdan NALBUR TAŞDEMİR'e teşekkür ederim.

Çalışmamın planlanması, uygulanması ve sonlandırılmasındaki yol göstericiliği çalışma üzerindeki titizliği ve özeni, bana göstermiş olduğu sonsuz sabır ve desteğinden ötürü tez danışmanım sayın Doç. Dr. Yıldız GÜVEN'e teşekkürlerin en büyüğünü sunarım.

Ben bu çalışmayı hazırlarken, bir tezin kalbini giriş bölümünün, beynini ise bulgular ve yorum bölümünün oluşturduğunu fark ettim. Beyin (bulgular ve yorum) emir vermediğinde diğer bölümlerin sağlıklı işlemediğini gördüm. Tezimin istatistik çalışmalarında desteğini esirgemeyen sayın hocam Yard.Doç.Dr. Canan SAVRAN'a çok teşekkür ederim.

Her zaman dostlukları ve sevgileriyle yanımda hissettiğim arkadaşlarım Ebru ÖZDEDE'ye, Nezahat ÇETİNKAYA'ya, Derya AYDENİZ'e, Aykut ÇELEBİ'ye teşekkür ederim.

Yüksek lisansımın ve mesleğimin ilk yılında bana sağladığı tüm kolaylıklardan ve gösterdiği anlayışlardan dolayı Özel Tarabya Milenyum Anaokulu'nun başta kurucusu Yeşim BİLEK olmak üzere 2004-2006 yılları arasında çalışanların tümüne teşekkür ederim.

Daha adını saymadığım yüksek lisansım ve tez çalışmam süresince bana emeği geçen herkese sonsuz teŖekkürlerimi sunarım.

TeŖekkürlerin en özeli ise beni yolumda yalnız bırakmayan aileme.... Bana en sınırsız sabrı, her Ŗeye rağmen en büyük anlayıŖı, sonsuz inancı gösteren aileme....

Bu araŖtırmayı beni bugünlere getiren, çok sevdiğim annem İfakat KAVAK'a ve babam Ahmet KAVAK'a ithaf ediyorum.

İstanbul, 2007

Salise KAVAK

GENEL BİLGİLER

Adı-Soyadı..... : Salise KAVAK
Anabilim Dalı..... : İlköğretim
Programı ..... : Okul Öncesi Öğretmenliği
Tez Danışmanı ..... : Doç. Dr. Yıldız GÜVEN
Tez Türü ve Tarih ..... : Yüksek Lisans, 2007
Anahtar Kelimeler ..... :Engelli çocuk, aile, aile yakınları desteği

ÖZET

ALGILANAN AİLE YAKINLARI DESTEK ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE 0-8 YAŞ ARASI ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN ANNELERİN YAKINLARINDAN ALDIĞI DESTEĞİ ALGILAMALARI

Bu araştırmada, Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'nin geliştirilmesi ve 0-8 yaş engelli çocuğu olan annelerin yakınlarından aldığı desteği nasıl algıladıkları amaçlanmıştır. Araştırma, erken çocukluk döneminde engelli çocuğu olan, aile büyüklerinden en az birisi hayatta olup aynı şehirde yaşayan, eşile birlikte yaşayan, ilkokul ve üstü öğrenim düzeyine sahip, çocuğu İstanbul'da Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine giden toplam 151 annenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği, araştırmacı ve uzmanların görüşleri doğrultusunda başlangıçta 52 maddeden oluşmuş, yine uzmanların görüşleri doğrultusunda 44 maddeye indirgenmiştir. 5'li likert tipi sayısal ölçek şeklinde; annenin kendi annesi, babası, eşinin annesi, babası sütunları açılarak şekli verilmiştir. Araştırma sonucunda her ebeveyn için ayrı ayrı olmak üzere (Kendi Annesi/Kendi babası, Eşinin Annesi/Eşinin babası için) 4 ölçek ortaya çıkmıştır. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği test- tekrar test puanları korelasyon katsayıları oldukça yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde iç tutarlılık güvenirligi için yapılan Cronbach alfa ve split half yöntemlerinin uygulamaları da tüm ebeveynler açısından ,001 düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiştir.

Yapı geçerliği için yapılan analizlerde; madde toplam, madde kalan ve ayırt edicilik açısından kendi annesi ve eşinin annesi için ,001 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Kendi babası ve eşinin babası için ise elde edilen sonuçlarda en az ,05 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Anlamlı çıkmayan bazı maddelerde ise madde güvenilirlikleri yüksek olduğu için maddelerin test kapsamında bırakılması uygun görülmüştür.

Kaiser-Meyer-Olkin değerleri dört ebeveyn için ayrı ayrı uygulanmış ve dördü için de örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bartlett's test uygulanarak da dördünde üçer alt boyutu kapsadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine yapı geçerliği için yapılan faktör analizi hesaplamalarında, psikolojik testlerde en güvenilir sonucu veren Varimax Rotated yöntemi kullanılmış ve oldukça yüksek sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan tüm istatistiksel işlemlerin sonucundan da anlaşılacağı gibi Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği yüksek düzeyde güvenilirlik ve geçerliğe sahiptir.

Ebeveynlerden algılanan destek kıyaslandığında, annelerin kendi anne babalarından algıladığı destek düzeyi, eşlerinin anne babalarından algıladığı desteğe göre daha yüksek bulunmuştur. Çocuğun yaşı ile ebeveynlerden algılanan destek arasında ilişki bulunmamıştır. Cinsiyet değişkenine göre sadece eşin babası için ,05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Engelli çocuğun erkek çocuk olması durumunda eşinin babasından daha fazla destek algılanmaktadır. Çocuğun aldığı tanı değişkenine göre anlamlı bir fark çıkmamıştır. Ebeveynlerin aynı evde veya aynı apartmanda oturma değişkeni dikkate alındığında annelerin sadece kendi annesinden algıladığı destekte aynı evde veya aynı apartmanda oturanlar lehine ,05 düzeyinde anlamlı bir fark çıkmıştır. Aynı/ayrı şehirde yaşayan ebeveynlerden algıladıkları destek düzeyi ise hiçbir ebeveynde anlamlı fark yaratmamıştır.

GENERAL INFORMATION

Name- Surname..... : Salise KAVAK
Discipline..... : Elementary Education
Programme ..... : Preschool Teaching
Thesis Advisor ..... : Doç. Dr. Yıldız GÜVEN
Type of Thesis and Date ..... : Master, 2007
Keywords ..... : Defective child, family, parental support, relative support

SUMMARY

DEVELOPMENT of PERCEPTED RELATIVE SUPPORT MEASURE and MOTHERS' PERCEPTION of THE SUPPORTS of THEIR RELATIVES who HAVE DEFECTIVE CHILDREN BETWEEN THE AGES 0-8

In this research the aim is to contribute to the development of Perceived Relative Support Measure and to observe how mothers of defective 0-8 ages of children perceive the support of their relatives. The scanning model is used and the general scanning type is used within the scanning model. 151 mothers participated in the research who have defective children in the early childhood. The mothers all go to Special Education and Rehabilitation Center in Istanbul with their children. Mothers either have at least one relative alive, who is living in the city they live; some live with their husband; they have elementary school education or higher education.

At first, in the light of the recommendations of researchers and qualified experts, the Perceived Relative Support Measure is constructed upon 52 articles and five Likert-type items are formed; including the mother's own mother and father, her husband's mother, and her husband's father. Then the articles are reduced to 44 in the light of the analysis that are made. As a result, four measures are formed for each parent (Mother's own mother and father, and her husband's mother and father). Perceived Relative Support Test results and re-test results' coefficient of correlations are found to be fairly high. Besides the Cronbach alfa and split half reliability tests that are made to confirm the

internal coherence reliability showed a level of ,001 meaningful result regarding both her own parent's and her husband's parents' results.

In the analyses that are made for the structural validity it is found that the results for her mother and for her husband's mother is ,001 meaningful regarding the articles in total, the articles remained and distinguishing.

The results concerning her own father and her husband's father are found to be meaningful in the level of, 05. Some articles, the results of which are not found to be meaningful are also kept in the scope of the test as their reliabilities are found to be fairly high.

Kaiser-Meyer-Olkin values are applied to four parents and the sampling extents are found to be available for factor analysis. Also Bartlett's test is applied and it is found that all four encloses three inner dimensions for each. Varimax Rotated method, which gives the most reliable results in the psychological tests. It is clearly seen from the results of all the statistical processings that are made, the Percepted Relative Support Measure is found to be highly reliable and valid.

When the perceived support levels of parents are compared, the level of the perceived support of mother's own parents are found to be higher than the level of the perceived support of mother's husbands' parents. / No relation is observed between the age of the child and the perceived support from the parents. / In relation to gender variables, only a level of ,05 meaningful difference is found for the husband's father. / In the case of defective male children, more support from the husband's father is observed. In relation to the children's diagnosis variables, no meaningful results are found. The perceived support level from the parents who live in the same house or apartment gave a level of, 05 meaningful results. The perceived support level from the parents who live in the same/different city gave no meaningful results for each parent.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
SUMMARY	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix

I. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar	3

II. BÖLÜM: LİTERATÜR

2.1. Aile.....	5
2.1.1. Ailenin Tanımı	5
2.1.2. Ailenin Önemi.....	5
2.2. Aile ile İlgili Kuramlar.....	6
2.2.1. Sosyal Alış-Veriş Kuramı	7
2.2.2. Sembolik Etkileşim Kuramı.....	7
2.2.2.1. Sembolik Etkileşim Kuramı ve İletişim.....	9
2.2.2.2. Sembolik Etkileşim Kuramında Aile ve Etkileşim.....	10
2.2.3. Aile Sistemleri Kuramı	11
2.2.3.1. Aile Sisteminin Temel Özellikleri	13
2.2.3.1.1. Sirküler Nedensellik.....	13
2.2.3.1.2. Organizasyon	14
2.2.3.1.3. Bütünlük.....	14
2.2.3.1.4. Denge	14
2.2.3.1.5. Geribildirim	15
2.2.3.1.6. Bilgi.....	15

2.2.3.1.7. Kontrol	15
2.2.3.1.8. Kurallar	15
2.2.3.1.9. Sınırlar.....	16
2.2.3.1.10. Alt Sistemler	16
2.2.3.1.11. Açık-Kapalı Sistemler.....	16
2.2.3.2. Aile Sisteminin Temel Görevleri	17
2.3. Aile İçi İletişim	18
2.3.1. Anne- Çocuk İletişimi	19
2.3.2. Baba- Çocuk İletişimi	19
2.3.3. Kardeşler Arası İletişim	20
2.3.4. Aile Büyükleri ile İletişim.....	20
2.4. Engelli Çocuğa Sahip Olma	21
2.4.1. Engelli Çocuk Kimdir?	22
2.4.2. Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Verdiği Tepkiler	23
2.4.2.1. Birincil Tepkiler	23
2.4.2.2. İkincil Tepkiler.....	24
2.4.2.3. Üçüncül Tepkiler.....	25
2.5. Algılanan Sosyal Destek	26
2.5.1. Algılanan Sosyal Destek Türleri	26
2.5.2. Algılanan Aile Büyükleri Desteği.....	27
2.6. Bu Alanda Yapılmış Araştırmalar.....	29

III. BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	33
3.2. Çalışma Grubu	33
3.3. Verilerin Toplanması	36
3.3.1. Veri Toplama Araçları	37
3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu	38
3.3.1.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği Maddelerinin Geliştirilmesi	38
3.4 Verilerin Çözümlemesi.	38

IV. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

4.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi)	
Güvenirlilik ve Geçerliklerine Ait Bulgular.....	42
4.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası)	
Güvenirlilik ve Geçerliklerine Ait Bulgular.....	53
4.3. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi)	
Güvenirlilik ve Geçerliklerine Ait Bulgular.....	64
4.4. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası)	
Güvenirlilik ve Geçerliklerine Ait Bulgular.....	74
4.5. Aile Yakınları Tarafından Algılanan Desteğe İlişkin Bulgular	84

V.BÖLÜM: SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar ve Tartışma	97
5.2. Öneriler	107

KAYNAKÇA	109
-----------------------	-----

EKLER

Ek1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği	124
Ek2. Özgeçmiş.....	125

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 3.2.1. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları	34
Tablo 3.2.2. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarının Yaş Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları	34
Tablo 3.2.3. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları	35
Tablo 3.2.4. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarına Konulan Tanı Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları	35
Tablo 3.2.5. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlerinin Hayatta Olma Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları	36
Tablo 3.2.6. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlerinin Aynı Evde veya Aynı Apartmanda Yaşama Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları ...	36
Tablo 3.2.7. Engelli Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlerinin Aynı Şehirde Yaşama Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları.....	37
Tablo 4.1.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	42
Tablo 4.1.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Öntest-Sontest Toplam puanları İçin Yapılan İlişkili Grup “t” Testi Sonuçları (Devamlılık katsayısı)	45
Tablo 4.1.3. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Güvenirlik Katsayıları	46
Tablo 4.1.4. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Engelli Çocuğu Olan Annelerin Kendi Annelerinin Desteğini Algılama Ölçeği Maddelerinin Güvenirlik ve Geçerlik Katsayıları	47
Tablo 4.1.5. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Test İstatistikleri	49
Tablo 4.1.6. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Varimax Rotated Yöntemi).....	49
Tablo 4.1.7. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Faktör yükleri).....	50

Tablo 4.1.8. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına(Faktör yükleri) Göre Alt Ölçekler	52
Tablo 4.2.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri	54
Tablo 4.2.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Öntest-Sontest Toplam puanları İçin Yapılan İlişkili Grup “t” Testi Sonuçları (Devamlılık katsayısı)56	
Tablo 4.2.3. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Güvenirlik Katsayıları	57
Tablo 4.2.4. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Maddelerinin Güvenirlik ve Geçerlik Katsayıları	57
Tablo 4.2.5. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Test İstatistikleri	59
Tablo 4.2.6. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Varimax Rotated Yöntemi)	60
Tablo 4.2.7. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Faktör yükleri).....	61
Tablo 4.2.8. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına(Faktör yükleri) göre alt ölçekler ve soru numaraları.....	63
Tablo 4.3.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	65
Tablo 4.3.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Öntest-Sontest Toplam puanları İçin Yapılan İlişkili Grup “t” Testi Sonuçları (Devamlılık katsayısı)67	
Tablo 4.3.3. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Güvenirlik Katsayıları	68
Tablo 4.3.4. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Maddelerinin Güvenirlik ve Geçerlik Katsayıları	68
Tablo 4.3.5. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Test İstatistikleri	70
Tablo 4.3.6. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Varimax Rotated Yöntemi)	71
Tablo 4.3.7. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Faktör yükleri).....	71

Tablo 4.3.8. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına(Faktör yükleri) göre alt ölçekler ve soru numaraları.....	73
Tablo 4.4.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri.....	75
Tablo 4.4.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası)Öntest-Sontest Toplam puanları İçin Yapılan İlişkili Grup “t” Testi Sonuçları (Devamlılık katsayısı)77	
Tablo 4.4.3. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Güvenirlik Katsayıları	78
Tablo 4.4.4. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Maddelerinin Güvenirlik ve Geçerlik Katsayıları	78
Tablo 4.4.5. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett Test İstatistikleri	80
Tablo 4.4.6. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Varimax Rotated Yöntemi)	81
Tablo 4.4.7. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları(Faktör yükleri).....	81
Tablo 4.4.8. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına(Faktör yükleri) göre alt ölçekler ve soru numaraları.....	83
Tablo 4.5.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanlarının Tanımlayıcı İstatistik Değerleri	84
Tablo 4.5.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam puanları İçin Yapılan Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları	85
Tablo 4.5.3. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları Tanımlayıcı İstatistik Değerleri	85
Tablo 4.5.4. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanlarının Varyansı İçin Yapılan Levene’s Testi Sonuçları	87
Tablo 4.5.5. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları	87

Tablo 4.5.6. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Scheffe Testi Sonuçları	88
Tablo 4.5.7. Engelli Çocuğun Yaşı Değişkeni ile Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları Arasındaki İlişkiler	89
Tablo 4.5.8. Engelli Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkisiz Grup “t” Testi Sonuçları	90
Tablo 4.5.9. Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları	91
Tablo 4.5.10. Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	92
Tablo 4.5.11. Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	92
Tablo 4.5.12. Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	93
Tablo 4.5.13. Ebeveynlerin Aynı Evde/Aynı Apartmanda Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Mann-Whitney “U” Testi Sonuçları	94
Tablo 4.5.14. Ebeveynlerin Aynı/Ayrı Evde/Apartmanda Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkisiz Grup “T” Testi Sonuçları	94
Tablo 4.5.15. Ebeveynlerin Aynı/Ayrı Şehirde Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Mann-Whitney “U” Testi Sonuçları.....	95
Tablo 4.5.16. Ebeveynlerin Aynı/Ayrı Şehirde Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkisiz Grup “T” Testi Sonuçları.....	96

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. PROBLEM

Bir çocuğun doğumu, ailelerin yaşamında bir dönüm noktası oluşturur. Ailede birçok yeniliğe ve değişikliğe yol açar. Sağlıklı bir çocuğun doğumu, anne-baba için zorlayıcı olabilirken, özellikle özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılımı aile yapısında, işleyişinde ve aile üyelerinin rollerinde önemli değişiklikler yapmaktadır (Küçüker, 1997)

Evde bir çocuğun doğmasının yarattığı sevinç, çocuğun özel gereksinimli olduğunun fark edilmesi ile şok duygusuna ve yoğun bir kedere dönüşür. Bu tür aileler, diğer ailelerin çoğu zaman üstlenmeleri ve yerine getirmeleri gerekmeyecek bazı ek sorumlulukları üstlenmek durumunda kalmaktadır (Akkök 1997).

Doğal olarak tüm anne babaların beklentisi normal ve sağlıklı çocuklara sahip olmaktır. Herhangi bir anormal durumun olması hayal kırıklığı yaratır. Yaygın Gelişimsel Bozukluk gösteren bir çocuğun gereksinimleri aile üyelerinin yaşam biçimlerini planlarını etkileyerek, aile içinde yoğun bir kaygıya neden olabilir. Özellikle zihinsel gerilik tanısı aileler üzerinde son derece olumsuz bir etki yaparak ailelerde ciddi bir krize neden olabilir (Duygun, 2001)

Evde zihinsel engelli bir çocuğa bakım vermek aileye çok büyük bir yük getirmektedir. Özellikle anneler bu durumdan çok daha fazla etkilenmektedir. Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin kişilikleri ve duygusal durumları incelendiğinde zihinsel engelli bir çocuğa sahip olmanın ebeveyn işlevselliği üzerinde olumsuz bir etki yarattığı, babanın günlük yaşamına kıyasla annenin günlük yaşamını daha fazla etkilediği ortaya çıkmıştır (Pelchat ve ark. 2003).

Yapılan araştırmalar engelli çocuğa sahip ailelerde çocuğun bakımına yönelik sorumluluğun büyük bir kısmını anneler üstlendiği için, annelerin sahip oldukları diğer rollerden vazgeçtikleri, sosyal aktivitelere katılım ve sosyal yaşamlarında azalma olduğunu göstermektedir (Tekinalp, 2001).

Engelli bir çocuğa sahip olma babalar içinde bir stres kaynağı olabilmektedir. Bu strese yol açan nedenlerin başında parasal zorluklar, duygusal gerilim ve sosyal etkinliklerde sınırlamalar sayılabilir (Pelchat ve ark. 2003).

Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin, hayatları boyunca onlarla yaşayacak olan bu sorunu ya da sorumluluğu üstlenmede büyük desteğe ihtiyaçları vardır. Bu destek hem manevi yönden ebeveynlerin ruh sağlığını desteklemek adına hem de maddi yönden çocuğun engeliyle ilgili masraflarını (ilaç, doktor, fizik tedavi, konuşma terapisti vb. gibi) karşılamak adına özellikle, çıkmaza girdikleri dönemlerde olumlu yönde çok etkili olacaktır.

Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin aile yakınlarından aldıkları destek konusunda yapılan araştırmalar bu desteğin ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yurt dışında yapılan araştırmalar, büyük anne ve babalara ilave bakım sorumlulukları verdiği ve duygusal destekler gerektirdiğini göstermektedir. Araştırmacılar bu konuda yapılan araştırmaların çok yetersiz olduğunu vurgulamaktadırlar (Mitchell, 2006). Ülkemizde bu konuda yapılmış bir araştırmanın olmaması bir problem olarak görülerek 0–8 yaş arası engelli çocuğu olan annelerin yakınlarından aldığı desteği algılamaları konusunda bir araştırma yapılmasına ve bu alanda bir ölçme aracının olmaması nedeniyle de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'nin geliştirilmesi uygun görülmüştür.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın birinci amacı; Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'nin geliştirilmesidir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği geçerli bir ölçme aracı mıdır?
2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği güvenilir bir ölçme aracı mıdır?

Araştırmanın ikinci amacı ise; 0–8 yaş arası engelli çocuğu olan annelerin yakınlarından aldığı desteği algılayışlarının incelenmesidir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır;

1. Annenin yakınlarından algıladığı destek, kendi anne babası veya eşinin anne babası olmasına göre farklılaşmakta mıdır?
2. Annelerin öğrenim durumuna göre yakınlarından algıladığı destek farklılaşmakta mıdır?
3. Annenin yakınlarından algıladığı destek ile çocuğun yaşı arasında ilişki var mıdır?
4. Annenin yakınlarından algıladığı destek çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Annenin yakınlarından algıladığı destek çocuğunun engelinin türüne göre farklılaşmakta mıdır?
6. Annenin yakınlarından algıladığı destek aynı/ayrı evde/apartmanda yaşamalarına göre farklılaşmakta mıdır?
7. Annenin yakınlarından algıladığı destek aynı/ayrı şehirde yaşamalarına göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırmanın, engelli torunu olan büyükanne – babaların, torunlarını kabullenme ve çocuklarına destek olma konusundaki algılarını öğrenerek, araştırmacıların büyük anne – babaların desteğini arttırmak için onları, hangi doğrultuda bilinçlendirmeleri gerektiği konusunda ışık tutacağı ümit edilmektedir. Hatta imkânlar dâhilinde uzmanlar, büyükanne – babalarla bu konuda grup terapileri düzenleyebilir ve böylece onların duygu ve düşüncelerini anlayabilirler. Belki buradan yola çıkılarak da onları bilinçlendirme yönünde çalışmalar yapabilirler.

Çocuklarla çalışan özel eğitim uzmanlarına, öğretmenlere yol gösterici olabilir. Aile içi iletişim konusunda; anneler, eğer destek almıyorlarsa neden alamadıkları hakkında çalışma yapmak ve çalışmadan çıkan sonuçlar doğrultusunda problem kaynağına veya kaynaklarına inilerek bu konuda gerekli desteği alabilmelerini sağlamak için yol gösterici olabilir. Ölçeğin geliştirilmesi, bu alandaki açığı karşılayacağından dolayı önem taşımaktadır. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği ile farklı değişkenler dikkate alınarak yapılacak araştırmalara katkısı olacağı düşünülmektedir.

1.4. VARSAYIMLAR

1. Annelerin geliştirilen ölçeği içtenlikle cevaplandıracakları varsayılmıştır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

1. Aile yakınları olarak sadece büyükanne – babalarla,
2. 0–8 yaş arası her türlü engelli çocuğu olan annelerle,
3. Boşanmamış anne babalarla,
4. Eşinin ve kendisinin, anne veya babasından en az biri hayatta olan annelerle,
5. İlkokul ve üstü öğrenim düzeyindeki annelerle,
6. İstanbul’da Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine giden çocukların anneleriyle sınırlıdır.

II. BÖLÜM

LİTERATÜR

2.1. Aile Kavramı

Aile olgusu her ne kadar tarih içinde ve bir toplumdan diğerine farklı anlamlar taşıyabilmekte ise de içinde nerdeyse evrensel sayılabilecek bazı gelişimsel olayların yaşandığı sosyal bir birimi ifade eder. Bu sosyal üniteyi oluşturan bireylerin birbirilerine olan güçlü bağlılıkları ve sadakatleri uzun yıllar sürer. İşte belki de aile kavramına en ayırt edici anlamını yükleyen bu kalıcılık özelliğidir (Gülerce, 1996).

Türk Aile Yapısı İhtisas Komisyonu Raporu (1989) aileyi bireylerin cinsel, psikolojik, kültürel ve ekonomik gereksinimlerini karşılama, topluma uyum ve katılımlarını sağlama işlevleri ile tanımlar ve sorumlu görür (Gülerce, 1996).

Aileyi daha çok genel nitelikleri bakımından inceleyen Maclver ve Page; her ailenin kendine özgü özellikleri olmakla beraber tüm ailelerde bulunan genel nitelikleri şu şekilde sıralamışlardır: Aile evrensel bir kurumdur. Aile duygusal bir temele dayanmaktadır. Aile, şekillendirme özelliğine sahiptir, ailenin kapsamı sınırlıdır, aile toplumsal yapı içerisinde çekirdek özelliği taşımaktadır, aile üyelerinin sorumlulukları vardır, aile, toplumsal kurullarla çevrilidir.

Kısacası; Aile her şeyden önce bir sistemdir. Aile içindeki bireylerin kişisel özellikleriyle ilişkilidir. Ama yine de kendine ait bir yapısı, düzeni ve özellikleri vardır.

2. 1. 1. Ailenin Tanımı

Aile denince hepimizin aklında ilkokul dönemine dayanan çekirdek aile (anne baba ve çocuklardan oluşan en küçük topluluk) ve geniş aile (büyükanne, büyükbaba, anne, baba, çocuklar ve hatta teyze, hala, dayı, amca, enişte gibi yakın akrabaların aynı çatı altında oluşturdukları topluluk) tanımı gelir. Aileyle ilgili literatürü incelediğimizde bizim ilkokul döneminde öğrendiğimiz aile tanımlarından çok daha kapsamlı, pek çok tanımının olduğunu görmekteyiz.

Bell (1972) ise ailenin dört ayrı tanımı üzerinde durur ve tanımların şu özelliklerine değinir. Birinci tanımlamada, aile üyelerinden birinin fikrine dayanarak onun duyguları ve fantezileri aracılığı ile aileyi tanıma söz konusudur. Psikiyatrik ortamlarda en çok kullanılan tanım budur. İkinci tanım, aileyi nükleer ve geniş yönü ile bir kurum olarak ele alan kültürel yaklaşımı içerir. Burada özel bir aile söz konusu değildir, kuramsal bir yaklaşım vardır. Bu tanım, sosyoloji ve sosyal psikoloji tarafından kullanılır. Üçüncü tanıma göre aile, sosyal bir birimdir. Çeşitli parçaların oluşturduğu bir sistemdir. Küçük bir grup olarak ele alınır ve davranışları açısından sosyal psikoloji tarafından incelenir. Dördüncü tanım ise aileyi toplumun değerleri ile sınırlı bir grup olarak ele alır.

Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan toplumsallaşmanın ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı o güne kadar toplumda oluşturulmuş, maddi (özdeksel) ve manevi (tinsel) zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Sayın, 1990).

Aile, aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağları ile birbirine bağlı, çeşitli roller ile birbirini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurum şeklinde tanımlanmaktadır (Özgüven, 2001).

2. 1. 2. Ailenin Önemi

İhtiyaçlarımızı doyuma ulaştırdığımız en doğal ortam ailemizdir. Aile, özellikle 3 ihtiyacı karşılamada önemlidir. Bunlar **samimilik**, **güç** ve **anlamlılık**. İnsanların başkalarıyla birlikte olmaya ihtiyacı vardır. Aynı zamanda kendilerini ifade etmeye ve biricik olmaya da ihtiyaçları vardır. Bütün bunlar anlamlı ve insan hayatının bir amacı olmalıdır (Nazlı, 2000).

Foley (1989)'e göre, ailenin bu üç amacı karşılamasının zorunlu olduğu söylenemez. Yine de, aile olmadan bu ihtiyaçları doyuma ulaştırmak nadiren mümkündür. Aile sosyal bir birimdir ve her üye karşılıklı olarak bu üç boyuttaki ihtiyaçlarına ulaşmak için çaba gösterir (Akt; Nazlı, 2000).

Yani toplumun en küçük birimi olarak kabul edilen ailenin insan hayatında vazgeçilmez bir önemi vardır. İnsanın ihtiyaçlarını karşılayabileceği doğal yer kendi ailesidir. Bireyin yaşamında doyum sağlaması, fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanır (Nazlı, 2000).

2.2. Aile ile İlgili Kuramları

Literatürü incelediğimizde aileyle ilgili pek çok kuramın olduğunu görmekteyiz. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalarda üç aile kuramı, sosyal alış-veriş kuramı, Sembolik Etkileşim Kuramı ve Aile Sistemleri Kuramı öne çıkmıştır.

2.2.1.Sosyal Alış-Veriş Kuramı

İlişkilerle ilgili kuramsal modellerden birisi, Thibaut ve Kelley'in (1952) geliştirmiş olduğu etkileşimler sonuçları kuramıdır. Sosyal alış-veriş kuramı, ceza getiren davranış ve durumlardan kaçındığımız ve ödül getiren ilişkiler, etkileşimler, duygular ve statüler aradığımız genel kuralına dayanır. Herhangi bir şahıs, grup ya da organizasyon, mevcut seçenekler içinden en büyük ödül, en düşük bedel potansiyeli içereni seçer. Seçim gerçek ödül ve ceza değil, ödül ve cezayı kişinin algılayışı temeline dayanır.

İnsanlar müdahalede sosyal onay, ekonomik kazanç, güvenlik, otonomi, eşitlik ve belirsizliğin giderilmesi gibi faktörleri artırmaya; çelişkileri, belirsizliliği, anksiyeteyi ve stresi azaltmayı amaçlar. Sosyal alış-veriş kuramının merkezinde, mümkün olduğunca çok ödül, mümkün olduğunca az ceza vardır (Thibaut ve Kelley'in 1952).

2.2.2.Sembolik Etkileşim Kuramı

Bu kuramda esas olan kişi ya da kişilerin öznel dünyaları vurgulanır. Bizler hem fiziksel, hem de öznel bir çevrede yaşamaktayız. Bireyin etkileşimlerinde ve davranışlarında öznel çevre önemli bir role sahiptir. İnsanı anlamak için en iyi yol, kişilerin zihinlerinde olanların düşünsel anlamlarını ve değerlerini incelemektir. Kişilerin kendi durumları için yaptıkları tanımlamalar, insanı ve sosyal davranışlarını

anlamak için, en yararlı değişkenlerdir. İnsanların nasıl davranacağına karar vermesi, durumu ve kendini nasıl gördüğüne bağlıdır (Manis, Meltzer,1972).

Öznel dünya benlik kavramı, roller, kategoriler, pozisyonlar ve durumların tanımları gibi sembollerle betimlenir. Bütün bu sembollerin hem kendi anlamları vardır, hem de kişilerin davranma eğilimlerini gösteren işaretlerdir. Roller ve kategoriler gibi semboller, bireye kendi davranışlarını organize etme imkânı verir(Çev. Onur, 1993).

Sosyal yaşamın bir organizasyonu olarak toplum, üyelerinin birbirleriyle kurdukları karşılıklı etkileşim süreçleriyle varolabilmektedir. Bu süreçlerin işlerlik kazanması bireylerin toplumu yeniden organize etmeleri anlamına gelir.

Blumer'e (1963) göre toplumsal organizasyon insan davranışlarını iki yolla etkiler. Birincisi insan davranışlarını biçimleyen kurumların kapsamına girerek yerleşmesi, ikincisi de bireylerin kendi statülerini algılamalarında kullandıkları sembollerin yerleşmesini sağlamakla olmaktadır.

Aile, üyelerinin etkileşimleriyle vardır. Aileyi anlamak için, aile ile üyeleri ve aile ile toplum arasındaki etkileşimleri incelemek gerekir. Aile göreceli olarak kapalı bir sosyal birlik olarak görülür. Aile kendisine ait bir kişilik geliştirir. Üyeleri aileyi belirli özelliklere, pozisyonlara ve rollere sahip olarak algılar. Bu algılama her aile üyesinin davranışlarını etkiler (Özgüven, 2001).

Aile bireylerin her biri, aile içinde belirli sayıda rollerle belirlenmiş bir konumu işgal eder. Birey ailesel grubun üyelerinin rol bekleyişlerini ve normlarını algılar ve buna uygun tutumlar geliştirir (Özgüven, 2001).

Sembolik etkileşimin temelinde kategoriler, pozisyonlar, rol, benlik, kimlik ve yüzleşme kavramları vardır. Kategorize etmek, benzer şekilde davrandığımız nesnelere gruplamaktır. Pozisyonlar anne, baba, çocuk, öğrenci olmak gibi toplumca tanınmış özel tip kategorilerdir (Manis, Meltzer,1972).

Pozisyonun temelinde beklenen davranışlar, roller olarak adlandırılır. Roller, birbirleri olmadan var olmayacakları tamamlayıcı diğer rolleri de tanımlar.

Rol alma, etkileşimde bulduğumuz kişilerin tepkilerini tahmin etmemizi sağlar(Onur, 1993).

Benlik, kendimize uyguladığımız kimliklerin, pozisyonların ve rollerin bir bütünüdür. Toplum içinde bireyin girdiği her grup, benlik gelişiminde etkili olurken, bu yolla aynı zamanda eylemlerin gerektirdiği biçimde açığa vurulması, duyguların iletilmesi vb. koşullar hazırlanmış olmaktadır (Onur, 1993).

Bireylere ait fikirler, tavırlar, özellikler, istekler ve itilmeler bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrenin etkisiyle tayin edilmektedir. George Herbert Mead'e göre toplumsal eylemin gerçekleştirilmesi sürecinde kişi, her an ve her durumda diğer insanların onu nasıl değerlendireceğini düşünmektedir.

George Herbert Mead'e göre, bireylere benliğin bir kısmını veren her hangi bir toplumsal organizasyon ya da grup, genelleştirilmiş diğerleri olarak algılanmaktadır. Bu gerçekte bir bütün olarak topluluğun ya da grubun bireye yönelik tutumudur. Tam anlamıyla benlik gelişiminin tamamlanması için, sosyal süreçlerin bireyin deneyimlerine girmesinin yanı sıra, kişinin kendi kendine, bir diğerine, grubun tamamına doğru salt belirgin bir tutum alması yetmemektedir. Aynı zamanda söz konusu tutumları ile kendi kendine, bir diğerine ya da diğerlerine olan sosyal girişimleri, aktiviteleri yerine getirmesi gerekmektedir. Genelleştirilmiş diğerleri ile grubun kontrolü sağlanmış olmaktadır. Bu yolla topluluk ya da grubun sosyal süreçleri bir sebep sonuç faktörü olarak bireyin düşüncesine girmekte, onun davranışlarını etkilemektedir.

Sembolik etkileşim kuramı hem bireyin, hem de toplumun yapısının davranışları etkilediği ifade eder. Birey kazanılmış inançlar, değerler ve kendini etkileşimde temsil eden semboller olarak görülür(Lewis ve Smith, 1980)

2.2.2.1. Sembolik Etkileşim Kuramı ve İletişim

Toplumsal organizasyon içindeki ortak yaşam, toplumsal etkileşimlerin ayrılmaz parçası olan sembollerin kullanımını ve iletişim sistemlerinden bir ya da bir kaçının bir arada işlerliğinin sağlanması gerektirmektedir(Onur,1993).

Bireyin grup içindeki rollerin çoğunda, diğer bireyler onu bir takım kişilik özellikleriyle birlikte algılamakta, bir bütün olarak ona karşı belirli bir tutum edinebilmektedir.

İletişim, bireylerin karşılıklı olarak çok sayıda sembolleri, anlamları aktardığı bir süreçtir. Bu süreç grubun değerlerinin, normlarının belirlediği davranış biçimlerinin, grubun tutumlarının bireye bağlandığı süreç olmaktadır. Böylece iletişim, insanlar arası etkileşiminin belirleyici bir öge olmaktadır (Onur,1993).

2.2.2.2. Sembolik Etkileşim Kuramında Aile ve Etkileşim

Birey kendi gelişimini aile içindeki diğer üyelerle etkileşim içinde gerçekleştirir. Aile çocuğun temel sosyalizasyonunun ortaya çıktığı yerdir. Çocuk, yetişme süreci içinde, iletişim içinde olduğu ev halkı ve akrabaları ile doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşim içindedir. Bu etkileşim süreci onun düşünme, yorumlama, kendi kendinin bilincine varmasında etkili olmaktadır. İletişim alanı, bireyler arasında ortaya çıkan etkileşimler bireyin benlik gelişiminde etkili olurken, bireyin benliği, toplumun amaçları ve değerleri ile kimliklendirmektedir.

2.2.3. Aile Sistemleri Kuramı

Vetere ve Gale (1987) sistem kavramını “nesnelere ve özellikleri arasındaki ilişkiler ile nesnelere bir bütün oluşturduğu yapı” olarak tanımlamaktadır. Ludlow ve Howard (1990) ise sistem teorisinin ilkelerini şu şekilde belirtmiştir:

- 1) Sistem, bir bütün olarak organize edilmiştir. Sistemin öğelerinin bağımlı olması zorunludur.
- 2) Sistem içindeki etkileşim kalıpları doğrusal değil, döngüseldir.
- 3) Uyumlu sistemin doğasında değerlendirme ve değişim vardır.
- 4) Kompleks sistemler, sınırları ayrılmış, belli kuralları ve etkileşim kalıpları olan alt sistemlerden oluşmuştur.

Miller ve Miller (1980) ise bir nesne topluluğunun “sistem” olarak değerlendirilebilmesini sağlayan kavramları şu şekilde açıklamaktadır:

Çevre, özelliklerin sistemi etkilemesiyle değişen ve bu özellikler ile sistemi etkileyerek değiştiren nesnelerin bulunduğu ortamdır. Çevre içinde sistemi diğer sistemlerden ayıran yapı, sınırlardır. Sosyal sistemlerin sınırları sıklıkla sistemin davranışı ve fonksiyonu ile ayrıştırılmıştır. Sistemin fonksiyonel düzeyi, ana sistem içinde hiyerarşik konumu ve bu konumda ne tür sistemler ile bilgi alışverişi içinde olduğuyla ilişkilidir.

Denge, sistemin bulunduğu konumu koruyabilme yeteneğidir. Çevresi ile sürekli madde ve bilgi alışverişinde olan bir sistem, bu sayede denge durumunu korumaya çalışmaktadır. Bu durum “denge durumu” (steady state) olarak ifade edilir. Tıpkı insan vücudundaki ısının, çevredeki ısı değişimlerine rağmen belli dereceyi korumasında olduğu gibi aile sistemi de kendi iç veya dış çevresinde meydana gelen değişikliklere karşı var olan dengesini korumaya yönelik davranışlar gösterir.

Geribildirim, sistemin uyum kapasiteleri ve korunma arasındaki dinamik eşitliği nasıl sürdürdüğünün anlaşılması için sirküler bir kavram olarak işlev görür. Geribildirim, bir makinede ilk aşamadan çalışma biçimine kadar makinenin güncel performansı hakkındaki bilginin makineye iletilmesi olarak tanımlanmıştır. Olumlu ve olumsuz geribildirim sistemde birlikte yer alır. Olumsuz geribildirimde istenen ve var olan performans arasındaki fark azaltılır, denge sağlanırken; olumlu geribildirim süreçleri performansı güçlendiren her biçimlendirme sayesinde hareketliliğe sebep olur.

Doğal ve insan yapısı sistemlerin kontrol mekanizmaları arasındaki ilişki üzerine çalışan sibernetik uzmanları, sistemdeki bilgi akışını incelemiştir. Sistemin kapasitesinin, süreçteki veya o anki gelen bilginin miktarına bağlı olarak bir kontrol mekanizması uyguladığını saptamışlardır.

Bilgi, sistemde emir, karmaşıklık ve biçimsel yönlendirme anlamlarında kullanılır. Geribildirim döngüsü ve kontrol mekanizmasının işleminde önem taşır.

Bu teori, aile sürecini araştıran bireylerin iletişimlerini kolaylaştıracak özellikte bir sözcük dağarcığı sağlamakla birlikte şu ihtiyaçları da karşılamaktadır (Vetere ve Gale, 1987):

- 1) Aile yapısı dinamikleri, süreci ve değişimi açıklamak ve tanımlamak,
- 2) Sabit kişilerarası yapılar, bireylerin stres akışı ve ailedeki duygusal dinamikler ile değişen kişilerarası yapıları tanımlamak,
- 3) Aileyi bireysellik ve kültür arasında arabulucu sayarak; ailenin bireysel gelişim ve çevresel olaylar arasında “arabulucu” işlevini nasıl üstlendiğini açıklamak,
- 4) Aile yelerinin farklılaşma ve bireyselleşme süreçlerini tanımlamak,
- 5) Ailedeki, patoloji ve sağlığı tahmin etmek; ailenin fonksiyonel olması ile fonksiyonel olmamasının nedenleri hakkında hipotezlerin kaynağını sağlamak,
- 6) Ailenin fonksiyonel olamaması ile ilgili terapötik stratejileri önermek,
- 7) Durağanlık ve değişim gibi sözde zıt fonksiyonları özellikle ailenin gelişimsel seyrinde gözlendiği zaman tasvir etmektir.

Aile sistemi, sistemin kendisi ve alt sistemleri ile ailenin vresi gibi bireyin ilişkide olduğu sistemler arasındaki ilişkiler serisi olarak kavramsallaştırılabilir. Bireysel olarak bir aile yesi de biyolojik-psikolojik-sosyal türde, küçük ve büyük çok sayıda sistem ile birlikte yaşayarak organize olmuş bir sistemdir. Aile grupları da sistemin tüm özelliklerini göstermekte ve benzer organizasyon prensipleri ile işlemektedir (Vetere ve Gale, 1987).

Aile, aileyi oluşturan bireylerin karmaşık etkileşimlerinin oluşturduğu, açık bir sistemdir. Bir sosyal sistem olarak tam bir aile, en az üç kişiden oluşur. Her aile yesi, ailenin diğer üyelerine ilişkiler yolu ile bağlıdır. Burada ikili ve üçlü ilişkiler ile karşılıklı ve dönüşümlü olarak birbirlerini etkileyen karmaşık bir “ilişkiler ağının” oluşturduğu bir sosyal yapı, bir sistem ortaya çıkmaktadır (zgven, 2001).

Ailenin kompleks bir yapısı vardır. Alt sistemlerden oluşmuştur, bir amaca yönelmiştir. Tamamlanması gereken amacı ve görevleri, bu görevlerini yerine getirmek için de stratejileri vardır (Sabatelli ve Bartle, 1995).

İnsanlar, alt sistemlerden oluşan bir sistem içinde yaşarlar. Her alt sistemde bireyler geniş bir yaşam sistemi (living system) içindedirler. Birey aile olarak betimlenen geniş yaşam sisteminin bir alt sistemidir. Aile de geniş ailenin (extended family) bir parçasıdır. Diğer bir geniş sistem ise topluluk sistemidir ki bu sistem de devlet sisteminin alt sistemidir. Sistem ve alt sistemleri arasındaki bu içsel etkileşim nedeni ile bir alt sistemin biyolojik veya sosyal örgütlenmesinde bir problem ortaya çıkar ise bu problem diğer alt sistemleri de etkiler (Fenell ve Weinhold, 1989). Okul, iş yeri, komşular ve diğer topluluklar ile etkileşim tüm aile sistemini ve içindeki bireyleri etkilemektedir (Ewalt, 1997).

Aile sisteminin öğelerden oluşmuş bir yapısı vardır. Her bir öğenin farklı rolleri vardır. Bu roller öğelerin birbirine bağlanmasına yardım eder. Sistem bir bütündür ve sistemin içinde birkaç alt sistem vardır (Frude, 1991). Yani aile doğal bir sistemdir ve birçok fonksiyonu vardır. Örneğin, duyguları paylaşma, çocuk büyüme, iş bölümü vb. fonksiyonlar aile sistemi tarafından yerine getirilir. Aslında aile, birbirine bağlı kuvvetlerden etkilenen bir sosyal sistemdir. Sistemin her bir parçası bir diğer parçasını etkilemektedir. Aileler, üyelerin bir arada yaşamasından kaynaklanan sistematik davranış kalıpları geliştirirler. Ailenin iletişim ve davranış kalıpları sistemi dengede tutmaya çalışır (Riley, 1990).

2.2.3.1. Aile Sisteminin Temel Özellikleri

Yukarıda sistem teorisi ve bu teori çerçevesinde ailenin neden sistem olarak ele alınması gerektiğine ve nasıl yapılandığına ilişkin bilgiler verilmişti. Aşağıda ise aile sisteminin temel özelliklerine daha detaylı olarak yer verilecektir.

2.2.3.1.1. Sirküler Nedensellik

Aile sistemi, bir üyedeki değişimden diğer üyelerin de etkilendiği bir grupta bireylerin birbirleri ile olan ilişkileri sayesinde tanımlanır. Bir üyenin, davranışındaki değişiklik diğer üyeyi de etkiler (Levi, 1986). Sirküler nedensellik, bir davranışın

yalnızca neden değil, aynı zamanda da sonuç olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin, evde kadın dırdır ettiği için kocası ie kapanır; kocası içine kapandığı için kadın dırdır eder (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

2.2.3.1.2. Organizasyon

Aile sistemini meydana getiren bireylerin ve bireyler arasındaki ilişki bağlarının diğer bir deyiş ile ailedeki alt sistemlerin bir arada bulunması ile tanımlanır. Eğer sistem, birbiri ile ilişki kuran birimlerden oluşmuş ise sistemin bu ilişkiler etrafında organize olduğu söylenir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991). İdeal aile, üçlü denge etrafında organize olmuştur. Anne, baba ve çocuklar. Her ilişki karşılıklı alma ve vermedir. Birey, doğal yeteneğine göre kendisi için sorumluluk alır ve bunu yerine getirirken yetersiz ya da aşırı fonksiyonellik göstermez (Ackerman, 1980).

2.2.3.1.3. Bütünlük

Aile bireyleri sistemi oluşturacak biçimde bir arada olduklarında oluşan organizasyon, bütünlüğü tanımlar. Bir aile sistemi, bireylerin bir araya gelmesi ile oluşan organizasyondur ve parçalara ayrıldığında sistem olarak anlaşılamaz (Goldenberg ve Goldenberg, 1991, s.35). Bütünlük kavramını aile içinde en güzel tanımlayan üyeler arasındaki iletişim kalıplarıdır. Oluşan iletişim kalıplarında ailedeki çatışma ya da duygulanım, belli üyeler arasındaki iletişimin doğal seyri haline gelebilir (Brommel ve Galvin, 1996).

2.2.3.1.4. Denge

Aile sisteminde farklı durum ve konulardaki değişmeyi dengelemek amacı ile sergilenen davranışlar, sistemin denge durumunu sabitlemek üzere yapılan davranışlar olarak değerlendirilir. Ailede hastalığı ya da sorunu tanımlanmış bir bireyin ortaya çıkması homeostatik mekanizmanın çalıştığını gösteren temel bir örnektir. Ailede, bireyde gözlenen belirtiler, her zaman üyelerin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayacak türde değişikliklere yol açmaz. Dolayısı ile bu şekilde işleyen homeostatik mekanizmalar, değişime uyumdan çok, üyeler arasındaki sağlıksız ilişkilerin seyrini korumaya yöneliktir (Goldenberg ve Goldenberg, 1991).

2.2.3.1.5. Geribildirim

Geribildirim, sistem sınırları arasındaki ve içindeki enerjinin değişimidir. Sistemin çevresi ve sistem sınırı içindeki bilginin alınması, yorumlanması ve iletilmesinde temel süreçleri kapsar. Aile sisteminin dışından gelen istekler ve sistemin içsel ihtiyaçları arasındaki dengeyi sürdürmek için üyelerin birbirleri ile ve çevre ile ilişki kurmalarını sağlar (L'abate, Ganahl ve Hansen, 1986). Aileler, çok sayıda geribildirim ile sürekli olarak uyum yapmaktadır. Aile üyelerinden veya ana-baba, kardeşler türündeki alt sistemlerden gelen geribildirimler “içsel geribildirim” olarak tanımlanır. Ailede, sistemin sınırlarını aşarak dış çevreden gelen dışsal geribildirimler de bulunmaktadır. Her iki durumda da gelen geribildirimler sayesinde aile sisteminin toplam dinamiğine bağlı olarak üyeler davranışı sürdürür veya değiştirirler (Miller ve Miller, 1980).

2.2.3.1.6. Bilgi

Genel sistem teorisine göre yaşayan sistemler sürekli bilgi akışına sahip açık sistemlerdir. Bu bilginin akışına göre sistemler kendini düzenler ve denge durumunu korumaya eğilim gösterirler. Sistem perspektifi söz konusu olduğunda; sistemdeki değişim, ancak sistem içinde işleyen tüm girdilerin değişimi ile mümkündür (Levi, 1986).

2.2.3.1.7. Kontrol

Kontrol ve iletişim bilimcileri, insan yapısı ve doğal sistemlerdeki kontrol mekanizmalarında “amaçlılık” ilkesinin önemini vurgulayarak her iki sistem türünde de sistemin kapasitesinin o anki bilginin akış miktarına bağlı olarak kontrol mekanizması uyguladığını saptamışlardır. Bilgi ve kontrol kavramları, sistemde geribildirim süreçlerinin işlemeye başlaması ile anlam kazanmaktadır (Vetere ve Gale, 1987).

2.2.3.1.8. Kurallar

Aile, kurallar tarafından yönetilen bir sistemdir. Ailedeki bireylerin davranış biçimlerini belirleyen yönetsel prensiplere “aile kuralları” denir (Goldenberg ve

Goldenberg, 1991). Aile kuralları, toplum içindeki normlar gibi işlemektedir. Bu kurallar, sisteme dâhil olan üyelerin rolleri ve faaliyetleri hakkında aile içinde bazı beklentilerin oluşmasını sağlayarak ailedeki etkileşimi düzenlemektedir. Böylece aileler, kurallar çevresinde temellenen farklı yaşam biçimleri geliştirmektedir (Walsh, 1982).

2.2.3.1.9. Sınırlar

Miller ve Miller (1980) sınırı, “sistemin çerçevesi olarak tanımlamakta ve sınırın aile sisteminde üyeleri bir arada tutma, dış gerginlikten koruma, madde-enerji-bilgi akışını sağlama türünde işlevlere sahip olduğunu” ifade etmektedir. Brommel ve Galvin (1996), “sınırların bireylerin konum, fikir ve değerleri elde etmelerini düzenleyen fiziksel ve psikolojik limitler olarak düşünülebileceğini” belirterek “aile sisteminde bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen içsel sınırların yanında, sistemin dış çevre ile ilişkisini düzenleyen dışsal sınırların da olduğunu” vurgulamaktadır.

2.2.3.1.10. Alt Sistemler

Miller ve Miller (1980), “bir alt sistemin, sistemdeki özel süreci uygulayan bileşenlerin grubu olduğunu” ifade etmektedir. Alt sistemler, aile sisteminin bütünlüğünü ve yapısını koruma işlevindedirler. Eşler ve çocuklar, iki ayrı alt sistem olarak tanımlanabilir. Ayrıca belli bir durumda aile içinde oluşan koalisyonlarda alt sistem yapısını görmek mümkündür. Nesil, ilgiler, cinsiyet ve işleve göre de alt sistemlere ayrılabilirler.

2.2.3.1.11. Açık-Kapalı Sistemler

Madde-enerji-bilgi bazında girdisi olup bunu çevreye çıktı olarak veren sistemler açık, dış çevre ile bağlarını kesmiş kendi sınırları içinde kalan, organize olamamış ve zaman içinde işlev bozukluğu gösteren sistemler ise kapalı sistemler olarak tanımlanır (Goldenberg ve Goldenberg, 1991). Açık sistemlerde sistemin bileşenlerini dolayısı ile kendini yenilemesi mümkündür. Oysa kapalı sistemlerde dış çevre ile madde-bilgi ve enerji alışverişi çok az olduğundan veya hiç olmadığından sistem kendini ya çok uzun sürede yeniler ya da yenileyemez (Vetere ve Gale, 1987).

2.2.3.2. Aile Sisteminin Temel Görevleri

Sistem perspektifine göre, ailenin yerine getirmesi gereken temel görevler vardır. Bu görevler tüm aileler içindir. Sabatelli ve Bartle (1995) sistem kuramcılarına dayanarak ailenin temel görevlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Kimlik görevlerini yönlendirme; her ailenin, hem aile üyelerinin, hem de tüm aile sisteminin kimlik gelişimine yardımcı olması gerekir. Bu görevlerin yerine getirilmesi ile bireyler kendileri hakkında (fiziksel, cinsel özellikleri, güçlü ve zayıf yanları vb gibi) bilgi edinirler. Bu bilgiler, benlik kavramına hizmet eder.

Sınırları düzenleme; bütün aileler sınır kurmalı ve bu sınırları devam ettirmelidir. Dışarıyla etkileşim stratejilerini oluşturmalı ve kendi bütünlüğünü, özerkliğini korumak için fiziksel çevresini yönlendirmelidir. İçerisi yani alt sistemleri ile uygun ve sağlıklı bilgi akışını sağlamalı, bireylerin özerkliklerini ve bireyselliklerini desteklemelidir.

Ailenin duygusal atmosferini yönetme; aile üyelerinin bakımı ve desteklenme stratejilerinin değerlendirilmesi etrafında meydana gelir. Bu görev karar verme, güç ve kontrol stratejilerini de gerektirir. Etkili yönetim ile aile üyeleri bakıldığını, desteklendiğini hisseder. Üyeler arasında işbirliği artar ve çatışma yaşandığında ise aile üyeleri risk almaya istekli olurlar.

Aile yapısında meydana gelen değişimi yönetme; açık bir sistem olarak aile, yeni bilgilere tepki olarak periyodik bir şekilde yeniden düzenlenir. Sistem içinde bu bilgiler genelde stres olarak yaşanır. Değişim gereklidir ve talep edilir. Stres, stratejilerde yeniden bir düzenlemeye neden olur ve böylece aile, güncel şartlara daha iyi uyum sağlar.

Ev halkının devamlılığını sağlama; tüm ailelerin, üyeleri ile sistemin bütünlüğünü sağlığını artırması ve ailenin fiziksel çevresini devam ettirmesi zorunludur. Aile, besin, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılamak ile sorumludur. Aile, bu görevlerini yerine getirmek için zaman, enerji ve para kaynaklarını kullanarak karar verir.

2.3. Aile içi iletişim

Aile toplumun en küçük birimi olmakla beraber, toplumu en fazla etkileyen kurumdur. Aile kurumunun temel işlevlerinden biri de, ailedeki herkesin en verimli şekilde gelişimini yerine getirmektir. Gelişimin sağlıklı şekli, her bireyin ihtiyacını mümkün mertebede karşılamaktır.

Aile içi iletişim de, bu ihtiyaçlardan biridir. Her ailede iletişim farklılıklar gösterir. Hepimizin kendi kişisel özelliklerimizden kaynaklanan iletişim biçimi vardır. İletişim biçimi farklı olsa da, önemli olan aile içi bireylerin birbirleriyle iletişim kopuklukları olmamasıdır.

Önce ebeveynin aralarındaki iletişimin sağlıklı olması gerekir. Zira yuvanın huzur ve güvenliği çocuğun gelişimi ve ruhsal sağlığı için gereklidir. Anne–baba ihtiyaçları hakkında birbirleriyle ne kadar samimi, net, açık şekilde iletişim kurarlarsa çocuklar da bu oranda ihtiyaçlarını sağlıklı ifade edebileceklerdir. Ailenin sorunları gizli–saklı kalmayıp, konuşulabilecek müsait zemin oluşturulup, ortaklaşa çözüm yolları aranıyorsa sağlıklı aile iletişiminden söz edebiliriz. *Sağlıklı iletişimin şartları* (Dönmezer,2003; Özgüven,2001);

a) Dinleme ve Anlatma: İletişimin temelinde yer alan dinleme ve anlatma, karşılıklı konuşmanın birbirinden ayrılmaz parçalarıdır. Eşler birbirlerine konuşma fırsatı verirken çocuklarına da böylesi fırsat vererek çocuğun önce kendini “birey” olarak algılamasına ve böylece ihtiyacı olan duygusal aktarımdan dolayı rahatlamasına imkân tanıyacaktır.

b) Empati Kurma: Aile içi iletişimde diğer önemli nokta, “empati kurabilmektir”. Empati, kendimizi karşıımızdaki kişinin yerine koyabilme hadisesidir. Meselâ çocuk oynarken oyuncağını kırdığında “Üzülecek ne var?” diyeceğimize, o oyuncağın çocuğumuz için ne kadar kıymetli olduğunu anladığımızı belirten cümleler kurmamız gerekir. “Oyuncağını çok sevdiğini ve buna üzüldüğünü anlıyorum” gibi.

c) Planlamaya Katkıda Bulunma: Etkin aile iletişimi için gerekli şartlardan biri de, aile faaliyetlerinin plânlanmasına çocukların da katkıda bulunmalarına,

fikirlerini söylemelerine izin vermektir. Beyan edilen fikirler göz önünde bulundurularak kararlar alınması, herkese kendini daha iyi hissettirir.

d) Ses Tonu: Sağlıklı iletişimin diğer koşulu da ses tonudur. Ses tonumuzu konuya göre ayarlamalıyız ki, sevgimiz hissedilsin, hayır'ımız dikkate alınsın. Aksi takdirde ısrar geliştiren çocuklara sahip olabiliriz. Ses tonundaki vurgu aslında çocuğa ne yapması gerektiğini de bir nebze olarak vurgular.

2.3.1. Anne-Çocuk İletişimi: Anne ile çocuk arasında tamamen özel bir ilişki biçimi vardır. Çocuğun bu ilişkiyi bir tek annesi ile kurduğu ve onun varlığı içinde yer aldığı söylenilebilir. Çocuğa annelik etmek önemli bir olaydır ve annenin çocuğuna karşı tutum ve davranışlarını açıklar. Anne, çocuk için istikrarlı olmayan dünyada güven kaynağıdır. Annenin en önemli işlevi sevmektir. Sevgi, çocuğun bedensel, zihinsel ve duygusal gelişiminde önemli rol oynar. Çocuk, dünyayı annesinin açıkladığı gibi görür ve algılar. Oldukça yaşamsal olan anne sevgisini kaybetmemek ve ondan uzaklaşmamak için çocuk, davranışlarını sınırlandırmayı öğrenir. Çocuk, buyruklara ve kurallara uymayı anne sevgisi içinde öğrenir. Yapılan araştırmalar, çocukluk ve gençlik dönemlerinde çevresine uymakta güçlük çeken yetişkinlerin ilk yaşam deneyimlerinde olumsuz anne-çocuk ilişkisinin bulunduğunu göstermiştir. Bazı araştırmalar ise çalışan anne üzerine yoğunlaşmış ve çalışan annelerin, çalışmayan annelere göre küçük yaştaki çocukları ile daha çok ilgilendiklerini ve konuştuklarını ortaya koymuştur (Dönmezer, 2003; Oktay, 2000; Bayhan ve Artan, 2004).

2.3.2. Baba-Çocuk İletişimi: Pek çok toplum incelendiğinde, anneler ile babaların çocuk eğitimine eşit oranda katılmadıkları görülmektedir. Çocuk eğitimi açısından daha çok annelerin sorumlu olduğu düşünülmektedir. Oysa babalar ve çocuklar ile yapılan son çalışmalarda, Amerikalı babaların annelerden daha etkin ve canlı olarak çocukları ile etkileşimde buldukları saptanmıştır. Babaların annelere göre, çocukları ile daha çok konuştukları, daha çok direktif ve emir verdikleri, annelerden daha çok bilgi verdikleri saptanmıştır. Çocuk, babası aracılığı ile farklı bir insan biçimini tanır ve güvenliği tehlikede olmadan ona uyum sağlamayı öğrenir. Ayrıca çok iyi sosyalleşmiş bebeklerin, gerek anne, gerek ise babaları ile aralarında güvenli sevgi bağları bulunduğu, özellikle erkek çocuklarının toplumsallaşmasında

baba rolünün daha baskın olduğu saptanmıştır. Babanın yokluğu ya da ilgisizliği, çocuğun kişilik yapısını, ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyerek bazı uyum ve davranış sorunlarına yol açar (Bayhan ve Artan, 2004; Dönmezer, 2003).

2.3.1.3 Kardeşler Arası İletişim: Kardeşler, birbirleri için hem özdeşim modeli oluşturur, hem de sosyal etkileşimlerin gerçekleşmesi, sevgi, güven ve sevecenlik duygularının paylaşımı için uygun ortam sağlar. Kardeşin doğumu, ilk çocukta, büyük bir ilgi ve koruyuculuk duygusu uyandırmak ile birlikte, biraz sıkıntı ve çelişkili duyguları da beraberinde getirir. Çocuk ile kardeşi arasındaki yaş farkı ne kadar az ise kıskançlık da o derecede büyük olmaktadır. Anne-babalar çok kere yeni doğan bebeklerin gereksinimlerini karşılarken büyük çocuğun da en az onun kadar gereksinimi olabileceğini göz ardı ederler. Büyük çocuğun bir bağlılık kaynağı, özdeşim modeli, oyun arkadaşı ve toplumsallaştırma etkeni olarak üstlendiği roller, kardeş ilişkisinin olumlu yönünü oluşturmaktadır. Ayrıca büyük çocuklar, kimlik gelişimi ve sosyal gelişim açısından kardeşleri için önemli bir özdeşim modeli oluşturur. Kardeşler, birbirini korumayı, rahat ettirmeyi bildikleri kadar, birbirlerini kızdırmayı, kışkırtmayı da bilirler. Araştırmalar, ailelerin ilk çocuklarına daha katı bir tutum ile yaklaştıklarını, sonradan doğan çocuklarına ise daha esnek ve hoşgörülü davrandıklarını ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2005; Oktay, 2000; Yörükoğlu, 2000; Bayhan ve Artan).

2.3.1.4. Aile Büyükleri ile İletişim

Büyük anne ve babaların aileye destek olmada önemli kaynaklar olduğu bilinmektedir. Anne- babaların aile büyükleri ile olan iletişiminin kalitesi çocukların büyükanne ve babalarına olan yaklaşımlarını büyük ölçüde etkilemektedir.

Ülkemizde özellikle şehirlerimizde artık geniş aile, yerini anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aileye bıraktıysa da hâlâ aile büyüklerinin (dede, nine) otoritesine dayalı geniş aile geçerliliğini korumakta ve varlığını sürdürmektedir. Dede ve ninenin torunlarıyla yakın teması arttıkça, ana babanın çocuğun eğitimindeki ağırlığı ve etkinliği azalmaktadır (Yavuzer,1996). Bu durum bazen anne babanın çocuğun üzerinde ki otoritesi açısından olumsuz olabilmektedir.

Fakat yine de anne babanın ebeveynlerini yanı başlarında hissetmeleri, hele ki çocuklu ve çalışan bir aileye hayata daha bir güvenle bakmalarını sağlamaktadır.

2.4. Engelli Çocuğa Sahip Olma

Engelli bireylerin kendi özellikleri ve performansları çerçevesinde olabilecek en üst düzeyde gelişimlerinde, toplumda üretken ve bağımsız yaşamını sürdürebilmesinde; ebeveynler, akranlar, engelli birey ve ailesine hizmet veren ilgili meslek grupları, çalışma yaşamında diğer gruplar (işverenler, engelli olmayan çalışan bireyler, sivil toplum örgütleri vb.) ve toplumdaki diğer insanların engelli bireylere yönelik tutumlarının önemli bir rolü vardır(Devlet Planlama Teşkilatı, 2001).

Engelli bir bireye sahip olma aile kurumunu etkilemektedir. Ailelerin yaşadıkları duygusal zorlanma, engelli bireylerin durumuna ilişkin yeterli bilgi edinememe, başkalarına bu durumu açıklamada çekilen güçlük, engelli bireyde görülen davranış ve sağlık sorunları, tedavi ve eğitim konusunda pek çok uzmanla görüşme gerekliliği, uygun eğitim ortamını bulma çabalan, daha fazla zaman, para ve enerji ihtiyacı ve engelli bireyin geleceğine ilişkin kaygılar aileler için önemli gerginlik kaynaklarını oluşturmaktadır. Ailenin engelli bireye yönelik tepkileri engelin tipine, derecesine, oluş zamanına, teşhis zamanına, aile üyelerinin kişilik özelliklerine, eşler arası evlilik ilişkisine, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyine, aile içi ve dışı destek sistemlerinin varlığına bağlı olarak bir aileden diğerine farklılık göstermektedir.

Ebeveyn stresi ve depresyon gibi ruhsal sağlık problemleri, zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinde, engelli olmayan çocukların ebeveynlerine göre daha sık rastlanıyor(akt: Hastings ve Beck, 2004) Örneğin, stres altındaki ailelerin, davranış bozukluğu olan çocuklarına karşı tutumları farklılıklar gösteriyorve depresyondaki ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimlerinde ciddi farklılıklar gözleniyor(akt: Hastings ve Beck, 2004)

Ailelerin engelli bireyleri nedeniyle yaşadıkları gerginlik onlarla etkili bir iletişim kuramama, engelli bireyelerine ilişkin gerçekçi olmayan beklentiler içine

girme, engelli bireylerin duygusal ihtiyaçlarını göz ardı ederek sadece fiziksel gereksinimlerini karşılama vb negatif tutumlar geliştirmelerine neden olabilmektedir.

Ailelerin engelli bireylerinin durumu nedeni ile sağlık kurumlarına, doktorlara başvurduklarında, çoğu zaman yeterli bilgi almaları, kimi zaman da sağlık personelinin engelli bireyle ilgili normal bir gelişim göstermeyeceği, hiçbir şey yapılamayacağına dair ebeveyne iletteği mesajlar veya ebeveynin engelli bireyi hakkında aşın iyimser ancak gerçekçi olmayan beklentiler içine girmelerine yol açabilecek şekilde davranma gibi etmenler, ailenin engelli bireyini kabul etme ve gelişimini desteklemede olumlu bir adım atmamasına veya göstermesi gereken çabalan göstermemesine neden olabilmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001).

Engelli bir bireyin bakımı, eğitimi ve tedavisi ailenin ekonomik gücünü büyük ölçüde etkileyen bir durumdur. Bu durumdaki bazı ailelerde engelli bireyin bakımı için annenin işinden ayrılmak zorunda kalması ailenin ekonomik gücünün daha da sınırlanmasına yol açmaktadır. Bazı ailelerde ise baba ek bir işte çalışmaya yönelmekte ancak bu da babanın evde eşine ve diğer aile bireyelerine vereceği desteğin azalmasına sebep olmaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001).

2.4.1. Engelli Çocuk Kimdir?

“Engellilik”, “özürlülük”, “sakatlık” kavramları, bu kavramlar arasında farklar ve dünyadaki dağılımı sıklıkla karşılaşılan başlıklardır. Söz konusu kavramlar arasındaki farkların günlük yaşamda değeri yoktur. Çünkü önemli olan, bireylerin engellilik durumunu tanımlayan kavramlar değil, engelli bireylerin toplumdaki diğer bireylere göre farklı hizmet gereksinimlerinin olduğunun bilinmesidir (Ataman, 2003).

Bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda ve sürekli olarak işlev kaybı veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereklerine uymama durumuna sakatlık, bu durumdaki kişiye sakat denir (Çağlar, 1987).

Engelli Çocuk Kimdir; Zihinsel özellikleri duygusal yetenekleri nörolojik ve fiziksel özellikleri sosyal davranışları ve iletişim becerileri yönünden ortalama ya da normal bir çocuktan farklı olan bunun için profesyonel yardım alması gereken çocuk engelli çocuk olarak tanımlanabilir (Kirk, Gallagher ve Anastasiow, 2000).

2.4.2. Engelli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Verdiği Tepkiler

Aileler için özürlü bir bireye sahip olacaklarını veya olduklarını öğrenmek, yaşamlarının en zorlu deneyimidir. Bilindiği gibi özürlülük olgusu bazen doğum öncesi veya doğumda teşhis edilmekle birlikte bazen de hastalık, kaza vs. nedenlerle sonradan da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda aileler için en genel güçlük, özürlülüğe ilişkin durumun teşhisi ya da Öğrenme aşamasındadır. Bekleme süreci, son derece yıpratıcı bir dönemdir. Gerçeği öğrenmek, aileler açısından belirsizliğe tercih edilen bir durumdur (İl,2001)

2.4.2.1. Birincil Tepkiler

a) Şok: Çocuğunun engelli olduğunu öğrenen ailelerde sıklıkla gözlenen tepkilerden ilkidir. Genellikle bu durum; ağlama, tepkisiz kalma ve kendini çaresiz hissetme şeklinde ortaya konmaktadır. (Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

b) Reddetme: Bazı anne-babalar çocuklarının engelli olduğunu kabul etmek istemeyebilirler, bir savunma mekanizması olan reddetme, bilinmeyene karşı duyulan korkudan kaynaklanmaktadır. Çocuğun ve kendilerinin gelecekte yaşayabileceklerine yönelik duyulan endişeler, kaygılar, üstlenilmesi gereken sorumluluklar, "halimiz ne olacak?" sorusuna yetersiz kalan açıklamalar, reddetme davranışının görülmesine neden olmaktadır. Bu davranışın düzeltilebilmesi zaman almaktadır(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

c) Acı Çekme ve Depresyon: Genellikle anne-babalar engelli çocuğa sahip olmaları nedeniyle hayal kırıklığına uğrarlar. Çoğunlukla anne-babalar için özür; hayallerinde yaşattıkları ideal çocuğun yok olmasının sembolü olabilmektedir, Böyle bir durumda duyulan acı, gerçekten çok sevilen birinin kaybedilmesi karşısında duyulan acıya eşittir. Acı çekme, gerçeğın kabul edilmesini kolaylaştıran bir duygu olarak görülmektedir(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

Depresyon ise; genellikle acı çekme süreci sonunda ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla anne-babalar yükledikleri sorumluluklar karşısında her şeye güçlerinin yetmeyeceği inancı ile depresyona girmektedirler(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

Acı çekme ve depresyon sonucu ailelerde "geri çekilme" ya da "sosyal etkileşimlerden kaçınma" davranışları gözlenebilmektedir. Engelin bilinmeyen yönleri, çözümsüzlüğün getirdiği çaresizlik, endişe, gelecek korkusu, sıklıkla bireylerin acı çekmelerine neden olabilmektedir. Aileler çocuğun engeli ile ilgili bilgileri edindikçe, çocuklarına nasıl yardım edebileceklerini öğrendikçe ve bir şeyler başarıldıkça, yaşadıkları bu tür duyguların etkisi azalmaktadır(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

2.4.2.2. İkincil Tepkiler

a) Suçluluk Duyma: Engelli çocuğa sahip olan her ailede yoğun olarak, acı çekme ile gözlenen tepkilerdendir. Anne babaların çocuklarındaki engeli kendilerinin neden olduklarını düşünmelerinden ya da bazı hatalı davranışları sonucunda tanrı tarafından cezalandırılmış olabileceklerine inanmalarından kaynaklanabilmektedir. (Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

b) Kararsızlık: Engelli çocuğa sahip olan bazı anne babalarda, duruma hemen uyum sağlama gözlenirken, bazılarında bu süreç daha uzun sürmektedir. Kabullenmede görülen kararsızlık, aile bireylerinin birbirlerini suçlamalarından kaynaklanabilmektedir (Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

c) Kızgınlık Duyma: Kızgınlık duyma, genellikle anne babaların kabullenme sürecinde yaşanan ve kabullenmeyi engelleyici duygudur."Neden ben?", "neden benim/bizim çocuğumuz" soruları sıklıkla sorulur. Kızgınlığı kişi kendine yöneltebileceği gibi ailenin diğer üyelerine, engelli bireye ve diğer insanlara yansıtabilir. Doktorlar, eğitimciler ve terapistler de kızgınlık duyulan kişiler olabilmektedir. Anne babaların bu duygudan kurtulabilmeleri için mesleki yardım almaları gerekmektedir. Bir başkasını suçlama, kızgınlık

duygularını dile getirme, aslında kişinin duyduğu suçluluğu azaltmak ya da ondan kurtulmak amacıyla geliştirdiği bir tepkidir. Kısa süre içinde kontrol altına alınması, anne baba ve çocuk açısından yararlı olacaktır(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

d) Utanma: Her anne-baba kendi çocuğunun başarılı olmasını, onaylanmasını ve kabul görmesini arzu eder ve bundan da son derece gurur duyar. Oysa Engelli çocuğun, çevrede kabul görmemesi, hatta alay edilmesi, acınması, korkulması ve reddedilmesi gibi olumsuz tutum ve davranışlar yaşayabilmektedirler. Tüm bunlar karşısında aile, engelli bireyden utanma duygusu geliştirebilmektedir. Sıklıkla, başkaları ile görüşmeyerek, çocuklarını da eve kapatmayı tercih etmektedirler. Öte yandan, çocuğun toplum içindeki etkinliği, anne ve babanın kendilerine ait rollerini, görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleriyle yakından ilişkilidir(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

2.4.2.3. Üçüncül Tepkiler

a) Uzlaşma: Bu davranışları gösteren kişiler, sıklıkla "eğer çocuğuma bir çare bulursan, hayatımı sonuna kadar sana adarım" inancını taşımaktadırlar. Çocuğun derdine çare bulunması, ailelerde son girişim olarak ele alınmaktadır(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

b) Uyum Sağlama ya da kabul Etme: Anne babanın çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler kurabileceklerini fark etmeleriyle başlayan bir süreçtir. Aile üyelerinin tümünün, engelli çocuğun ailelerindeki varlığı gerçeğini kabul eteleri aşamasıdır. Kaygılar, korkular azalmış, utanma gibi olumsuz duygularla baş edilmiştir. Artık aile çocuk için ve çocukla birlikte neler yapılabileceğini düşünür ve planlamaya başlamıştır. Böyle bir ortamda çocuğa da kendi engelini kabul etme ve onunla daha nitelikli bir yaşam sürme şansı tanınmış olacaktır(Darıca, Abidinoğlu ve Gümüşçü, 2000).

2.5. Algılanan Sosyal Destek

Sosyal destek; stres altındaki ya da güç durumdaki bireye çevresindeki insanlar (eş, aile, arkadaş) tarafından sağlanan maddi ve manevi yardım olarak tanımlanır (Eker ve Arkar,1995).

Jonson ve Sarason (1979) sosyal desteği; kişinin güvenebileceği ilişkiler yoluyla, sosyal kaynaklardan yararlanabilme derecesi şeklinde tanımlamışlardır. Cobb (1976) sosyal desteği; kişiyi sevildiğine, değer ve önem verildiğine ve iletişim ağının bir parçası olduğuna inandıran bilgi olarak tanımlamıştır. House (1981) ise sosyal desteği araçsal, duygusal, bilgisel ve değer ifade eden destek olmak üzere; tanımlamıştır (akt: Soylu, 2002).

2.5.1. Algılanan Sosyal Destek Türleri

Sosyal desteğin tanımı üzerinde görüş ayrılıkları olmakla birlikte, tüm tanımlar sosyal desteğin maddi, duygusal ve kognitif yönüne ilişkin genel bilgiyi kapsamaktadır.

Cohen ve Wills (1985) daha önceki sosyal destek tipolojilerinden yola çıkarak sosyal desteği beş boyutta ele almış ve şöyle açıklamışlardır.

a. Duygusal Destek: Sevgi, hoşlanma, anlayış, kabul görme, değer verilme, özen gösterilme, korunma gereksinimlerini kapsayan bu tür destek, literatürde ifade edici destek, değerlilik desteği, yakın destek olarak da adlandırılmaktadır.

b. Araçsal Destek: Parasal yardımı, materyal kaynakları, araç gereç yardımı gibi somut yardımları içerir.

c. Bilgisel Destek: Sorun kabul edilen olaylarla başa çıkmada, tanımlayıcı ve sorunu anlamayı içeren destek biçimi olarak tanımlanmaktadır.

d. Beraberlik Desteği: Boş vakitlerde diğer insanlarla zaman geçirme, eğlenme, rahatlama, sosyal arkadaşlık olarak tanımlanmaktadır.

e. Takdir Desteği: Kişinin sorunları ve kusurlarıyla olduğu gibi kabul edildiği ve saygı duyulduğunun belirtilmesine dayanmaktadır.

Sosyal destek ile sağlık ilişkisini açıklayan iki model vardır:

1. Temel Etki Modeli: Bu model sosyal destek ile sağlık arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Bu modele göre, sosyal destek fiziksel sağlık ve kendini iyi hissetme üzerinde her koşulda, olumlu etkiye sahiptir. Aynı zamanda temel etki modeli, sosyal desteğin olmamasının birey üzerinde olumsuz etki yaratabilecek bir durum olduğu görüşünü savunur. Dolayısıyla, sosyal destekten yoksun olma birey üzerinde kendi başına olumsuz etki yaratabilecek bir durumu oluşturmaktadır (Cohen ve Wills, 1985).

2. Tampon Modeli: Temel etki modelinin tersine tampon etki modelinde, sosyal desteğin en önemli fonksiyonu, stres verici yaşam olaylarının yarattığı zararı azaltarak ya da dengeleyerek ruh sağlığını korumaktır. Stres yaratıcı durumlar söz konusu olmadığı sürece, sosyal desteğin bulunmamasının sağlık ve kendini iyi hissetme üzerinde olumsuz bir etkisi yoktur. Ancak, yüksek düzeylerde stres yaratıcı durumlarda sosyal destek bireyin uyum sağlamasını ve koşullarla başa çıkmasını kolaylaştırarak stresin zararlı etkilerini azaltan bir tampon görevi yapmaktadır (Cohen ve Wills, 1985).

2.5.2. Algılanan Aile Büyükleri Desteği

Büyük ebeveynliğin anlamı, toplumdaki topluma, aileden aileye değişkenlik gösteren pek çok rolü içerir; büyük ebeveyn kültürel veya ailevi geçmişle bağ kuran bir tarihçi, bir rehber, rol model, akıl hocası, bir öykücü, bakıcı veya ailenin yerini tutan, sosyal, manevi ya da maddi imkânlar sağlayan biri olabilir (Nybo, Scherman & Freeman, 1998; Schilmoeller & Baranowski, 1998). Büyük ebeveynlerin bu rolleri zaman içinde değişir (Davidhizar, Bechtel & Woodring, 2000) Torunlar büyük ebeveynler için bir nevi yenilenme ve yaşamları için bir amaç

sağlarlar; aile zincirini tamamlar ve ölümsüzlük hissi geliştirirler (Meyer & Vadasy, 1986; Seligman, 1991).

Büyük ebeveynlerin üstlendikleri görevler çocuğun bakımına yardım etmek gibi işlevsel desteklerin yanı sıra (davranışları nasıl olursa olsun çocuğun koşulsuz kabullenilmesi gibi) manevi desteğin de içinde bulunduğu pek çok şekilde tanımlanmıştır. Büyük ebeveynler ayrıca tıbbi bakım (ilaçların verilmesi, tedavi için doktora gidilmesi gibi), geçici sürelerle bakım, karar aşamalarında katılım ve maddi yardım gibi pek çok konuda da destek sağlarlar (Katz ve Kesel, 2002).

Ebeveynleri ve/veya büyük ebeveynleri odak alan mülakat ve anket çalışmalarının sonuçlarına bakıldığında, engelli çocukların büyük ebeveynlerinin işlevsel açıdan (alışveriş, ev işleri, bebek bakımı ya da torunların gece yatısına kalmaları, mali destek ve tedaviye yardım gibi) ve manevi açıdan (problemlerin tartışılmasına açık olmak, telefonla düzenli iletişim içinde olmak gibi) büyük ölçüde destek sağladıkları gözlemleniyor (Meyer & Vadasy,1986; Gardner, 1994; Hornby & Ashworth, 1994; Glasberg & Haris, 1997; Seligman, 1997). Araştırmalar ayrıca, her zaman olduğu gibi, anne tarafından büyük ebeveynlerin baba tarafından olanlara oranla, büyük annelerin babalara göre ve engelli çocuğun ailesine daha yakın yaşayan büyük ebeveynlerin uzakta olanlara oranla daha fazla destekte bulunduğunu gösteriyor. Dahası son dönemde yürütülen nitel araştırmalar, aileler ve büyük ebeveynler arasında zaten mevcut olan olumlu ilişkilerin, engelli bir çocuğun doğumundan sonraki desteğin oranıyla ve devamındaki olumlu aile ilişkileriyle doğrudan alakalı olduğunu gösteriyor(Mirfin- Veitch,1996, 1997; Nybo, 1998).

Bu Alanda Yapılmış Araştırmalar

Yurt dışında 80’li yıllardan beri birçok araştırmacı tarafından büyükanne-babalara torunlarının engellerini nasıl destekledikleri sorulmuştur; Vadays (1986), tarafından büyük anne-babaların torunlarının ailelerinin özel ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşıladıkları, çeşitli dönemlerde büyük anne-babaların torunlarının ailelerini her hafta veya daha sık, haftalık ve aylık bakıcılık yaparak ve finansal olarak destek verdikleri saptanmıştır. Pahalı desteklerin yanında, büyük anne-babaların torunlarının varlıklarından memnun oldukları, torunlarının engellerine rağmen, potansiyellerini ortaya çıkarmada ve bir şeyler öğretmede çok istekli oldukları kaydedilmiştir. Ancak bu araştırmada, büyük anne-babaların eğitim düzeylerinin yüksek olmasına rağmen, Aile Destek Workshoplarına katılan örneklem grubu çok küçüktür (N=21). Büyük anne ve babaların özellikleri belirtilmemiştir. Bu yüzden sonuçların genelleştirilmesi ve determine edilmesi çok zordur.

Gardner (1994), Ulusal Spina Bifida Derneği’nin haber mektuplarından seçilmiş 20 büyükanne ve 12 büyükbabayla röportaj yapmış. Büyükanne-babalara; “kendilerinin engelli torun sahibi olmada rollerinin ne olduğunu ve bu çerçevede nereye dahil olduklarını” sormuştur. Büyük anne-babalar, torunlarıyla kendini tanıma ve engelli çocuğa sahip evlatlarının da kendini tanıma sürecinde iki kat daha fazla meşgul olmuşlardır. Büyük anne-babalar, torunlarıyla kendini tanıma sürecinde aktif oyunlara, sosyal aktivitelere, akademik ve geliştirici aktivitelere ve törenlere katılmışlardır. Ayrıca sevgi konusunda, manevi destekte ve terapide torunlarına yardım etmişlerdir. Ve zaman zaman engelli çocuğa sahip evlatlarının kendini anlama sürecinde, torunlarına bakıcılık, okula götürme ve okulla ilgilenme, ilaçlarıyla ilgilenme kısacası; medikal anlamda ve destek servislerinde, ayrıca finansal anlamda yardımcı olmuşlardır.

Son birçok makalede, engelli çocuğa sahip ailelerin, büyükanne-babaları torunlarının engellerini ve kendilerini desteklediklerini belirtilmiştir.

Sandler, Warren, Raver (1995), engelli çocuğa sahip ailelere, büyükanne-babaların torunlarının engelini geliştirmeyle yüz yüze gelince, duygusallıklarını nasıl ayarladıklarını sormuşlar. Büyükanne-babaların, ailelere bakıcılık, finansal yardım özellikle de kıyafet alımında yardımcı oldukları belirtilmiş. Ancak bu örneklem içinde yer alan anne-babaların sayıları belirtilmemiştir.

Hornby ve Ashworth (1994), engelli çocukların ailelerine büyükanne-babaların ne tip destekte bulduklarını sormuşlar. Bu örneklemede 22 annenin yarısından fazlası ve 3 baba, büyükanne-babaların çocuklarının engellerini her zaman anladıklarını söylemişlerdir. Örneklemin geri kalan kısmı ise büyükanne-babaların hiçbir etkili destekte bulunmadıklarını söylemişlerdir. Mesela; büyükanne-babaların %74'ü hiçbir zaman bakıcılık yapmamışlar Veya 1 aydan daha az bir süre bakıcılık yapmışlar, %72'si çocukları için alış-veriş yapmamışlar, %78'i evin çevresinde engelli çocuklar için yardımda bulunmamışlar, %63'ü engelli çocukların ailelerine finansal destekte bulunmamışlardır. Ailelerin %54'ü ise kendi ailelerinin onlara çok az veya hiç destek olmadıklarını söylemişlerdir. Hornby ve Ashworth şöyle raporlamışlardır. Örnekleme katılan ailelerin büyüklerinin %25' 70 yaş ve yukarıdır. Ve bir diğer raporlanan şeyde büyük ailelerin çok sağlıklı olmadıklarıdır. Bu iki değer büyük aile desteğinin hesaplanmasında farklılık yaratabileceğinden (genel olarak) bu çalışmadaki bildirilen destekle ilgili sonuçların çok da güvenli olmayacağı düşünölmüştür.

Genel olarak bakıldığında, sosyal bilim literatürü büyükanne-babaların engelli çocuk sahibi olan çocuklarını desteklediklerini göstermektedir. Çok az da olsa aksi durumlar yaşanabilmekte bunun da sebepleri arasında çevresel faktörler ve içsel faktörler rol oynamaktadır.

Çalışmalarda araştırmacılar; Aile Destek Programlarına katılan veya kayıtlı olan küçük sayıda aileleri veya büyükanne-babaları örneklemlerine almışlardır. Ya da bir kısım örneklem yaşlı büyükanne-babalarıdır. Ve birçoğu da çok sağlıklı olmayan büyükanne-babalarıdır. Çocuklarını ve onların engelli çocuklarını destek kaynakları bulan büyükanne-babaların genel bir resmini çıkarırken, nelerden etkilendiklerini ve değerlerini anlayamadıklarını belirtmişlerdir.

Büyükanne-babaların desteği ve ilişkisinin etkileri potansiyel olarak önemli bir incelenmemiş saha; büyükanne-babalarla torunlarının ebeveynlerinin arasındaki doğal ilişkidir (Robertson, 1975)

Bengton ve iş arkadaşları, ailedeki kuşaklar arası dayanışma konusunda teorisi geliştirmek için uzun yıl harcadılar. Ki bu teori genişleyen aile içinde uyumun gerekliliğini göstermektedir. Bu çerçevelenmiş çalışma yapısının içinde , şefkat dayanışması, büyükanne-babaların engelli torunlarının hayatlarını anlamasındaki önemi ortaya çıkararak, her aile üyesinin diğer aile üyelerine karşı, pozitif duygularının boyutunu ve tabiatını tanımlamalarını sağlar.

Yetişkin kuşaklar arasındaki şefkat derecesinin büyükanne –babaların sağlayacağı desteği etkileyeceğini varsaymak makbul görünmektedir. Araştırmalarda, ailelerdeki engelli torunların deneysel olarak incelenmemesi nedeniyle bu çalışma özellikle bu konuyu ele almıştır.

Normal kuşaklar arası ilişkilerde bir diğer önemli etkende akrabaların ikamet yakınlığı olarak gösterilmiştir. Belirleyici bir faktör olduğu içinyakınlığın büyükanne-babala ve engelli torunun sadece iletişiminin sıklığı ve türünü değil büyükanne-babaların duygularını ve endişelerini de etkilemesi mümkündür.

Birçok araştırmacı; uzaklığın büyükanne babalar ve engelli torunlar arasında problem olabileceğini çünkü ziyaret fırsatının, çözüm sağlamanın soruların cevaplanmasının ve torunlarının gelişimini görmelerinin kısıtlı olacağını kaydetmişlerdir. Bu nedenle bu çalışmada büyükanne-baba destek ve ilişkisi, yerleşim yakınlığının etkileriyle değerlendirilmiştir.

Bunlara ek olarak söz konusu ebeveynlerin evlilik durumu, sağlığı, torunun yaşı, büyükanne-babaların desteği ve ilişkileri olası etkileri açısından incelendi. Evlilik durumu belki önemli olabilir. Örneğin bu konudaki kaynak şunu öneriyor; ebeveynin boşanması yada dul kalması genellikle birinin kendi ailesinden gelen desteği arttırıyor. Ama eski eşin ailesi tarafından gelen desteği azaltıyor. Aile ilişkilerinin iyi kurulmasına bağlı olarak büyükanne-babaların desteğine ne derecede ihtiyaç duyulduğu konusunda ebeveynin sağlık durumu etkili olabilir. İleride engelli

torunun yaşı incelenmeli çünkü büyükanne- babaların hevesliliği ve destek sağlamadaki yeterliliğinin, engelli torunun gelişimine etki edip etmediği konusunda henüz elde net bilgi yoktur.

Son olarak, büyükanne veya baba oluşlarına göre (cinsiyet) ve yakın akraba ilişkilerinin, bu konudaki örneklerin çeşitlendirilmesi deki etkisi incelenmiştir. Eşlerin kendi ailesinin tarafı ve diğer eşin ailesinin tarafı karşılaştırılmasında, akrabalık ilişkileri üzerindeki çalışmalar genellikle kadınların erkeklerden daha çok ailedeki destekleyici rolü üstlenmeye elverişli olduklarını ve bu konuda muhtemelen eşlerin kendi aile düzenlerinin etkili olduğu ortaya çıkar. Bununla birlikte henüz bu konudaki (engelli aileler üzerindeki) araştırmalar dikkatlice incelenmemiştir.

Baranowski ve ark. (1999) büyük anne-babaların engelli torunları ile katılımını, yardımını ve desteğini değerlendirmişlerdir. Değerlendirme 105 annenin algılamalarına göre yapılmıştır. En fazla destek annenin annesinden en az destek ise babanın babasından geldiği algılanmıştır. En fazla yardımcı olan anne tarafıdır. Büyükanne, torunu ile vakit geçirmekten hoşlanmakta, torunun özel ihtiyaçlarını kabul etmekte, torunun olumlu yanlarına odaklanmakta, torunun gelişimi ile ilgilenmekte ve diğer torunlarına davrandığı gibi davranmaktadır. Ancak torunun engelini kabullenmede önce çok güçlük çekmektedirler.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada engelli çocuğu olan annelerin yakınlarından aldığı desteği nasıl algıladıkları incelenmiştir. Var olan durum olduğu gibi betimlenmek istendiğinden “tarama modeli” kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'nin geliştirilmesinde kullanılan çalışma grubu, 0–8 yaş arası engelli çocuğu olan, aile büyüklerinden (annenin ve babanın ebeveynlerinden) en az birisi hayatta olup aynı şehirde yaşayan, eşiyle birlikte yaşayan, ilkokul ve üstü öğrenim düzeyine sahip, çocuğu İstanbul'da Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine giden toplam 151 anne olmuştur. Araştırmaya katılan annelerin 5'i ölçeği daha geç teslim ettikleri için bu anneler sadece test-tekrar test hesaplamalarına dahil edilmişlerdir. Toplam 34 anne test-tekrar test hesaplamalarında yer almıştır.

Aşağıdaki tablolarda çalışma grubunun özelliklerini içeren frekans ve yüzdelik dağılımlar yer almıştır. Tablo 3.2.2.1.'de engelli çocuğu olan annelerin öğrenim durumu değişkenine göre frekans ve yüzdelik dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 3.2.1.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları

Anne öğrenim durumu	f	%
İlkokul	67	44,4
Ortaokul	20	13,2
Lise	35	23,2
Önlisans/lisans	24	15,9
Lisansüstü	5	3,3
Toplam	151	100,0

Tabloya göre grubun çoğunluğunu ilkokul mezunu anneler oluşturmaktadır.

Tablo 3.2.2.2.'de engelli çocuğu olan annelerin çocuklarının yaş değişkenine göre frekans ve yüzelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.2.2.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarının Yaş Değişkenine Göre Frekans ve Yüzelik Dağılımları

Çocuk yaşı	f	%
1,00	4	2,7
2,00	13	8,6
3,00	11	7,3
4,00	24	15,9
5,00	27	17,9
6,00	31	20,5
7,00	21	13,9
8,00	20	13,2
Toplam	151	100,0

Araştırmaya katılan annelerin çocuklarının çoğunluğunun (% 20,5) 6 yaşında olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2.3.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Çocuk cinsiyeti	f	%
Kız	62	41,1
Erkek	89	58,9
Toplam	151	100,0

Tablo 3.2.2.3.'de engelli çocuğu olan annelerin çocuklarının cinsiyet değişkenine göre frekans ve yüzdelik dağılımları verilmiştir. Tabloya göre grubun %58,9'unu erkek, %40,4'ünü kız çocuğu olan anneler oluşturmuştur.

Aşağıda, tablo 3.2.2.4.'de yer alan 4 tanı grubunun içerdiği engel türleri verilmiştir.

1. Grup(Zihinsel engelli- YGB.): Otizm, prader willi, down sendromu, fenilketonüri, costello, Williams sendromu, Mikro sefali, Reaktif bağlanma bozukluğu, Konuşma bozukluğu, DEHB, gelişim geriliği, asperger sendromu.
2. Grup (Çok engelli): Birden fazla engeli olanlar.
3. Grup (Duyusal Bozukluklar): Görme ve İşitme bozukluğu olanlar.
4. Grup (Bedensel-Ortopedik engelli ve Süreğen hastalığı olanlar): CP, spina bifida, Rhizomelic punctata, Dussenne muskuler distra.

Tablo 3.2.4.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarına Konulan Tanı Değişkenine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Tanı Grubu	f	%
Zihinsel engelli-Y.G.B.	102	67,5
Çok engelli	15	9,9
Duyusal Bozukluklar	15	9,9
Bedensel-Ortopedik engelli ve Süreğen hastalığı olanlar	19	12,6
Toplam	151	100,0

Tablo 3.2.2.4.'de engelli çocuğu olan annelerin çocuklarına konulan tanı değişkenine göre frekans ve yüzdelerik dağılımları verilmiştir. Tabloya göre grubun çoğunluğunun çocuğunun (%67,5) zihinsel engelli-YGB tanısı aldığı görülmektedir.

Tablo 3.2.5.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlerinin Hayatta Olma Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları

Ebeveynlerin hayatta olma durumu	Kendi annesi		Kendi babası		Eşinin annesi		Eşinin babası	
	f	%	f	%	f	%	F	%
Hayatta	135	89,4	110	72,8	124	82,1	106	70,2
Hayatta değil	16	10,6	41	27,2	27	17,9	43	28,5
Toplam	151	100,0	151	100,0	151	100,0	149	100,0

Tabloya göre dört grupta da hayatta olan ebeveyn sayısının çoğunlukta olduğu görülmüştür. Dört ebeveyn için incelendiğinde çoğunluğun annelerin kendi annelerinin hayatta olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.2.2.6.'de Engelli çocuğu olan annelerin ebeveynlerinin aynı evde veya aynı apartmanda yaşama durumu değişkenine göre frekans ve yüzdelerik dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.2.6.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlerinin Aynı Evde veya Aynı Apartmanda Yaşama Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzdelerik Dağılımları

Ebeveynlerin aynı ev/apt. yaşama durumu.	Kendi annesi		Kendi babası		Eşinin annesi		Eşinin babası	
	F	%	f	%	f	%	F	%
Evet	20	13,2	15	9,9	36	23,8	31	20,5
Hayır	115	89,4	93	71,5	91	84,1	78	72,2
Toplam	135	100,0	108	100,0	127	100,0	109	100,0

Tabloya göre dört grupta da çoğunluğunun, ebeveynleri ile aynı evde veya apartmanda yaşamadıkları saptanmıştır.

Tablo 3.2.2.7.'da Engelli çocuğu olan annelerin ebeveynlerinin aynı Şehirde yaşama durumu değişkenine göre frekans ve yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.2.7.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlerinin Aynı Şehirde Yaşama Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Ebeynlerin aynı Şehirde	Kendi annesi		Kendi babası		Eşinin annesi		Eşinin babası	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Evet	107	79,26	79	73,15	85	66,40	70	64,22
Hayır	28	20,74	29	26,85	43	33,60	39	35,78
Toplam	135	100,0	108	100,0	128	100,0	109	100,0

Tabloya göre dört grupta da çoğunluğunun, ebeveynleri ile aynı Şehirde aynı evlerde yaşadıkları saptanmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmacı, araştırmasının ilk aşamasında; İstanbul İl'i Avrupa ve Anadolu yakasındaki zel Eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezlerinin listesi internetten çıkarılmıştır. Araştırmacı çalışmasını uygulamak amacıyla internetten ulaştığı tüm merkezleri aramış ancak araştırmaya katılmaya istekli olan zel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine giderek yetkililerin izni doğrultusunda, araştırmaya katılmaya istekli olan 0–8 yaş arası engelli çocuğa sahip, eşiyle birlikte yaşayan, ebeveynlerinden en az biri hayatta ve aynı Şehirde yaşayan annelere ulaşmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan Algılanan Aile Yakınları Destek leği araştırmaya katılmaya istekli olan 34 anneye, hazırlamış olduğu Kişisel Bilgi Formu ve ölçek sorularının yer aldığı formu vererek doldurmalarını istemiştir. Test–tekrar test yöntemi gereğince 10-15 gün sonra, Kişisel Bilgi Formu ve ölçek sorularının yer aldığı aynı formlar araştırmacı tarafından aynı annelere tekrar verilerek yeniden doldurmaları istenmiştir.

Araştırmasının ikinci aşamasında ise; araştırmacı, İstanbul İl'i Avrupa ve Anadolu yakasındaki zel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerine giderek

yetkililerin izni doğrultusunda, araştırmanın kriterlerine uygun ve araştırmaya katılmaya istekli olan 151 anneye geliştirilen, Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği verilerek araştırmacının imkânları dahilinde kendisinin yanında veya Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi çalışanlarının yanında ölçeği doldurmaları istenmiştir.

3.3.1. Veri Toplama Araçları

3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Demografik bilgilerin (annenin öğrenim durumu, eşiyle birlikte mi yaşıyor, çocuğun yaşı, cinsiyeti, çocuğun aldığı tanı, gittiği merkez, büyükanne- büyükbaba hayatta mı, aynı evde veya apartmanda ya da aynı şehirde yaşayıp yaşamadıkları) yer aldığı, toplam 9 sorudan oluşmuş anket formu hazırlanmıştır.

3.3.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği Maddelerinin Geliştirilmesi

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği için 52 maddelik soru havuzu oluşturulmuş, araştırmacı, tez danışmanı, 2'si Özel Eğitim, 1'i PDR.'den olmak üzere toplam 4 uzmanın görüşleri doğrultusunda 44 maddeye indirgenmiştir. 5'li likert tipi (her zaman, genellikle, bazen, nadiren, hiçbir zaman) sayısal ölçek şeklinde; annenin hem kendi annesi, hem kendi babası, hem eşinin annesi, hem de eşinin babası sütunları açılarak ilk şekli verilmiştir. Araştırmaya katılmaya istekli engelli çocuğu olan 151 anne tarafından doldurulmuştur. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda madde sayısında hiçbir eksilme olmamıştır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Engelli çocuğu olan annelerin kendi ve eşlerinin ebeveynlerinden algıladıkları desteği belirlemek üzere, araştırma kapsamında içeriği aynı olan dört ayrı test geliştirilmiş ve bu testlerin ayrı ayrı geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

Testin içerik geçerliğinin uzmanlar tarafından kabul edilmesinden sonra testler bir hafta ara ile engelli çocuğu olan 34 anneye uygulanmıştır. Hem ön testte, hem de son testte engelli çocuğu olan anneler, kendi annesinden, kendi babasından, eşinin annesinden ve eşinin babasından algıladıkları desteği düşünerek testleri yanıtlamışlardır. Her test için test toplam puanları ön ve son uygulama için ayrı ayrı hesaplanmış ve bu toplam puanların aritmetik ortalamaları arasında ilişkili grup “t” testi uygulanmıştır. Bu işlemde elde edilen Pearson Çarpım Momentler korelasyon katsayıları, güvenirliğe ilişkin devamlılık katsayısı olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında testler 151 kişilik örneklem grubuna bir kez uygulanmıştır. Her bir testin tüm sorularının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Her bir soru için bu işlem yapıldıktan sonra, en son aşamada test toplam puanlarının da betimleyici istatistik değerleri bulunmuş ve aynı tablonun sonuna eklenmiştir.

Testlerin uygulama sonuçları üstünde daha sonra yine güvenirliğe ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayıları iki ayrı istatistiksel yöntem kullanılarak bulunmuştur. Birinci İçtutarlılık katsayısı, her bir sorunun Varyansına dayalı olarak hesaplanan Cronbach alfa katsayısıdır. İkinci yöntem testi birbirine eşit iki ayrı yarıya ayırma yöntemidir(Split Half). Bu yöntemi temel alan Spearman Brown ve Guttman katsayıları hesaplanarak, Cronbach alfa katsayısı ile birlikte tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Testlerin iç tutarlılıklarının belirlenmesinden sonra, madde analiz işlemlerine geçilmiştir. Madde analiz işlemlerinde madde güvenirlik ve geçerlik (ayırddedicilik) indekslerinin hesaplanması yapılmıştır. Madde güvenirlik katsayıları, madde toplam(item total) ve madde kalan (item remainder) korelasyonlarının

bulunması ile gerçekleştirilmiştir. Bir maddenin güvenilir olarak kabul edilebilmesi için elde edilen korelasyon katsayılarının istatistiksel açıdan en az ,05 düzeyinde anlamlı bir sonuç vermeleri beklenmiştir. Madde ayırt edicilik değerlerinin bulunması için örneklem grubunun %27'si hesaplanmış, daha sonra test toplam puanları en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralanmış ve en yüksek puan alan %27'lik grubun aritmetik ortalaması ile en düşük puan almış olan %27'lik grubun o maddeden aldığı aritmetik ortalamalar arasında ilişkisiz grup "t" testi yapılmıştır. "t" değeri istatistiksel açıdan en az ,05 düzeyinde anlamlı sonuç veren maddeler ayırt edici dolayısıyla da geçerli olarak kabul edilmiştir.

Testin geçerliğini istatistiksel açıdan belirlemek üzere yapı geçerliği işlemleri yapılmıştır. Yapı geçerliğinin belirlenmesinde ilk aşamada faktör analizleri yapılmıştır. Faktör analizi işlemlerine geçmeden önce Kaiser-Meyer-Olkin işlemleri yapılmış ve araştırma çalışma grubunun verilerinin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığı sınanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin değeri ,50'den büyük olan sonuçlarda örneklem büyüklüğünün yeterli olduğu kabul edilmiştir. Daha sonra aynı veriler üzerinde Barlett test işlemleri yapılmıştır. İşlem sonuçlarını istatistiksel açıdan anlamlı olduğu durumlarda, testlerin ölçmeye çalıştığı değişkenlerin evren parametresinde, çok değişkenli bir yapıdan geldiği kabul edilmiş ve faktör analizi işlemlerine geçilmiştir. Yeni geliştirilen duyuşsal testlerde daha güvenilir sonuç vermesi nedeni ile yöntem olarak Varimax Rotated yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen faktörlerin özdeğerler (eigenvalue), açıkladıkları varyans ve toplam varyans değerleri tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Bir faktörün geçerliği özdeğerinin yüksekliği ve tüm alt ölçeklerin birlikte açıkladığı toplam varyans yüzdesi ile açıklanmaktadır. Bir testin geçerliği için, toplam açıklanan varyans yüzdesinin, 40'in üstünde olması gerekmektedir. Bu aşamada son olarak her bir alt faktöre giren sorularla, onların bu faktördeki faktör yükleri belirlenmiştir. Bilimsel olarak bir faktör içindeki tüm soruların faktör yüklerinin, 30'dan yüksek olmaları gerekmektedir. Bu niteliğe sahip olan maddeler içerik analizine tabi tutularak her bir faktöre bir ad verilmiş ve testin alt ölçekleri belirlenmiştir.

Testin yapı geçerliğini belirlemek üzere son olarak, test ile birlikte verilen anket soruları ile toplanan verilere dayalı olarak hipotez testleri yapılmıştır. Bu

işlemler yapılmadan önce Kolmogorov-Smirnov testi yapılarak dağılımların normalliği sınanmıştır. Dağılımların normal olduğunun ispatlanmasından sonra parametrik hipotez testleri yapılmıştır. Bu amaçla, süreksiz değişkenin iki kategori olduğu durumlarda ilişkisiz grup t testi, ikiden daha fazla kategoriye ayrıldığı durumlarda ise tek yönlü varyans analizi işlemi yapılmıştır. Varyans analizinde anlamlı farkın olduğu durumlarda varyans analizini tamamlayıcı hesaplar yapılmıştır. Bazı istatistiklerde kategori sayısı otuzun çok altına inmiş, bu durumlarda dağılımın normallikten uzaklaştığı düşünülerek nonparametrik Mannwhitney “U” testi ve Kruskal Wallis testi yapılmıştır.

Araştırma kapsamında tüm sonuçlar iki yönlü olarak sınanmış ve anlamlılık düzeyi en az ,05 olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın istatistiksel analizleri SPSS paket programla gerçekleştirilmiştir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, algılanan aile yakınları destek ölçeğinin geliştirilmesine yönelik yapılan güvenirlik ve geçerlik çalışmalarına ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda, geliştirilen ölçek kullanılarak 0–8 yaş arası engelli çocuğu olan annelerin yakınlarından aldığı desteği algılamalarına ve kişisel bilgi formuna ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği -Kendi Annesi

Güvenirlik ve Geçerliklerine Ait Bulgular

Bu bölümde, annelere uygulanan Aile Yakınları Destek ölçeği (Kendi Annesi) güvenirlik ve geçerliğine ait bulgular ve yorumları verilmiştir.

Ölçeğin güvenirlik ve geçerlik kapsamında, tüm soruların aritmetik ortalamaları, standart sapmaları hesaplanarak tablolaştırılmış ve tablonun sonuna test toplam puanlarının da betimleyici istatistik değerleri bulunarak eklenmiştir. Testlerin uygulama sonuçları üstünden daha sonra yine güvenirliğe ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayıları iki ayrı istatistiksel yöntem kullanılarak bulunmuştur. Birinci içtutarlılık katsayısı, her bir sorunun varyansına dayalı olarak hesaplanan Cronbach Alfa katsayısıdır. İkinci yöntem testi birbirine eşit iki ayrı yarıya ayırma yöntemidir (split half). Bu yöntemi temel alan Spearman Brown ve Guttman katsayıları hesaplanarak, Cronbach Alfa katsayısı ile birlikte tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Testlerin iç tutarlılıklarının belirlenmesinden sonra, madde analiz işlemlerine geçilmiştir. Madde analiz işlemlerinde madde güvenirlik ve geçerlik (ayıredicilik) indekslerinin hesaplanması yapılmıştır. Madde güvenirlik katsayıları, madde toplam (item total) ve madde kalan (item remainder) korelasyonlarının bulunması ile gerçekleştirilmiştir. Madde ayırt edicilik değerlerinin bulunması için örneklem grubunun %27'si hesaplanmış, daha sonra test toplam puanları en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralanmış ve en yüksek puan alan %27'lik grubun aritmetik ortalaması ile en düşük puan almış olan %27'lik grubun o

maddeden aldığı aritmetik ortalamalar arasında ilişkisiz grup “t” testi yapılmıştır. Testin geçerliğini istatistiksel açıdan belirlemek üzere yapı geçerliği işlemleri yapılmıştır. Yapı geçerliğinin belirlenmesinde ilk aşamada faktör analizleri yapılmıştır. Faktör analizi işlemlerine geçmeden önce Kaiser-Meyer-Olkin işlemleri yapılmış ve araştırma çalışma grubunun verilerinin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığı sınıanmıştır. Aynı veriler üzerinde Barlett’s test işlemleri yapılmıştır. Böylece ölçeğin alt ölçeklerinin varlığı saptanmıştır. Yeni geliştirilen duyuşsal testlerde daha güvenilir sonuç vermesi nedeni ile yöntem olarak Varimax Rotated yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen faktörlerin özdeğerleri (eigenvalue), açıkladıkları varyans ve toplam varyans değerleri tablolastırılarak yorumlanmıştır. Son olarak her bir alt faktöre giren sorularla, onların bu faktördeki faktör yükleri belirlenmiştir. Faktör yükleri, 30’dan yüksek olan maddeler içerik analizine tabi tutularak her bir faktöre bir ad verilmiş ve testin alt ölçekleri belirlenmiştir.

Tablo 4.1.1.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

Maddeler	N	Art.Ort	Std. sapma
s1kendi annesi (ka)	121	3,8678	1,23789
S2ka	121	3,2975	1,44132
S3ka	121	2,7107	1,51898
S4ka	121	2,9339	1,59549
S5ka	121	2,8843	1,56093
S6ka	121	4,6612	,84216
S7ka	121	2,8760	1,51971
S8ka	121	3,6694	1,47416
s9ka	121	3,4380	1,53782

Tablo 4.1.1.Devamı

Maddeler	N	Art.Ort	Std. Sapma
s10ka	121	3,0661	1,56916
s11ka	121	2,5124	1,34236
s12ka	121	4,5620	1,00741
s13ka	121	3,2397	1,51121
s14ka	121	4,3058	1,11686
s15ka	121	4,0579	1,31844
s16ka	121	3,9339	1,28281
s17ka	121	3,8264	1,32714
s18ka	121	3,3967	1,55177
s19ka	121	4,3636	1,16905
s20ka	121	4,1901	1,15696
s21ka	121	3,9008	1,26758
s22ka	121	4,3636	1,11056
s23ka	121	3,5537	1,59139
s24ka	121	3,5124	1,47262
s25ka	121	4,3140	1,12571
s26ka	121	4,2149	1,16338
s27ka	121	3,8264	1,40640
s28ka	121	3,9835	1,39633
s29ka	121	4,1405	1,23360
s32ka	121	2,6281	1,58184
s35ka	121	2,8182	1,55991
s36ka	121	2,9917	1,46910

Tablo 4.1.1.Devamı

Maddeler	N	Art.Ort	Std. Sapma
s37ka	121	4,5537	,94825
s38ka	121	2,5620	1,56468
s39ka	121	4,2314	1,21628
s40ka	121	2,8595	1,41601
s41ka	121	2,9421	1,46798
s42ka	121	4,4959	,96716
s43ka	121	4,2810	1,08952
s44ka	121	4,2893	1,24792
Toplam	121	146,2562	34,76505

Tablo 4.1.1.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir. Testte toplam 44 madde bulunmaktadır. Testin likert tipi ölçek olduğu düşünülürse, testten alınabilecek maksimum puan 220'dir. Grubun annelerinden algıladıkları destek ortalaması 146,26 olmuştur. Bu sonuç ortalama düzeyin biraz üstündedir. Bütün maddelerin ortalamasının ortalaması 3,656; bütün maddelerin varyanslarının ortalaması ise 1,822 olarak bulunmuştur. En yüksek ortalama 12. maddeden elde edilmiştir (4,56) (Torununu her türlü tehlikeden korumaya çalışır). En düşük ortalama ise 11. maddeden elde edilmiştir (2,51) (Torunuyla birlikte merkezden verilen ev ödevlerini çalışır).

Tablo 4.1.2.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi öntest-sontest toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları (devamlılık katsayısı) verilmiştir.

Tablo 4.1.2.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Öntest-Sontest Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkili Grup “t” Testi Sonuçları (Devamlılık Katsayısı)

Kendi annesinden Alınan destek	A.Ort	N	Std. sapma	Std. hata	r	p	t	sd	p
Öntest	148,41	34	34,6489	5,94225	,980	,000***	-,213	33	,832
Sontest	148,67	34	36,0174	6,17694					

Tablo 4.1.2.’de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup “t” testi sonuçları yer almıştır. Ön test ile son test uygulama sonuçları arasında elde edilen korelasyon katsayısı ,980’dir ve bu sonuç testin % 98 test-tekrar test güvenirlğine (devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmel yakın bir güvenirlğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup “t” testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>,05$).

Tablo 4.1.3.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Güvenirlik Katsayıları

İç Tutarlılık katsayıları	n	r	p
Cronbach alfa	121	,965	P<,001
Spearman-Brown	121	,917	P<,001
Guttman	121	,915	P<,001

Tablo 4.1.3.’de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi güvenirlik katsayıları verilmiştir. En yüksek sonucu Cronbach Alfa katsayısı (.965), en düşük Guttman (.915) vermiştir. APA kriterlerine göre %80’nin üstü yüksek güvenirlktir. Bu durumda testin güvenirlği çok yüksektir.

Tablo 4.1.4.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Maddelerinin Güvenirlilik ve Geçerlik Katsayıları

Maddeler	n	Madde- toplama	p	Madde kalan	p	Ayirt edicilik	sd	p
		R		r		t		
S1ka	121	,641	P<,001	,619	P<,001	5,873	58	P<,001
s2ka	121	,560	P<,001	,624	P<,001	6,190	58	P<,001
s3ka	121	,492	P<,001	,528	P<,001	3,938	58	P<,001
s4ka	121	,562	P<,001	,530	P<,001	5,728	58	P<,001
s5ka	121	,678	P<,001	,653	P<,001	9,983	58	P<,001
s6ka	121	,557	P<,001	,540	P<,001	3,868	58	P<,001
s7ka	121	,667	P<,001	,642	P<,001	9,889	58	P<,001
s8ka	121	,794	P<,001	,777	P<,001	12,257	58	P<,001
s9ka	121	,758	P<,001	,738	P<,001	10,449	58	P<,001
s10ka	121	,746	P<,001	,725	P<,001	12,598	58	P<,001
s11ka	121	,637	P<,001	,614	P<,001	6,989	58	P<,001
s12ka	121	,602	P<,001	,583	P<,001	5,460	58	P<,001
s13ka	121	,786	P<,001	,768	P<,001	14,509	58	P<,001
s14ka	121	,597	P<,001	,576	P<,001	4,735	58	P<,001
s15ka	121	,703	P<,001	,683	P<,001	8,033	58	P<,001
s16ka	121	,667	P<,001	,645	P<,001	6,854	58	P<,001
s17ka	121	,597	P<,001	,571	P<,001	6,617	58	P<,001
s18ka	121	,718	P<,001	,695	P<,001	9,408	58	P<,001
s19ka	121	,737	P<,001	,721	P<,001	6,401	58	P<,001
s20ka	121	,603	P<,001	,581	P<,001	5,197	58	P<,001
s21ka	121	,597	P<,001	,573	P<,001	4,636	58	P<,001

Tablo 4.1.4. Devamı

Maddeler	n	Madde- toplamlık	p	Madde kalan	p	Ayirt edicilik	sd	p
		R		r		t		
s22ka	121	,690	P<,001	,673	P<,001	6,660	58	P<,001
s23ka	121	,650	P<,001	,623	P<,001	6,894	58	P<,001
s24ka	121	,770	P<,001	,751	P<,001	13,870	58	P<,001
s25ka	121	,571	P<,001	,548	P<,001	4,909	58	P<,001
s26ka	121	,590	P<,001	,568	P<,001	5,801	58	P<,001
s27ka	121	,431	P<,001	,398	P<,001	5,110	58	P<,001
s28ka	121	,742	P<,001	,723	P<,001	8,323	58	P<,001
s29ka	121	,616	P<,001	,593	P<,001	6,550	58	P<,001
s32ka	121	,637	P<,001	,608	P<,001	8,820	58	P<,001
s35ka	121	,647	P<,001	,620	P<,001	10,115	58	P<,001
s36ka	121	,682	P<,001	,659	P<,001	10,184	58	P<,001
s37ka	121	,586	P<,001	,568	P<,001	4,441	58	P<,001
s38ka	121	,609	P<,001	,580	P<,001	7,102	58	P<,001
s39ka	121	,637	P<,001	,615	P<,001	5,569	58	P<,001
s40ka	121	,620	P<,001	,594	P<,001	7,493	58	P<,001
s41ka	121	,686	P<,001	,663	P<,001	9,481	58	P<,001
s42ka	121	,497	P<,001	,475	P<,001	4,546	58	P<,001
s43ka	121	,617	P<,001	,597	P<,001	6,971	58	P<,001
s44ka	121	,733	P<,001	,716	P<,001	9,114	58	P<,001

Tablo 4.1.4.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi maddelerinin güvenilirlik ve geçerlik katsayıları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi tüm

maddeler $p < ,001$ düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu durumda tüm maddeler güvenilir ve geçerlidir.

Tablo 4.1.5.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Test İstatistikleri

Kaiser-Meyer-Olkin Değeri		,899
Bartlett's Test	Kaykare	3706,865
	sd	780
	p	,000

Tablo 4.1.5.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi için yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett test istatistikleri sonuçları verilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin Değerinin ,50'nin üstünde sonuç vermesi nedeni ile örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğu anlaşılmıştır. Bartlett test sonucunun da istatistiksel açıdan ,001 düzeyinde anlamlı sonuç vermesi, ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu bir değişkenden geldiği anlaşılmıştır. Bu nedenle faktör analizi işlemlerine geçilmiştir.

Tablo 4. 1. 6.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Varimax Rotated Yöntemi)

Faktör	Varimax Rotated		
	Özdeğer	Açıkladığı yüzde	Açıkladığı toplamı yüzde
1	8,118	20,295	20,295
2	7,695	19,237	39,532
3	6,320	15,800	55,332

Tablo 4.1.6.'da Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi için yapılan faktör analizi sonuçları (Varimax Rotated Yöntemi) verilmiştir. Birinci alt ölçeğin özdeğeri 8,811'dir ve tek başına ölçek varyansının % 20,295'ini açıklamaktadır. İkinci alt ölçek 7,695'lik özdeğer ile ölçeğin varyansının %19,237'sini açıklamaktadır. İki alt ölçek toplam varyansın % 39,532'sini açıklamaktadır. Son ölçek 6,320'lik özdeğere sahiptir. Açıkadığı varyans yüzdesi 15,800 olmuştur. Üç alt ölçek toplam varyansın % 55,332'sini açıklamaktadır.

Tablo 4.1.7.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Faktör yükleri)

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s25ka	,792	,080	,113
s43ka	,704	,362	-,024
s42ka	,703	,083	,092
s39ka	,697	,146	,275
s26ka	,697	,199	,108
s29ka	,684	,280	,081
s15ka	,663	,158	,423
s37ka	,622	,141	,256
s16ka	,613	,317	,234
s17ka	,584	,313	,130
s22ka	,574	,322	,327
s21ka	,518	,113	,391
s44ka	,517	,487	,271
s12ka	,497	,124	,463
s27ka	,495	,231	-,010

Tablo 4.1.7. Devamı

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s23ka	,476	,350	,254
s36ka	,325	,744	,071
s40ka	,304	,740	-,011
s35ka	,314	,736	,028
s41ka	,309	,680	,175
s10ka	,091	,643	,525
s13ka	,382	,641	,306
s24ka	,260	,638	,433
s38ka	,080	,614	,343
s5ka	,223	,604	,304
s18ka	,113	,596	,497
s11ka	,129	,576	,372
s32ka	,133	,572	,413
s7ka	,222	,556	,353
s28ka	,347	,504	,428
s9ka	,161	,487	,676
s2ka	,205	,221	,675
s4ka	-,064	,436	,636
s8ka	,228	,512	,635
s6ka	,465	-,069	,625
s3ka	,045	,230	,617
s19ka	,525	,197	,576
s1ka	,297	,280	,566

Tablo 4.1.7. Devamı

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s14ka	,399	,175	,492
s20ka	,429	,161	,470

Tablo 4.1.7.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi için yapılan faktör analizi sonuçları (faktör yükleri) verilmiştir. Ortaya çıkan alt ölçekler Tablo 4. 1. 8.'de adları ve kapsadıkları madde numaraları ile gösterilmiştir.

Tablo 4.1.8.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına (Faktör yükleri) Göre Alt Ölçekler

Alt ölçeklerin adı	Madde no.ları
1-Engelliliği kabullenme	s25ka- s43ka- s42ka- s39ka- s26ka- s29ka- s15ka- s37ka- s16ka- s17ka- s22ka- s21ka- s44ka- s12ka- s27ka- s23ka
2-Özveride bulunma (maddi/fiziksel destek)	s36ka- s40ka- s35ka- s41ka- s10ka- s13ka- s24ka- s38ka- s5ka- s18ka- s11ka- s32ka- s7ka- s28ka
3-İlgi gösterme (duygusal destek)	s9ka- s2ka- s4ka- s8ka- s6ka- s3ka- s19ka- s1ka- s14ka- s20ka

4.2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası

Güvenirlilik ve Geçerliklerine Ait Bulgular

Bu bölümde, annelere uygulanan Aile Yakınları Destek ölçeği (Kendi Babası) güvenirlilik ve geçerliğine ait bulgular ve yorumları verilmiştir.

Ölçeğin güvenirlilik ve geçerlik kapsamında, tüm soruların aritmetik ortalamaları, standart sapmaları hesaplanarak tablolaştırılmış ve tablonun sonuna test toplam puanlarının da betimleyici istatistik değerleri bulunarak eklenmiştir. Testlerin uygulama sonuçları üstünden daha sonra yine güvenirliliğe ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayıları iki ayrı istatistiksel yöntem kullanılarak bulunmuştur. Birinci içtutarlılık katsayısı, her bir sorunun varyansına dayalı olarak hesaplanan Cronbach Alfa katsayısıdır. İkinci yöntem testi birbirine eşit iki ayrı yarıya ayırma yöntemidir (split half). Bu yöntemi temel alan Spearman Brown ve Guttman katsayıları hesaplanarak, Cronbach Alfa katsayısı ile birlikte tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Testlerin iç tutarlılıklarının belirlenmesinden sonra, madde analiz işlemlerine geçilmiştir. Madde analiz işlemlerinde madde güvenirlilik ve geçerlik (ayıredicilik) indekslerinin hesaplanması yapılmıştır. Madde güvenirlilik katsayıları, madde toplam (item total) ve madde kalan (item remainder) korelasyonlarının bulunması ile gerçekleştirilmiştir. Madde ayırt edicilik değerlerinin bulunması için örneklem grubunun %27'si hesaplanmış, daha sonra test toplam puanları en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralanmış ve en yüksek puan alan %27'lik grubun aritmetik ortalaması ile en düşük puan almış olan %27'lik grubun o maddeden aldığı aritmetik ortalamalar arasında ilişkisiz grup "t" testi yapılmıştır. Testin geçerliğini istatistiksel açıdan belirlemek üzere yapı geçerliği işlemleri yapılmıştır. Yapı geçerliğinin belirlenmesinde ilk aşamada faktör analizleri yapılmıştır. Faktör analizi işlemlerine geçmeden önce Kaiser-Meyer-Olkin işlemleri yapılmış ve araştırma çalışma grubunun verilerinin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığı sınıanmıştır. Aynı veriler üzerinde Barlett's test işlemleri yapılmıştır. Böylece ölçeğin alt ölçeklerinin varlığı saptanmıştır. Yeni geliştirilen duyuşsal testlerde daha güvenilir sonuç vermesi nedeni ile yöntem olarak Varimax Rotated yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen faktörlerin özdeğerleri (eigenvalue), açıkladıkları varyans ve toplam varyans değerleri tablolaştırılarak

yorumlanmıştır. Son olarak her bir alt faktöre giren sorularla, onların bu faktördeki faktör yükleri belirlenmiştir. Faktör yükleri, 30'dan yüksek olan maddeler içerik analizine tabi tutularak her bir faktöre bir ad verilmiş ve testin alt ölçekleri belirlenmiştir.

Tablo 4.2.1.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

Maddeler	N	Art.Ort	Std. sapma
s1kendi babası (kb)	3,6517	1,20700	89
S2kb	3,1910	1,39705	89
S3kb	2,6292	1,61936	89
S4kb	2,9551	1,57329	89
S5kb	2,7191	1,48469	89
S6kb	4,4382	1,07614	89
S7kb	2,3034	1,35180	89
S8kb	2,4382	1,51474	89
S9kb	2,2247	1,37140	89
S10kb	3,1461	1,53409	89
S11kb	2,2697	1,32085	89
S12kb	4,4944	1,02385	89
S13kb	3,0562	1,56930	89
S14kb	3,9326	1,42061	89
S15kb	3,9326	1,39641	89
S16kb	3,6517	1,40697	89
S17kb	3,4944	1,41521	89
S18kb	3,4494	1,46172	89

Tablo 4.2.1. Devami

Maddeler	N	Art.Ort	Std. sapma
S19kb	4,2921	1,10990	89
S20kb	4,0674	1,16578	89
S21kb	3,8090	1,26020	89
S22kb	3,9775	1,33976	89
S23kb	3,1011	1,69253	89
S24kb	3,3034	1,51811	89
S25kb	4,2360	1,15820	89
S26kb	4,0000	1,27029	89
S27kb	3,4270	1,51423	89
S28kb	3,4045	1,55007	89
S29kb	3,6292	1,33469	89
S32kb	2,5393	1,62408	89
S35kb	2,6629	1,56629	89
S36kb	2,7416	1,42644	89
S37kb	4,4831	1,05650	89
S38kb	2,6404	1,58291	89
S39kb	4,0112	1,22932	89
S40kb	2,6180	1,36103	89
S41kb	2,5506	1,43821	89
S42kb	4,4270	1,05408	89
S43kb	4,1910	1,16655	89
S44kb	4,1461	1,27521	89
Toplam	136,2360	34,1257	89

Tablo 4.2.1.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir. Testte toplam 44 madde bulunmaktadır. Testin likert tipi ölçek olduğu düşünülürse, testten alınabilecek maksimum puan 220'dir. Grubun babalarından algıladıkları destek ortalaması 136,24 olmuştur. Bu sonuç ortalama düzeyin biraz üstündedir. Bütün maddelerin ortalamasının ortalaması 3,406; bütün maddelerin varyanslarının ortalaması ise 1,911 olarak bulunmuştur. En yüksek ortalama 37. maddeden elde edilmiştir (4,48) (Torununun eğitim almasını bizim kadar). En düşük ortalama ise 9. maddeden elde edilmiştir (2,22) (Gerektiğinde kendisi torununun ihtiyaçlarını (banyo yaptırma, yemek yedirme, giysi değiştirme gibi) tek başına karşılar.)

Tablo 4.2.2.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) öntest-sontest toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları (devamlılık katsayısı) verilmiştir.

Tablo 4.2.2.

Engelli Çocuğu Olan Annelerin Kendi Babalarının Desteğini Algılama Ölçeği Öntest-Sontest toplam puanları için Yapılan İlişkili Grup "t" Testi sonuçları (Devamlılık katsayısı)

Kendi babasından Alınan destek	A.Ort	N	Std. sapma	Std. hata	r	p	T	sd	p
Öntest	135,66	30	40,95947	7,47814	,981	,000***	-,222	29	,826
Sontest	136,00	30	42,38331	7,73810					

Tablo 4.2.2.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları yer almıştır. Ön test ile son test uygulama sonuçları arasında elde edilen korelasyon katsayısı ,981'dir ve bu sonuç testin % 98 test-tekrar test güvenilirliğine (devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmel yakın bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>,05$).

Tablo 4.2.3.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Güvenirlik Katsayıları

İç Tutarlılık katsayıları	n	r	P
Cronbach alfa	89	,959	P<,001
Spearman-Brown	89	,900	P<,001
Guttman	89	,900	P<,001

Tablo 4.2.3.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası güvenirlik katsayıları verilmiştir. En yüksek sonucu Cronbach Alfa katsayısı (.959), en düşük split-half metodu (.900) vermiştir. APA kriterlerine göre %80'nin üstü yüksek güvenirliktir. Bu durumda testin güvenirligi çok yüksektir.

Tablo 4.2.4.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Maddelerinin Güvenirlik ve Geçerlik Katsayıları

Maddeler	N	Madde-toplam R	p	Madde kalan r	p	Ayırt edicilik t	Sd	p
s1kb	89	,678	P<,001	,578	P<,001	6,406	25	P<,001
s2kb	89	,598	P<,001	,589	P<,001	5,111	25	P<,001
s3kb	89	,575	P<,001	,525	P<,001	5,703	25	P<,001
s4kb	89	,487	P<,001	,444	P<,001	4,303	25	P<,001
s5kb	89	,693	P<,001	,645	P<,001	8,636	25	P<,001
s6kb	89	,508	P<,001	,483	P<,001	3,804	25	P<,001
s7kb	89	,668	P<,001	,614	P<,001	6,225	25	P<,001
s8kb	89	,598	P<,001	,558	P<,001	5,433	25	P<,001
s9kb	89	,623	P<,001	,596	P<,001	6,006	25	P<,001

Tablo 4.2.4. Devamı

Maddeler	N	Madde- toplam	p	Madde kalan	p	Ayirt edicilik	sd	p
		R		r		t		
s10kb	89	,671	P<,001	,601	P<,001	7,548	25	P<,001
s11kb	89	,556	P<,001	,506	P<,001	5,578	25	P<,001
s12kb	89	,587	P<,001	,531	P<,001	4,164	25	P<,001
s13kb	89	,701	P<,001	,668	P<,001	8,500	25	P<,001
s14kb	89	,700	P<,001	,624	P<,001	6,248	25	P<,001
s15kb	89	,800	P<,001	,739	P<,001	8,430	25	P<,001
s16kb	89	,723	P<,001	,653	P<,001	7,420	25	P<,001
s17kb	89	,667	P<,001	,626	P<,001	6,437	25	P<,001
s18kb	89	,685	P<,001	,624	P<,001	6,986	25	P<,001
s19kb	89	,778	P<,001	,725	P<,001	6,525	25	P<,001
s20kb	89	,589	P<,001	,573	P<,001	4,752	25	P<,001
s21kb	89	,645	P<,001	,527	P<,001	3,984	25	P<,001
s22kb	89	,765	P<,001	,738	P<,001	8,614	25	P<,001
s23kb	89	,676	P<,001	,643	P<,001	9,658	25	P<,001
s24kb	89	,712	P<,001	,689	P<,001	10,226	25	P<,001
s25kb	89	,594	P<,001	,558	P<,001	4,251	25	P<,001
s26kb	89	,656	P<,001	,617	P<,001	6,044	25	P<,001
s27kb	89	,467	P<,001	,423	P<,001	4,886	25	P<,001
s28kb	89	,713	P<,001	,692	P<,001	9,575	25	P<,001
s29kb	89	,698	P<,001	,661	P<,001	6,798	25	P<,001
s30kb	89	,613	P<,001	,595	P<,001	6,436	25	P<,001
s31kb	89	,746	P<,001	,707	P<,001	15,743	25	P<,001

Tablo 4.2.4. Devamı

Maddeler	N	Madde- toplam	p	Madde kalan	p	Ayırt edicilik	sd	p
		R		r		t		
s32kb	89	,665	P<,001	,621	P<,001	8,491	25	P<,001
s33kb	89	,413	P<,001	,371	P<,001	2,522	25	P<,05
s34kb	89	,578	P<,001	,543	P<,001	6,716	25	P<,001
s35kb	89	,592	P<,001	,534	P<,001	5,044	25	P<,001
s36kb	89	703	P<,001	,675	P<,001	9,214	25	P<,001
s37kb	89	,692	P<,001	,648	P<,001	8,449	25	P<,001
s39kb	89	,513	P<,001	,442	P<,001	3,983	25	P<,001
s40kb	89	,576	P<,001	,535	P<,001	5,450	25	P<,001
s41kb	89	,763	P<,001	,608	P<,001	6,731	25	P<,001

Tablo 4.2.4. 'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası maddelerinin güvenilirlik ve geçerlik katsayıları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi tüm maddeler en az $p<,05$ düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu durumda tüm maddeler güvenilir ve geçerlidir.

Tablo 4.2.5.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Test İstatistikleri

Kaiser-Meyer-Olkin Değeri		,841
Bartlett's Test	Kaykare	2727,977
	sd	780
	p	,000

Tablo 4.2.5.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası için yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett test istatistikleri verilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin Değerinin ,50'nin üstünde sonuç vermesi nedeni ile örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğu anlaşılmıştır. Barlett test sonucunun da istatistiksel açıdan ,001 düzeyinde anlamlı sonuç vermesi, ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu bir değişkenden geldiği anlaşılmıştır. Bu nedenle faktör analizi işlemlerine geçilmiştir.

Tablo 4.2.6.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Varimax Rotated Yöntemi)

Faktör	Varimax Rotated		
	Özdeğer	Açıkladığı yüzde	Açıkladığı toplamı yüzde
1	8,594	21,486	21,486
2	7,380	18,451	39,937
3	5,058	12,645	52,582

Tablo 4.2.6.'da Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası için yapılan faktör analizi sonuçları(Varimax Rotated Yöntemi) verilmiştir. Birinci alt ölçeğin özdeğeri 8,594'dür ve tek başına ölçek varyansının % 21,486'sını açıklamaktadır. İkinci alt ölçek 7,380'lik özdeğer ile ölçeğin varyansının %18,451'ini açıklamaktadır. İki alt ölçek toplam varyansın % 39,937'sini açıklamaktadır. Son ölçek 5,058'lik özdeğere sahiptir. Açıkladığı varyans yüzdesi 12,645 olmuştur. Üç alt ölçek toplam varyansın % 52,582'sini açıklamaktadır.

Tablo 4.2.7.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Faktör yükleri)

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s43kb	,776	,137	-,039
s25kb	,739	,062	,161
s26kb	,727	,060	,309
s19kb	,715	,242	,311
s15kb	,682	,264	,359
s22kb	,673	,300	,322
s42kb	,671	,116	-,077
s17kb	,667	,233	,197
s39kb	,660	,141	,113
s44kb	,640	,208	,211
s16kb	,608	,320	,215
s29kb	,599	,211	,383
s23kb	,530	,463	,106
s27kb	,469	,144	,142
s21kb	,437	,180	,362
s37kb	,411	,086	,174
s9kb	,005	,749	,334
s40kb	,413	,748	-,049
s41kb	,314	,747	,032
s35kb	,421	,710	,052
s7kb	,168	,697	,225

Tablo 4.2.7. Devamı

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s36kb	,460	,661	-,108
s8kb	,017	,660	,364
s13kb	,326	,604	,242
s24kb	,405	,584	,203
s38kb	,018	,579	,422
s3kb	,075	,534	,384
s32kb	,207	,492	,392
s28kb	,473	,488	,244
s11kb	,087	,486	,375
s5kb	,381	,472	,291
s6kb	,319	-,032	,702
s12kb	,281	,089	,688
s10kb	,077	,437	,654
s2kb	,264	,297	,562
s4kb	,007	,347	,538
s20kb	,427	,132	,529
s1kb	,307	,283	,498
s18kb	,249	,429	,478
s43kb	,427	,292	,433

Tablo 4.2.7.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası için yapılan faktör analizi sonuçları (faktör yükleri) verilmiştir. Ortaya çıkan alt ölçekler Tablo 4.2.8.'de adları ve kapsadıkları madde numaraları ile gösterilmiştir.

Tablo 4.2.8.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına (Faktör yükleri) Göre Alt Ölçekler ve Soru Numaraları

Alt ölçeklerin adları	Madde no.ları
1-Engelliliği kabullenme	s43kb- s25kb- s26kb- s19kb- s15kb-s22kb-s42kb- s17kb- s39kb- s44kb-s16kb- s29kb-s23kb- s27kb- s21kb- s37kb
2-Özveride bulunma (maddi/fiziksel destek)	s9kb- s40kb- s41kb- s35kb-s7kb- s36kb- s8kb- s13kb- s24kb- s38kb- s3kb- s32kb- s28kb- s11kb- s5kb
3-İlgi gösterme (duygusal destek)	s6kb- s12kb- s10kb- s2kb- s4kb- s20kb- s1kb- s18kb- s43kb

4.3. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi

Güvenirlilik ve Geçerliklerine Ait Bulgular

Bu bölümde, annelere uygulanan Aile Yakınları Destek ölçeği-Eşinin Annesi güvenirlilik ve geçerliğine ait bulgular ve yorumları verilmiştir.

Ölçeğin güvenirlilik ve geçerlik kapsamında, tüm soruların aritmetik ortalamaları, standart sapmaları hesaplanarak tablolaştırılmış ve tablonun sonuna test toplam puanlarının da betimleyici istatistik değerleri bulunarak eklenmiştir. Testlerin uygulama sonuçları üstünden daha sonra yine güvenirliliğe ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayıları iki ayrı istatistiksel yöntem kullanılarak bulunmuştur. Birinci içtutarlılık katsayısı, her bir sorunun varyansına dayalı olarak hesaplanan Cronbach Alfa katsayısıdır. İkinci yöntem testi birbirine eşit iki ayrı yarıya ayırma yöntemidir (split half). Bu yöntemi temel alan Spearman Brown ve Guttman katsayıları hesaplanarak, Cronbach Alfa katsayısı ile birlikte tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Testlerin iç tutarlılıklarının belirlenmesinden sonra, madde analiz işlemlerine geçilmiştir. Madde analiz işlemlerinde madde güvenirlilik ve geçerlik (ayıredicilik) indekslerinin hesaplanması yapılmıştır. Madde güvenirlilik katsayıları, madde toplam (item total) ve madde kalan (item remainder) korelasyonlarının bulunması ile gerçekleştirilmiştir. Madde ayırt edicilik değerlerinin bulunması için örneklem grubunun %27'si hesaplanmış, daha sonra test toplam puanları en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralanmış ve en yüksek puan alan %27'lik grubun aritmetik ortalaması ile en düşük puan almış olan %27'lik grubun o maddeden aldığı aritmetik ortalamalar arasında ilişkisiz grup "t" testi yapılmıştır. Testin geçerliğini istatistiksel açıdan belirlemek üzere yapı geçerliği işlemleri yapılmıştır. Yapı geçerliğinin belirlenmesinde ilk aşamada faktör analizleri yapılmıştır. Faktör analizi işlemlerine geçmeden önce Kaiser-Meyer-Olkin işlemleri yapılmış ve araştırma çalışma grubunun verilerinin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığı sınıanmıştır. Aynı veriler üzerinde Barlett's test işlemleri yapılmıştır. Böylece ölçeğin alt ölçeklerinin varlığı saptanmıştır. Yeni geliştirilen duyuşsal testlerde daha güvenilir sonuç vermesi nedeni ile yöntem olarak Varimax Rotated yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen faktörlerin özdeğerleri (eigenvalue), açıkladıkları varyans ve toplam varyans değerleri tablolaştırılarak

yorumlanmıştır. Son olarak her bir alt faktöre giren sorularla, onların bu faktördeki faktör yükleri belirlenmiştir. Faktör yükleri, 30'dan yüksek olan maddeler içerik analizine tabi tutularak her bir faktöre bir ad verilmiş ve testin alt ölçekleri belirlenmiştir.

Tablo 4.3.1.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

Maddeler	N	Art.Ort	Std. sapma
s1eşini annesi (ea)	3,3551	1,36155	107
s2ea	2,9533	1,44316	107
s3ea	2,0561	1,33057	107
s4ea	2,6542	1,49907	107
s5ea	2,4673	1,42298	107
s6ea	4,2243	1,30535	107
s7ea	2,5888	1,55983	107
s8ea	3,0093	1,54490	107
s9ea	2,8131	1,58490	107
s10ea	2,6636	1,51062	107
s11ea	1,9252	1,14678	107
s12ea	4,1682	1,34225	107
s13ea	2,7290	1,55145	107
s14ea	3,7944	1,38549	107
s15ea	3,4206	1,51743	107
s16ea	3,3271	1,46517	107
s17ea	3,2150	1,47321	107
s18ea	3,1028	2,39864	107

Tablo 4.3.1. Devami

Maddeler	N	Art.Ort	Std. sapma
s19ea	3,8318	1,35623	107
s20ea	3,3551	1,46823	107
s21ea	3,4860	1,38975	107
s22ea	3,8692	1,43464	107
s23ea	2,9907	1,66821	107
s24ea	2,9346	1,55570	107
s25ea	3,8785	1,44529	107
s26ea	3,7009	1,44206	107
s27ea	3,2430	1,52860	107
s28ea	3,3832	1,58200	107
s29ea	3,1589	1,55496	107
s32ea	2,2897	1,54803	107
s35ea	2,3084	1,46925	107
s36ea	2,4393	1,46131	107
s37ea	3,9813	1,43396	107
s38ea	2,5047	1,56840	107
s39ea	3,6822	1,43144	107
s40ea	2,4393	1,36795	107
s41ea	2,3925	1,40590	107
s42ea	3,9626	1,50424	107
s43ea	3,5794	1,44743	107
s44ea	3,3645	1,59239	107
Toplam	125,243	39,568	107

Tablo 4.3.1.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir. Testte toplam 44 madde bulunmaktadır. Testin likert tipi ölçek olduğu düşünülürse, testten alınabilecek maksimum puan 220'dir. Grubun eşlerinin annelerinden algıladıkları destek ortalaması 125,24 olmuştur. Bu sonuç ortalama düzeyin biraz üstündedir. Bütün maddelerin ortalamasının ortalaması 3,131; bütün maddelerin varyanslarının ortalaması ise 2,243 olarak bulunmuştur. En yüksek ortalama 6. maddeden elde edilmiştir (4,22) (Torununa fiziksel yolla sevgisini (sarılma, kucaklama, öpme, okşama gibi) gösterir). En düşük ortalama ise 11. maddeden elde edilmiştir (1,92) (Torunuyla birlikte merkezden verilen ev ödevlerini çalışır).

Tablo 4.3.2.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Öntest-Sontest Toplam puanları İçin Yapılan İlişkili Grup "t" Testi Sonuçları (Devamlılık katsayısı)

Eşinin annesinden Alınan destek	A.Ort	N	Std. sapma	Std. hata	r	p	T	sd	p
Öntest	131,87	32	31,13524	5,50398	,977	,000***	-,628	31	,534
Sontest	132,62	32	31,72742	5,60867					

Tablo 4.3.2.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları yer almıştır. Ön test ile son test uygulama sonuçları arasında elde edilen korelasyon katsayısı ,977'dir ve bu sonuç testin yaklaşık % 98 test-tekrar test güvenilirliğine (devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmele yakın bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>,05$).

Tablo 4.3.3.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Güvenirlilik Katsayıları

İç Tutarlılık katsayıları	n	r	p
Cronbach alfa	121	,968	P<,001
Spearman-Brown	121	,929	P<,001
Guttman	121	,928	P<,001

Tablo 4.3.3.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) güvenirlilik katsayıları verilmiştir. En yüksek sonucu Cronbach Alfa katsayısı (,968), en düşük Guttman (,928) vermiştir. APA kriterlerine göre %80'nin üstü yüksek güvenirliliktir. Bu durumda testin güvenirliliği çok yüksektir.

Tablo 4.3.4.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Maddelerinin Güvenirlilik ve Geçerlik Katsayıları

Maddeler	n	Madde-toplam	p	Madde kalan	p	Ayırt edicilik	sd	p
		R		r		t		
s1ea	121	,646	P<,001	,626	P<,001	7,113	58	P<,001
s2ea	121	,606	P<,001	,583	P<,001	6,925	58	P<,001
s3ea	121	,548	P<,001	,524	P<,001	6,045	58	P<,001
s4ea	121	,625	P<,001	,601	P<,001	7,557	58	P<,001
s5ea	121	,649	P<,001	,627	P<,001	7,929	58	P<,001
s6ea	121	,576	P<,001	,553	P<,001	5,111	58	P<,001
s7ea	121	,635	P<,001	,611	P<,001	8,298	58	P<,001
s8ea	121	,727	P<,001	,708	P<,001	10,092	58	P<,001
s9ea	121	,693	P<,001	,671	P<,001	8,081	58	P<,001

Tablo 4.3.4. Devamı

Maddeler	n	Madde- toplamlar	p	Madde kalan	p	Ayır- t edicilik	sd	p
		R		r		t		
s10ea	121	,689	P<,001	,668	P<,001	9,771	58	P<,001
s11ea	121	,534	P<,001	,513	P<,001	6,181	58	P<,001
s12ea	121	,634	P<,001	,613	P<,001	6,525	58	P<,001
s13ea	121	,728	P<,001	,708	P<,001	10,385	58	P<,001
s14ea	121	,733	P<,001	,716	P<,001	8,970	58	P<,001
s15ea	121	,666	P<,001	,643	P<,001	7,506	58	P<,001
s16ea	121	,709	P<,001	,689	P<,001	9,752	58	P<,001
s17ea	121	,739	P<,001	,722	P<,001	9,486	58	P<,001
s18ea	121	,545	P<,001	,500	P<,001	5,755	58	P<,001
s19ea	121	,781	P<,001	,767	P<,001	8,679	58	P<,001
s20ea	121	,641	P<,001	,618	P<,001	8,389	58	P<,001
s21ea	121	,681	P<,001	,662	P<,001	6,164	58	P<,001
s22ea	121	,797	P<,001	,783	P<,001	10,348	58	P<,001
s23ea	121	,634	P<,001	,607	P<,001	8,291	58	P<,001
s24ea	121	,704	P<,001	,684	P<,001	8,306	58	P<,001
s25ea	121	,740	P<,001	,723	P<,001	8,912	58	P<,001
s26ea	121	,659	P<,001	,638	P<,001	7,885	58	P<,001
s27ea	121	,546	P<,001	,518	P<,001	6,953	58	P<,001
s28ea	121	,757	P<,001	,739	P<,001	10,005	58	P<,001
s29ea	121	,753	P<,001	,735	P<,001	13,713	58	P<,001
s32ea	121	,585	P<,001	,559	P<,001	,882	42	p>,05
s35ea	121	,649	P<,001	,627	P<,001	-,890	42	p>,05

Tablo 4.3.4. Devamı

Maddeler	n	Madde- toplamlar	p	Madde kalan	p	Ayır- dedicilik	sd	p
		R		r		t		
s36ea	121	,654	P<,001	,632	P<,001	6,904	58	P<,001
s37ea	121	,683	P<,001	,663	P<,001	,367	42	p>,05
s38ea	121	,624	P<,001	,599	P<,001	-,865	42	p>,05
s39ea	121	,705	P<,001	,686	P<,001	9,747	58	P<,001
s40ea	121	,679	P<,001	,660	P<,001	10,383	58	P<,001
s41ea	121	,618	P<,001	,595	P<,001	7,451	58	P<,001
s42ea	121	,705	P<,001	,685	P<,001	9,071	58	P<,001
s43ea	121	,693	P<,001	,673	P<,001	7,790	58	P<,001
s44ea	121	,664	P<,001	,640	P<,001	9,283	58	P<,001

Tablo 4.3.4.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi maddelerinin güvenirlik ve geçerlik katsayıları verilmiştir. Tüm maddeler güvenilir ve geçerlidir. Hepsi ,001 düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiş. Ayırdedicilikte 32,35,37 ve 38. maddeler anlamlı sonuç vermemiştir. Ancak madde güvenirlikleri yüksek olduğu için test kapsamında kalmasına karar verilmiştir.

Tablo 4.3.5.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Test İstatistikleri

Kaiser-Meyer-Olkin Değeri		,8919
Bartlett's Test	Kaykare	3538,234
	sd	780
	p	,000

Tablo 4.3.5.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi için yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett test istatistikleri verilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin Değerinin, 50'nin üstünde sonuç vermesi nedeni ile örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğu anlaşılmıştır. Barlett test sonucunun da istatistiksel açıdan ,001 düzeyinde anlamlı sonuç vermesi, ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu bir değişkenden geldiği anlaşılmıştır. Bu nedenle faktör analizi işlemlerine geçilmiştir.

Tablo 4.3.6.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Varimax Rotated Yöntemi)

Faktör	Varimax Rotated		
	Özdeğer	Açıkladığı yüzde	Açıkladığı toplamı yüzde
1	8,729	21,824	21,824
2	7,840	19,599	41,423
3	6,085	15,213	56,636

Tablo 4.3.6. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi için yapılan faktör analizi sonuçları (Varimax Rotated Yöntemi) verilmiştir. Tabloya göre birinci alt ölçeğin özdeğeri 8,729'dur ve tek başına ölçek varyansının % 21,824'nü açıklamaktadır. İkinci alt ölçek 7,840'lik özdeğer ile ölçeğin varyansının %19,599'unu açıklamaktadır. İki alt ölçek toplam varyansın % 41,423'nü açıklamaktadır. Son ölçek 6,085'lik özdeğere sahiptir. Açıkladığı varyans yüzdesi 15,213 olmuştur. Üç alt ölçek toplam varyansın % 56,636'sını açıklamaktadır.

Tablo 4.3.7.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Faktör yükleri)

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s25ea	,835	,186	,228
s26ea	,797	,140	,160
s42ea	,784	,173	,227
s43ea	,740	,255	,163
s37ea	,690	,319	,137
s22ea	,684	,219	,479
s27ea	,657	,120	,121
s39ea	,628	,182	,405
s14ea	,606	,181	,493
s19ea	,567	,274	,526
s16ea	,565	,406	,237
s29ea	,558	,425	,309
s21ea	,543	,155	,496
s23ea	,538	,267	,267
s15ea	,525	,355	,254
s17ea	,510	,498	,255
s20ea	,505	,379	,195
s28ea	,496	,390	,431
s35ea	,265	,787	,043
s36ea	,326	,739	,023
s38ea	,128	,702	,235

Tablo 4.3.7. Devamı

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s41ea	,255	,688	,114
s40ea	,356	,685	,115
s32ea	,192	,667	,129
s10ea	,074	,609	,533
s5ea	,164	,603	,371
s13ea	,191	,583	,505
s11ea	,166	,560	,196
s44ea	,407	,545	,169
s3ea	,091	,540	,335
s24ea	,225	,529	,498
s18ea	,153	,411	,358
s2ea	,329	,081	,683
s6ea	,365	,039	,637
s8ea	,351	,341	,609
s9ea	,230	,421	,591
s12ea	,450	,089	,591
s7ea	,217	,360	,558
s4ea	,060	,506	,543
s1ea	,299	,332	,529

Tablo 4.3.7.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi için yapılan faktör analizi sonuçları (faktör yükleri) verilmiştir. Ortaya çıkan alt ölçekler tablo 4. 2. 8.'de adları ve kapsadıkları madde numaraları ile gösterilmiştir.

Tablo 4.3.8.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına (Faktör yükleri) Göre Alt Ölçekler ve Soru Numaraları

Alt ölçeklerin adları	Madde no.ları
1-Engelliliği kabullenme	s25ea- s26ea- s42ea- s43ea- s37ea- s22ea- s27ea- s39ea- s14ea- s19ea- s16ea- s29ea-s21ea- s23ea- s15ea- s17ea- s20ea- s28ea-s35ea- s36ea
2-Özveride bulunma (maddi/fiziksel destek)	s38ea- s41ea- s40ea- s32ea- s10ea- s5ea- s13ea- s11ea- s44ea- s3ea- s24ea- s18ea
3-İlgi gösterme (duygusal destek)	s2ea- s6ea- s8ea- s9ea- s12ea- s7ea- s4ea- s1ea

4.4. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası

Güvenirlilik Ve Geçerliklerine Ait Bulgular

Bu bölümde, annelere uygulanan Aile Yakınları Destek ölçeği-Eşinin Babası güvenirlik ve geçerliğine ait bulgular ve yorumları verilmiştir.

Ölçeğin güvenirlik ve geçerlik kapsamında, tüm soruların aritmetik ortalamaları, standart sapmaları hesaplanarak tablolaştırılmış ve tablonun sonuna test toplam puanlarının da betimleyici istatistik değerleri bulunarak eklenmiştir. Testlerin uygulama sonuçları üstünden daha sonra yine güvenirliğe ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İç tutarlılık katsayıları iki ayrı istatistiksel yöntem kullanılarak bulunmuştur. Birinci içtutarlılık katsayısı, her bir sorunun varyansına dayalı olarak hesaplanan Cronbach Alfa katsayısıdır. İkinci yöntem testi birbirine eşit iki ayrı yarıya ayırma yöntemidir (split half). Bu yöntemi temel alan Spearman Brown ve Guttman katsayıları hesaplanarak, Cronbach Alfa katsayısı ile birlikte tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Testlerin iç tutarlılıklarının belirlenmesinden sonra, madde analiz işlemlerine geçilmiştir. Madde analiz işlemlerinde madde güvenirlik ve geçerlik (ayıredicilik) indekslerinin hesaplanması yapılmıştır. Madde güvenirlik katsayıları, madde toplam (item total) ve madde kalan (item remainder) korelasyonlarının bulunması ile gerçekleştirilmiştir. Madde ayırt edicilik değerlerinin bulunması için örneklem grubunun %27'si hesaplanmış, daha sonra test toplam puanları en yüksek puandan en düşük puana doğru sıralanmış ve en yüksek puan alan %27'lik grubun aritmetik ortalaması ile en düşük puan almış olan %27'lik grubun o maddeden aldığı aritmetik ortalamalar arasında ilişkisiz grup "t" testi yapılmıştır. Testin geçerliğini istatistiksel açıdan belirlemek üzere yapı geçerliği işlemleri yapılmıştır. Yapı geçerliğinin belirlenmesinde ilk aşamada faktör analizleri yapılmıştır. Faktör analizi işlemlerine geçmeden önce Kaiser-Meyer-Olkin işlemleri yapılmış ve araştırma çalışma grubunun verilerinin faktör analizi yapmaya uygun olup olmadığı sınıanmıştır. Aynı veriler üzerinde Barlett's test işlemleri yapılmıştır. Böylece ölçeğin alt ölçeklerinin varlığı saptanmıştır. Yeni geliştirilen duyuşsal testlerde daha güvenilir sonuç vermesi nedeni ile yöntem olarak Varimax Rotated yöntemi seçilmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen faktörlerin özdeğerleri (eigenvalue), açıkladıkları varyans ve toplam varyans değerleri tablolaştırılarak

yorumlanmıştır. Son olarak her bir alt faktöre giren sorularla, onların bu faktördeki faktör yükleri belirlenmiştir. Faktör yükleri, 30'dan yüksek olan maddeler içerik analizine tabi tutularak her bir faktöre bir ad verilmiş ve testin alt ölçekleri belirlenmiştir.

Tablo 4.4.1.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

Maddeler	N	Art.Ort	Std. sapma
s1eşinin babası (eb)	92	3,2391	1,36976
s2eb	92	2,7935	1,46414
s3eb	92	1,9348	1,24745
s4eb	92	2,6630	1,52832
s5eb	92	2,0652	1,36522
s6eb	92	3,9565	1,39790
s7eb	92	2,1196	1,40519
s8eb	92	2,0870	1,41927
s9eb	92	1,8152	1,23972
s10eb	92	2,6522	1,55086
s11eb	92	1,9022	1,22304
s12eb	92	3,9891	1,49354
s13eb	92	2,4239	1,43912
s14eb	92	3,4457	1,52895
s15eb	92	3,1630	1,57785
s16eb	92	3,0652	1,47361
s17eb	92	3,0109	1,51545
s18eb	92	2,7935	1,52300

Tablo 4.4.1.

Maddeler	N	Art.Ort	Std. sapma
s19eb	92	3,6739	1,36767
s20eb	92	3,5217	5,62857
s21eb	92	3,2717	1,34330
s22eb	92	3,4022	1,54820
s23eb	92	2,5109	1,59322
s24eb	92	2,7065	1,50119
s25eb	92	3,7500	1,43447
s26eb	92	3,4891	1,45628
s27eb	92	3,0217	1,45238
s28eb	92	2,8587	1,50881
s29eb	92	2,8804	1,51071
s32eb	92	2,0326	1,45595
s35eb	92	2,0652	1,30766
s36eb	92	2,1630	1,35287
s37eb	92	3,9674	1,46348
s38eb	92	2,3913	1,58257
s39eb	92	3,6196	1,37355
s40eb	92	2,0870	1,24611
s41eb	92	2,0000	1,26665
s42eb	92	3,8587	1,38740
s43eb	92	3,5870	1,42314
s44eb	92	3,1522	1,49677
Toplam	92	115,675	37,784

Tablo 4.4.1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir. Testte toplam 44 madde bulunmaktadır. Testin likert tipi ölçek olduğu düşünülürse, testten alınabilecek maksimum puan 220'dir. Grubun eşlerinin annelerinden algıladıkları destek ortalaması 115,675 olmuştur. Bu sonuç ortalama düzeye çok yakındır. Bütün maddelerin ortalamasının ortalaması 2,878; bütün maddelerin varyanslarının ortalaması ise 2,800 olarak bulunmuştur. En yüksek ortalama 12. maddeden elde edilmiştir (3,98) (Torununun üstüne titrer. Onu her türlü tehlikeden korumaya çalışır). En düşük ortalama ise 9. maddeden elde edilmiştir (1,815) (Gerektiğinde kendisi torununun ihtiyaçlarını (banyo yaptırma, yemek yedirme, giysi değiştirme gibi) tek başına karşılar).

Tablo 4.4.2.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası öntest-sontest toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları (devamlılık katsayısı) verilmiştir.

Tablo 4.4.2.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Öntest-Sontest Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkili Grup "t" Testi Sonuçları (Devamlılık katsayısı)

Eşinin babasından	A.Ort	N	Std. sapma	Std. hata	r	p	t	sd	p
Alınan destek									
Öntest	120,32	28	26,58885	5,02482	,955	,000***	-,664	27	,512
Sontest	121,32	28	24,06481	4,54782					

Tablo 4.4.2.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları yer almıştır. Ön test ile son test uygulama sonuçları arasında elde edilen korelasyon katsayısı, 955'dir ve bu sonuç testin yaklaşık % 96 test-tekrar test güvenilirliğine (devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmel yakın bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test

toplam puanları için yapılan ilişkili grup “t” testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>,05$).

Tablo 4.4.3.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Güvenirlik Katsayıları

İç Tutarlılık katsayıları	n	r	p
Cronbach alfa	92	,945	P<,001
Spearman-Brown	92	,889	P<,001
Guttman	92	,888	P<,001

Tablo 4.4.3.’de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası güvenilirlik katsayıları verilmiştir. En yüksek sonucu Cronbach Alfa katsayısı ($,945$), en düşük Guttman ($,888$) vermiştir. APA kriterlerine göre %80’nin üstü yüksek güvenilirliktir. Bu durumda testin güvenilirliği çok yüksektir.

Tablo 4.4.4.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Maddelerinin Güvenirlik ve Geçerlik Katsayıları

Maddeler	n	Madde-toplam R	p	Madde kalan r	p	Ayırt edicilik t	sd	p
s1eb	92	,728	P<,001	,7124	P<,001	9,632	52	P<,001
s2eb	92	,530	P<,001	,5207	P<,001	5,317	52	P<,001
s3eb	92	,535	P<,001	,5346	P<,001	4,377	52	P<,001
s4eb	92	,567	P<,001	,5923	P<,001	5,733	52	P<,001
s5eb	92	,517	P<,001	,5082	P<,001	4,846	52	P<,001
s6eb	92	,636	P<,001	,6535	P<,001	6,754	52	P<,001

Tablo 4.4.4. Devami

Maddeler	n	Madde- toplamlar	p	Madde kalan	p	Ayirt edicilik	sd	p
		R		r		t		
s7eb	92	,531	P<,001	,4579	P<,001	5,080	52	P<,001
s8eb	92	,531	P<,001	,4244	P<,001	6,270	52	P<,001
s9eb	92	,482	P<,001	,3262	P<,001	4,397	52	P<,001
s10eb	92	,631	P<,001	,5865	P<,001	7,222	52	P<,001
s11eb	92	,483	P<,001	,4420	P<,001	4,223	52	P<,001
s12eb	92	,586	P<,001	,5430	P<,001	5,609	52	P<,001
s13eb	92	,681	P<,001	,6792	P<,001	9,924	52	P<,001
s14eb	92	,678	P<,001	,6700	P<,001	6,339	52	P<,001
s15eb	92	,745	P<,001	,7007	P<,001	12,349	52	P<,001
s16eb	92	,721	P<,001	,7005	P<,001	8,501	52	P<,001
s17eb	92	,680	P<,001	,6407	P<,001	9,472	52	P<,001
s18eb	92	,723	P<,001	,6887	P<,001	8,132	52	P<,001
s19eb	92	,751	P<,001	,7204	P<,001	7,870	52	P<,001
s20eb	92	,473	P<,001	,3851	P<,001	2,314	52	P<,001
s21eb	92	,648	P<,001	,6615	P<,001	5,592	52	P<,050
s22eb	92	,747	P<,001	,7228	P<,001	9,541	52	P<,001
s23eb	92	,553	P<,001	,5016	P<,001	7,870	52	P<,001
s24eb	92	,735	P<,001	,6615	P<,001	9,717	52	P<,001
s25eb	92	,647	P<,001	,5698	P<,001	7,187	52	P<,001
s26eb	92	,598	P<,001	,4920	P<,001	6,065	52	P<,001
s27eb	92	,524	P<,001	,4348	P<,001	6,015	52	P<,001
s28eb	92	,743	P<,001	,7248	P<,001	10,563	52	P<,001

Tablo 4.4.4. Devamı

Maddeler	n	Madde- toplamlar	p	Madde kalan	p	Ayırt edicilik	sd	p
		R		r		t		
s29eb	92	,675	P<,001	,600	P<,001	7,709	52	P<,001
s32eb	92	,095	P>,05	,012	P>,05	7,109	52	P<,001
s35eb	92	,005	P>,05	,0015	P>,05	6,921	52	P<,001
s36eb	92	,609	P<,001	,6060	P<,001	7,335	52	P<,001
s37eb	92	,221	P>,05	,2106	P>,05	5,406	52	P<,001
s38eb	92	,208	P>,05	,2005	P>,05	5,628	52	P<,001
s39eb	92	,676	P<,001	,6646	P<,001	5,198	52	P<,001
s40eb	92	,640	P<,001	,5836	P<,001	6,644	52	P<,001
s41eb	92	,574	P<,001	,5276	P<,001	6,683	52	P<,001
s42eb	92	,565	P<,001	,6394	P<,001	7,033	52	P<,001
s43eb	92	,600	P<,001	,6103	P<,001	6,202	52	P<,001
s44eb	92	,553	P<,001	,4817	P<,001	9,857	52	P<,001

Tablo 4.4.4.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası maddelerinin güvenilirlik ve geçerlik katsayıları verilmiştir. Tüm maddeler güvenilir ve geçerlidir. Ayırt edicilikte hepsi en az ,05 düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiş. Madde güvenilirlik katsayılarında 32,35,37 ve 38. maddeler anlamlı sonuç vermemiştir. Ancak tüm maddelerin ayırt edici olması nedeni ile tüm maddelerin test kapsamında kalmasına karar verilmiştir.

Tablo 4.4.5.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Test İstatistikleri

Kaiser-Meyer-Olkin Değeri		,870
Bartlett's Test	Kaykare	2706,15
	sd	780
	p	,000

Tablo 4.4.5.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası için yapılan Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett test istatistikleri verilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin Değerinin ,50'nin üstünde sonuç vermesi nedeni ile örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğu anlaşılmıştır. Bartlett test sonucunun da istatistiksel açıdan ,001 düzeyinde anlamlı sonuç vermesi, ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu bir değişkenden geldiği anlaşılmıştır. Bu nedenle faktör analizi işlemlerine geçilmiştir.

Tablo 4.4.6.'da Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası için yapılan faktör analizi sonuçları(Varimax Rotated yöntemi) verilmiştir.

Tablo 4.4.6.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Varimax Rotated Yöntemi)

Faktör	Varimax Rotated		
	Özdeğer	Açıkladığı yüzde	Açıkladığı toplam yüzde
1	8,704	21,761	21,761
2	7,133	17,833	39,594
3	5,530	13,825	53,419

Tablo 4.4.6.'da Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası için yapılan faktör analizi sonuçları (Varimax Rotated yöntemi) verilmiştir. Birinci alt ölçeğin özdeğeri 8,704'dur ve tek başına ölçek varyansının %21,761'ni açıklamaktadır. İkinci alt ölçek 7,133'lük özdeğer ile ölçeğin varyansının %17,833'unu açıklamaktadır. İki alt ölçek toplam varyansın % 39,594'nü açıklamaktadır. Son ölçek 5,530'luk özdeğere sahiptir. Açıkladığı varyans yüzdesi 13,825 olmuştur. Üç alt ölçek toplam varyansın % 53,419'nü açıklamaktadır.

Tablo 4.4.7.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları (Faktör yükleri)

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s22eb	,780	,347	,105
s19eb	,738	,352	,173
s6eb	,710	,266	,069
s39eb	,709	,125	,147
s42eb	,707	,031	,364
s21eb	,689	,320	,037
s43eb	,684	,036	,343
s25eb	,672	-,010	,446
s26eb	,657	-,079	,436
s28eb	,631	,354	,281
s14eb	,621	,393	,104
s12eb	,613	,168	,187
s29eb	,604	,343	,165

Tablo 4.4.7. Devamı

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s37eb	,552	-,012	,454
s15eb	,535	,272	,502
s23eb	,528	,224	,188
s2eb	,514	,481	-,181
s27eb	,469	,068	,426
s10eb	,205	,763	,115
s4eb	,164	,724	,082
s3eb	,110	,706	,090
s18eb	,317	,672	,282
s9eb	,091	,632	,153
s38eb	,059	,615	,338
s7eb	,163	,600	,138
s8eb	,154	,594	,218
s32eb	,164	,537	,372
s1eb	,488	,525	,240
s24eb	,361	,511	,431
s5eb	,126	,492	,299
s20eb	,184	,326	,117
s36eb	,249	,220	,750
s35eb	,186	,409	,664
s40eb	,165	,250	,657
s17eb	,359	,259	,610
s41eb	,183	,393	,574

Tablo 4.4.7. Devamı

Maddeler	Faktörler		
	1	2	3
s44eb	,327	,457	,550
s16eb	,462	,271	,546
s13eb	,199	,507	,525
s1ea	,299	,332	,529

Tablo 4.4.7.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası için yapılan faktör analizi sonuçları (faktör yükleri) verilmiştir. Ortaya çıkan alt ölçekler tablo 4. 4. 8.'de adları ve kapsadıkları madde numaraları ile gösterilmiştir.

Tablo 4.4.8.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) İçin Yapılan Faktör Analizi Sonuçlarına (Faktör yükleri) Göre Alt Ölçekler ve Soru Numaraları

Alt ölçeklerin adları	Madde no.ları
1- Engelliliği kabullenme ve duygusal destek	s22eb- s19eb- s6eb- s39eb- s42eb- s21eb- s43eb- s25eb- s26eb- s28eb- s14eb- s12eb- s29eb- s37eb- s15eb- s23eb- s2eb- s27eb
2-Özveride bulunma (maddi/fiziksel destek)	s10eb- s4eb- s3eb- s18eb- s9eb- s38eb- s7eb-s8eb- s32eb- s1eb- s24eb- s5eb- s20eb
3-Eğitsel destek	s36eb- s35eb- s40eb- s17eb- s41eb- s44eb- s16eb- s13eb- s1ea

4.5. Aile Yakınları Tarafından Algılanan Desteğe İlişkin Bulgular

Bu aşamada, annelere uygulanan Aile Yakınları Destek Ölçeği ile annelerin aldığı desteği; kendi ve eşlerinin ebeveynleri olmaları, annelerin öğrenim durumu, çocuğun yaşı, cinsiyeti, aldığı tanı, kendi ebeveynleri ve eşinin ebeveynleri ile aynı/ayrı evde/apartmanda yaşamaları ya da aynı/ayrı şehirde yaşamaları değişkenleri açısından yapılan istatistik çalışmalarına ait bulgular ve yorumları verilmiştir.

Tablo 4.5.1.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanlarının Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

Tanımlayıcı istatistikler	katop	kbtop	eatop	Ebtop	
N	113	85	105	91	
Art.Ort	151,7788	145,1765	133,4952	124,0989	
Std. Hata	3,25139	3,69772	3,90461	4,03568	
Median	159,0000	149,0000	141,0000	124,0000	
Mod	180,00	132,00	83,00(a)	44,00(a)	
Std.sapma	34,76505	34,09133	40,01036	38,49792	
Skewness	-,846	-,572	-,552	-,012	
Skewness std.hata	,227	,261	,236	,253	
Kurtosis	,402	,021	-,466	,086	
Kurtosis std.hata	,451	,517	,467	,500	
Ranj	161,00	158,00	159,00	194,00	
Minimum	44,00	53,00	44,00	44,00	
Maximum	205,00	211,00	203,00	238,00	
Yüzdellikler					
	25	129,5000	129,0000	109,0000	98,0000
	75	180,0000	170,5000	164,5000	147,0000

Tablo 4.5.1.'de Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanlarının tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir. Engelli çocuğu olan annelerin kendi annelerinden algıladıkları destek ortalaması 151,778'dir ve diğer ebeveynler içinde en yüksek değere sahiptir. Bunu 145,176 ile kendi babaları izlemiştir. Eşinin annesinden algıladığı destek

üçüncü sıradadır (133,495). En az destek eşlerin babalarından gelmektedir (124,098). Algılanan destek puanları varyansları incelendiğinde en homojen grup, kendi babalarına, en heterojen grup ise eşlerinin annelerine aittir. Skewness istatistikleri incelendiğinde, tüm ölçek puanlarının dağılımı, çok az negatif yönde çarpıklık gösterse de, normaldir. Bu sonucu Tablo 4.5.2.'da sunulan Kolmogorov-Smirnov sonuçları da desteklemektedir. Dört ölçeğinde “z” değeri istatistiksel açıdan anlamlı sonuç vermediği için, dağılımların evren parametresine uygun normal dağılım ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Bu gerekçeye dayalı olarak bu araştırmada kullanılacak istatistiklerde, parametrik tekniklerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 4.5.2.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam puanları İçin Yapılan Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

Değer	katop	kbtop	eatop	Ebtop
N	113	85	105	91
Kolmogorov-Smirnov Z	1,288	,747	,909	,603
P	,072	,632	,381	,861

Tablo 4.5.2.'da Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları verilmiştir. Sonuçları tablo 4.5.1.'in yorumun da verilmiştir.

Tablo 4.5.3.'de öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir.

Tablo 4.5.3.

Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları Tanımlayıcı İstatistik Değerleri

Öğrenim durumu	N	Art.Ort	Std. sapma	Std. Hata	
katop	ilkokul	53	142,3208	33,67764	4,62598
	ortaokul	12	125,8333	40,81406	11,78201
	Lise	25	168,4800	29,75052	5,95010
	önlisans/ lisans	23	168,9565	19,85282	4,13960
	Toplam	113	151,7788	34,56276	3,25139
kbtop	ilkokul	37	137,5946	33,14988	5,44981
	ortaokul	10	128,6000	39,72461	12,56202
	Lise	22	154,6818	33,51103	7,14458
	önlisans/ lisans	16	160,0000	25,69306	6,42327
	Toplam	85	145,1765	34,09133	3,69772
eatop	ilkokul	47	132,3617	39,55317	5,76942
	ortaokul	13	123,5385	32,34609	8,97119
	Lise	25	141,0000	38,74919	7,74984
	Önlisans/ lisans	20	133,2500	47,66757	10,65879
	Toplam	105	133,4952	40,01036	3,90461
ebtop	ilkokul	39	122,5385	35,20455	5,63724
	ortaokul	12	124,2500	46,72964	13,48968
	Lise	22	128,8636	38,84805	8,28243
	önlisans/ lisans	18	121,5556	41,91619	9,87974
	Toplam	91	124,0989	38,49792	4,03568

Tablo 4.5.3.'de öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları tanımlayıcı istatistik değerleri verilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın önlisans/lisans mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise ortaokul mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın

önlisans/lisans mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise ortaokul mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın lise mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise ortaokul mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın lise mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise önlisans/lisans mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Tablo 4.5.4.'de öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanlarının varyansı için yapılan Levene's Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.5.4.

Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanlarının Varyansı İçin Yapılan Levene's Testi Sonuçları

Ölçekler	Levene	df1	df2	p
katop	1,945	3	109	,136
kbtop	,622	3	81	,603
eatop	,924	3	101	,432
ebtop	,921	3	87	,434

Tablo 4.5.4.'de öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanlarının varyansı için yapılan Levene's testi sonuçları verilmiştir. Tüm alt ölçek puanlarının varyansları, öğrenim durumu değişkenine göre farklılık göstermemiştir.

Tablo 4.5.5.'da öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi(Anova) sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.5.5.

Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
katop	Gruplararası	26579,059	3	8859,686	9,007	,000***
	Gruplariçi	107214,41	109	983,618		
	Toplam	133793,46	112			
kbtop	Gruplararası	10378,261	3	3459,420	3,212	,027*
	Gruplariçi	87248,092	81	1077,137		
	Toplam	97626,353	84			
eatop	Gruplararası	2758,416	3	919,472	,567	,638
	Gruplariçi	163727,83	101	1621,068		
	Toplam	166486,24	104			
ebtop	Gruplararası	711,132	3	237,044	,155	,926
	Gruplariçi	132676,97	87	1525,023		
	Toplam	133388,11	90			

p>,05 * p<,05 ** p<,01 *** p<,001

Tablo 4.5.5.'da öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonuçları verilmiştir. Engelli çocuğu olan annelerin öğrenim durumu değişkenine göre kendi annesi (p<,001) ve kendi babasından algıladığı destek puanları istatistiksel açıdan ,05 düzeyinde anlamlı farklılık ortaya koymuştur. Eşlerin anne ve babasından algıladıkları destek puan ortalamaları, annelerin öğrenim durumu değişkenine göre

farklılık ortaya koymamıştır. ANOVA’da anlamlı farklılığın elde edildiği ölçeklerde, kümülatif farklılığın hangi ikili değişkenler arasından kaynaklandığını belirlemek üzere varyans analizini tamamlayıcı istatistiklerden Scheffe testi yapılmış ve sonuçları Tablo 4.5.6.’da sunulmuştur.

Tablo 4.5.6.

Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	(I) anne öğrenim durumu	(J) anne öğrenim durumu	Ortalamalar Arası fark	Std. Hata	P
Katop	ilkokul	ortaokul	16,48742	10,02632	,443
		lise	-26,15925(*)	7,60944	,010**
		önlisans/lisans	-26,63577(*)	7,83102	,011*
	ortaokul	ilkokul	-16,48742	10,02632	,443
		lise	-42,64667(*)	11,01422	,003**
		önlisans/lisans	-43,12319(*)	11,16845	,003**
	lise	ilkokul	26,15925(*)	7,60944	,010**
		ortaokul	42,64667(*)	11,01422	,003**
		önlisans/lisans	-,47652	9,06150	1,000
	önlisans/ lisans	ilkokul	26,63577(*)	7,83102	,011*
		ortaokul	43,12319(*)	11,16845	,003**
		lise	,47652	9,06150	1,000
kbtop	ilkokul	ortaokul	8,99459	11,69724	,898
		lise	-17,08722	8,83587	,298
		önlisans/lisans	-22,40541	9,82002	,166
	ortaokul	ilkokul	-8,99459	11,69724	,898
		lise	-26,08182	12,51697	,235
		önlisans/lisans	-31,40000	13,23007	,140
	lise	ilkokul	17,08722	8,83587	,298
		ortaokul	26,08182	12,51697	,235
		önlisans/lisans	-5,31818	10,78341	,970

Tablo 4.5.6. Devamı

önlisans/ lisans	ilkokul	22,40541	9,82002	,166
	ortaokul	31,40000	13,23007	,140
	lise	5,31818	10,78341	,970

p>,05   * p<,05   ** p<,01   *** p<,001

Tablo 4.5.6.'de öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) toplam puanları için yapılan Scheffe testi sonuçları verilmiştir. İlkokul mezunu olan anneler ile lise mezunu olan engelli çocuğu olan annelerin kendi annelerinden algıladıkları destek puanları, lise mezunları lehine anlamlı farklılık elde edilmiştir(p<,01). İlkokul mezunu olan anneler ile önlisans/lisans mezunu olan engelli çocuğu olan annelerin kendi annelerinden algıladıkları destek puanları, önlisans/lisans mezunları lehine anlamlı farklılık elde edilmiştir (p<,05). Önlisans/lisans ve lise mezunu olan annelerin kendi annelerinden algıladıkları destek puan ortalamaları, ortaokul mezunu olan annelerden anlamlı düzeyde daha yüksektir (p<,01). Kendi babalarından algıladıkları destek puan ortalamaları kümülatif olarak farklılık gösterse de, ikili hiç bir karşılaştırmada istatistiksel açıdan anlamlı farklılık elde edilmemiştir.

Tablo 4.5.7.

Engelli Çocuğun Yaşı Değişkeni ile Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları Arasındaki İlişkiler

Ölçek	n	r	P
Katop	113	-,025	,792
Kbtop	85	,007	,948
Eatop	105	-,079	,425
Ebtop	91	-,114	,283

Tablo 4.5.7.'de engelli çocuğun yaşı değişkeni ile Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası)

toplam puanları arasındaki ilişkiler verilmiştir. Engelli çocuğun yaşı ile engelli çocuğu olan annelerin kendi ve eşinin ebeveynlerinden algıladığı destek puanları arasında Pearson Çarpım Momentler Korelasyonu kullanılarak ilişkiler araştırılmış ancak hiç bir ölçekte anlamlı ilişki elde edilememiştir.

Tablo 4.5.8.

Engelli Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkisiz Grup “t” Testi Sonuçları

Ölçek	çocugun cinsiyeti	N	Art.Ort	Std. sapma	Std. Hata	t	sd	p
katop	Kız	45	147,177	39,35173	5,86621	-1,153	110	,251
	Erkek	67	154,880	31,15432	3,80611			
kbtop	Kız	30	139,366	35,33825	6,45185	-1,146	82	,255
	Erkek	54	148,296	33,60123	4,57255			
eatop	Kız	44	127,431	42,52682	6,41116	-1,290	102	,200
	Erkek	60	137,683	38,13646	4,92340			
ebtop	Kız	32	110,000	35,19622	6,22187	-2,602	88	,011*
	Erkek	58	131,448	38,58741	5,06678			

p>,05 * p<,05 ** p<,01 *** p<,001

Tablo 4.5.8.’de engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri; Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan ilişkisiz grup “t” testi sonuçları verilmiştir. Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi ile engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında anlamlı bir fark yoktur.

Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası ile engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında anlamlı bir fark yoktur.

Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi ile engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında anlamlı bir fark yoktur.

Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası ile engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında $p<,05$ düzeyinde anlamlı bir fark vardır.

Tablo 4.5.9.

Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Tanı	N	Sıralamalar Ortalaması	kaykare	sd	p
Zihinsel engelli- Y.G.B.	81	64,48			
Çok engelli	12	54,04			
Duyusal Bozukluklar	13	54,88	2,434	3	,487
Bedensel-Ortopedik engelli ve Süreğen hastalığı olanlar	15	53,07			
Toplam	121				

Tablo 4.5.9.' da zihinsel engelli çocuğu olan annelerin kendi annelerinden algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir(64,48). Bunu 54,88 ile çocuğu duysal bozukluk gösteren annelerin kendi annelerinden algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 53,07 ile bedensel-ortopedik engelli çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin kendi annelerinden algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin kendi annelerinden algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Tablo 4.5.10.

Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Tanı	N	Sıralamalar Ortalaması	kaykare	sd	p
Zihinsel engelli-Y.G.B.	61	48,11			
Çok engelli	9	34,11			
Duyusal Bozukluklar	10	40,15			
Bedensel-Ortopedik engelli ve Süreğen hastalığı olanlar	9	40,17	3,154	3	,368
Toplam	89				

Tablo 4.5.10.' da zihinsel engelli çocuğu olan annelerin kendi babalarından algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir(48,11). Bunu 40,17 ile çocuğu bedensel-ortopedik engelli gösteren annelerin kendi babalarından algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 34,11 ile çok engelli çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin kendi babalarından algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin kendi babalarından algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Tablo 4.5.11.

Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Tanı	N	Sıralamalar Ortalaması	kaykare	sd	p
Zihinsel engelli-Y.G.B.	74	55,04			
Çok engelli	11	54,00			
Duyusal Bozukluklar	10	45,90			
Bedensel-Ortopedik engelli ve Süreğen hastalığı olanlar	12	54,33	,766	3	,858
Toplam	107				

Tablo 4.5.11.' de zihinsel engelli çocuğu olan annelerin eşinin annelerinden algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir (55,04). Bunu 54,33 ile

çocuğu bedensel-ortopedik engelli olan annelerin eşinin annelerinden algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 45,90 ile duygusal bozukluğu olan çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin eşinin annelerinden algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin eşlerinin annelerinden algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Tablo 4.5.12.

Tanı Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) Puanları İçin Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Tanı	N	Sıralamalar Ortalaması	kaykare	sd	P
Zihinsel engelli-Y.G.B.	63	49,46			
Çok engelli	9	37,39			
Duyusal Bozukluklar	10	37,00			
Bedensel-Ortopedik engelli ve Süreğen hastalığı olanlar	10	45,55	3,154	3	,368
Toplam	92				

Tablo 4.5.12.'de zihinsel engelli çocuğu olan annelerin eşlerinin babalarından algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir (49,46). Bunu 45,55 ile çocuğu bedensel-ortopedik engelli olan annelerin eşinin babalarından algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 37,00 ile duygusal bozukluğu olan çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin eşlerinin babalarından algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin eşlerinin babalarından algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Tablo 4.5.13.

Ebeveynlerin Aynı Evde/Aynı Apartmanda Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Mann-Whitney “U” Testi Sonuçları

Ölçek	evde veya apartmanda yaşayan ebeveyn	N	Sıralamalar Ortalaması	Sıralamalar Toplamı	Mann-Whitney U	z	p
katop	Evet	17	70,76	1203,00	582,000	-1,980	,050*
	Hayır	96	54,56	5238,00			
	Toplam	113					
kbtop	Evet	14	46,82	655,50	415,500	-,821	,412
	Hayır	69	41,02	2830,50			
	Toplam	83					

Tablo 4.5.13.’de ebeveynlerin aynı evde/apartmanda oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) toplam puanları için yapılan Mann-Whitney “U” testi sonuçları verilmiştir. N’in otuzun altına düşmesi nedeniyle ilişkisiz grup “t” testi yerine nonparametrik Mann-Whitney “U” testi yapılmıştır. Yapılan Mann-Whitney “U” testi sonuçlarına bakıldığında ebeveynlerin aynı evde veya aynı apartmanda oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin kendi annesinden aldığı destekte aynı evde oturanlar lehine $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir fark çıkmıştır.

Tablo 4.5.14.

Ebeveynlerin Aynı/Ayrı Evde/Apartmanda Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkisiz Grup “T” Testi Sonuçları

Ölçek	Evde/ apartmanda yaşayan ebeveyn	N	Art.Ort	Std.sapma	SH	t	Sd	p
eatop	Evet	35	143,1143	36,37369	6,1482	1,759	103	,081
	Hayır	70	128,6857	41,11579	4,9142			
ebtop	Evet	30	135,0333	29,56172	5,3972	1,929	89	,057
	Hayır	61	118,7213	41,37114	5,2970			

Tablo 4.5.14.’de Ebeveynlerin aynı/ayrı evde veya aynı/ayrı apartmanda oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan İlişkisiz Grup “t” testi sonuçları verilmiştir. Yapılan İlişkisiz Grup “t” testi anlamlı bir sonuç vermemiştir. Ebeveynlerin aynı evde veya aynı apartmanda oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin eşinin ebeveynlerinin desteğini algılamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.5.15.

Ebeveynlerin Aynı/Ayrı Şehirde Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan Mann-Whitney “U” Testi Sonuçları

Ölçek	Aynı şehirde yaşayan ebeveyn	N	Sıralamalar Ortalaması	Sıralamalar Toplamı	Mann- Whitney U	z	p
Katop	Evet	97	55,50	5383,50	630,50	-1,119	,231
	Hayır	16	66,09	1057,50			
	Toplam	113					
Kbtop	Evet	72	41,28	2972,00	344,0	-,698	,485
	Hayır	11	46,73	514,00			
	Toplam	83					

Tablo 4.5.15.'de Ebeveynlerin aynı/ayrı şehirde oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) toplam puanları için yapılan Mann-Whitney “U” testi sonuçları verilmiştir. N'nin otuzun altına düşmesi nedeniyle ilişkisiz grup “t” testi yerine nonparametrik Mann-Whitney “U” testi yapılmıştır. Yapılan Mann-Whitney “U” testi sonuçlarına göre hem kendi annesinden hem de kendi babasından anlamlı bir sonuç alınamamıştır. Yani ebeveynlerin aynı şehirde oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin kendi ebeveynlerinin desteğini algılamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.5.16.

Ebeveynlerin Aynı/Ayrı Şehirde Oturma Değişkenine Göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanları İçin Yapılan İlişkisiz Grup “T” Testi Sonuçları

Ölçek	Aynı şehirde yaşayan ebeveyn	N	Art.Ort	Std.sapma	SH	t	sd	P
eatop	Evet	78	130,0000	39,67105	4,49186	-1,531	103	,129
	Hayır	27	143,5926	39,99929	7,69787			
ebtop	Evet	69	120,3043	39,45672	4,75003	-1,682	89	,096
	Hayır	22	136,0000	33,39090	7,11896			

Tablo 4.5.16.'da Ebeveynlerin aynı/ayrı şehirde oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan İlişkisiz Grup “t” testi sonuçları verilmiştir. Yapılan İlişkisiz Grup “t” testi anlamlı bir sonuç vermemiştir. Ebeveynlerin aynı şehirde oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin eşinin ebeveynlerinin desteğini algılamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

V. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara göre varılan sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar ve Tartışma

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'nin geliştirilmesi çalışmasında, güvenirlik ve geçerlik çalışmalarından elde edilen bulguların sonuçları açıklanmış ve ilgili literatür ışığında tartışılmaya çalışılmıştır.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği; annelerin kendi annesinden, kendi babasından, eşinin annesinden, eşinin babasından algıladığı desteğin düzeyini ölçmektedir. Bu ölçeğin istatistiksel çalışmaları yapıldığında 4 ayrı ölçek ortaya çıkmıştır. Bunlar:

1. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi
2. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası
3. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi
4. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi güvenirlik ve geçerlik sonuçları incelendiğinde; ölçekte 44 maddenin bulunması ve 5'li likert ölçeğinin kullanılması nedeniyle alınabilecek en yüksek puanın 220 olduğu hesaplanmış ve ölçeğin maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerlerine (aritmetik ortalama, standart sapma) bakıldığında grubun annelerinden aldığı desteğin ortalamasının (146,26) alabilecekleri en yüksek puanın ortalamasından biraz yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları arasında

elde edilen korelasyon katsayısı, 980'dir ve bu sonuç testin % 98 test-tekrar test güvenilirliğine (devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmel yakın bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>,05$).

İç tutarlılık katsayıları hesaplandığında Cronbach Alfa ,965 Sperman Brown ,917 Guttman ,915 üç yöntemde de r değerleri %80'nin üstünde çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki ölçeğin güvenilirliği çok yüksektir. Maddelerin güvenilirlik ve geçerlik katsayıları (Madde toplam, Madde kalan, ayırt edicilik) hesaplarından ortaya çıkan sonuçlarda tüm maddelerin ,001 düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiş ve maddelerin tümünün güvenilir ve geçerli olduğu saptanmıştır.

Ölçeğin faktör analizinin yapılabilmesi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığına karar vermek amacıyla Kaiser- Meyer- Olkin Test uygulanmış ve çıkan sonucun (,899) %50'nin üstünde olması nedeniyle örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğuna karar verilmiştir. Bartlett's Test uygulanarak da ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olup olmadığına bakılmış ve sonucun .001 düzeyinde anlamlı çıkması üzerine ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olduğu anlaşılmıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplanmadan önce psikolojik testlerde en sağlıklı sonucu veren Varimax Rotated Yöntemi kullanılarak faktör analizi sonuçlarına bakılmış ve bu işlem sonrasında yapı geçerliliğinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bilimsel açıdan bir ölçeğin tüm alt ölçeklerinin en az toplam varyansın %40'nı açıklaması gerekmektedir. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Annesi ise toplam varyansın %55,332'sini açıklamıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplandığında ise 3 alt ölçeğinin olduğu saptanmıştır. Bu alt ölçeklere sırasıyla; engelliliği kabullenme, özveride bulunma (maddi/fiziksel destek), ilgi gösterme (duygusal destek) adları verilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası güvenilirlik ve geçerlik sonuçları incelendiğinde; ölçekte 44 maddenin bulunması ve 5'li likert ölçeğinin kullanılması nedeniyle alınabilecek en yüksek puanın 220 olduğu hesaplanmış ve ölçeğin maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerlerine (aritmetik ortalama, standart sapma) bakıldığında grubun babalarından aldığı desteğin ortalamasının (136,24) alabilecekleri en yüksek puanın ortalamasından biraz yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları arasında elde edilen korelasyon katsayısı, 981'dir ve bu sonuç testin % 98 test-tekrar test güvenilirliğine (devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmel yakın bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p > ,05$).

İç tutarlılık katsayıları hesaplandığında Cronbach Alfa ,959 Sperman Brown ,900 Guttman ,900 üç yöntemde de r değerleri %80'nin üstünde çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki ölçeğin güvenilirliği çok yüksektir. Maddelerin güvenilirlik ve geçerlik katsayıları (Madde toplam, Madde kalan, ayırt edicilik) hesaplarından ortaya çıkan sonuçlarda tüm maddelerin ,001 düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiş (sadece 33. madde ayırt edicilikte $p < ,05$ düzeyinde çıkmıştır) ve maddelerin tümünün güvenilir ve geçerli olduğu saptanmıştır.

Ölçeğin faktör analizinin yapılabilmesi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığına karar vermek amacıyla Kaiser- Meyer- Olkin Test uygulanmış ve çıkan sonucun (,841) .50'nin üstünde olması nedeniyle örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğuna karar verilmiştir. Bartlett's Test uygulanarak da ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olup olmadığına bakılmış ve sonucun .001 düzeyinde anlamlı çıkması üzerine ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olduğu anlaşılmıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplanmadan önce psikolojik testlerde en sağlıklı sonucu veren Varimax Rotated Yöntemi kullanılarak faktör analizi sonuçlarına bakılmış ve bu işlem sonrasında yapı geçerliliğinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bilimsel açıdan bir ölçeğin tüm alt ölçeklerinin en az toplam varyansın %40'nı

açıklaması gerekmektedir. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Kendi Babası ise toplam varyansın %52,582'sini açıklamıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplandığında ise 3 alt ölçeğinin olduğu saptanmıştır. Bu alt ölçeklere sırasıyla; engelliği kabullenme, özveride bulunma (maddi/fiziksel destek), ilgi gösterme (duygusal destek) adları verilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi güvenilirlik ve geçerlik sonuçları incelendiğinde; ölçekte 44 maddenin bulunması ve 5'li likert ölçeğinin kullanılması nedeniyle alınabilecek en yüksek puanın 220 olduğu hesaplanmış ve ölçeğin maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerlerine (aritmetik ortalama, standart sapma) bakıldığında grubun babalarından aldığı desteğin ortalamasının (125,24) alabilecekleri en yüksek puanın ortalamasından biraz yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları arasında elde edilen korelasyon katsayısı, 977'dir ve bu sonuç testin % 98 test-tekrar test güvenilirliğine (devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmele yakın bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>,05$).

İç tutarlılık katsayıları hesaplandığında Cronbach Alfa ,968 Sperman Brown ,929 Guttman ,928 üç yöntemde de r değerleri %80'nin üstünde çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki ölçeğin güvenilirliği çok yüksektir. Maddelerin güvenilirlik ve geçerlik katsayıları (Madde toplam, Madde kalan, ayırt edicilik) hesaplarından ortaya çıkan sonuçlarda maddelerin tümünün güvenilir ve geçerli olduğu saptanmıştır. Tüm maddeler ,001 düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiştir. Sadece 32, 35, 37 ve 38. maddeler ayırt edicilikte anlamlı bir sonuç vermemiştir. Ancak maddelerin güvenilirlikleri yüksek olduğu için ölçek kapsamında kalmalarına karar verilmiştir.

Ölçeğin faktör analizinin yapılabilmesi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığına karar vermek amacıyla Kaiser- Meyer- Olkin Test uygulanmış ve

çıkan sonucun (.892) %50'nin üstünde olması nedeniyle örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğuna karar verilmiştir. Bartlett's Test uygulanarak da ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olup olmadığına bakılmış ve sonucun .001 düzeyinde anlamlı çıkması üzerine ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olduğu anlaşılmıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplanmadan önce psikolojik testlerde en sağlıklı sonucu veren Varimax Rotated Yöntemi kullanılarak faktör analizi sonuçlarına bakılmış ve bu işlem sonrasında yapı geçerliliğinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bilimsel açıdan bir ölçeğin tüm alt ölçeklerinin en az toplam varyansın %40'ını açıklaması gerekmektedir. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Annesi ise toplam varyansın %56,636'sını açıklamıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplandığında ise 3 alt ölçeğinin olduğu saptanmıştır. Bu alt ölçeklere sırasıyla; engelliği kabullenme, özveride bulunma (maddi/fiziksel destek), ilgi gösterme (duygusal destek) adları verilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası güvenilirlik ve geçerlik sonuçları incelendiğinde; ölçekte 44 maddenin bulunması ve 5'li likert ölçeğinin kullanılması nedeniyle alınabilecek en yüksek puanın 220 olduğu hesaplanmış ve ölçeğin maddelerinin tanımlayıcı istatistik değerlerine (aritmetik ortalama, standart sapma) bakıldığında grubun babalarından aldığı desteğin ortalamasının (115,68) alabilecekleri en yüksek puanın ortalamasından biraz yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Öntest-son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testi sonuçları arasında elde edilen korelasyon katsayısı, 955'dir ve bu sonuç testin % 96 test-tekrar test güvenilirliğine(devamlılık katsayısı) sahip olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçla testin mükemmel yakın bir güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ön test ile son test toplam puanları için yapılan ilişkili grup "t" testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>.05$).

İç tutarlılık katsayıları hesaplandığında Cronbach Alfa ,945 Sperman Brown ,889 Guttman ,888 üç yöntemde de r değerleri %80'nin üstünde çıkmıştır. Bu da

göstermektedir ki ölçeğin güvenilirliği çok yüksektir. Maddelerin güvenilirlik ve geçerlik katsayıları (Madde toplam, Madde kalan, ayırt edicilik) hesaplarından ortaya çıkan sonuçlarda, ayırt edicilikte tüm maddeler en az ,05 düzeyinde anlamlı sonuçlar vermiştir. Madde güvenilirlik katsayılarında 32, 35, 37 ve 38. maddeler anlamlı sonuç vermemiştir. Ancak tüm maddelerin ayırt edici olması nedeniyle bu maddelerin kapsamında kalmalarına karar verilmiştir.

Ölçeğin faktör analizinin yapılabilmesi için örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığına karar vermek amacıyla Kaiser- Meyer- Olkin Test uygulanmış ve çıkan sonucun (,870) %50'nin üstünde olması nedeniyle örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmaya uygun olduğuna karar verilmiştir. Bartlett's Test uygulanarak da ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olup olmadığına bakılmış ve sonucun .001 düzeyinde anlamlı çıkması üzerine ölçeğin ölçtüğü değişkenin evren parametresinde çok boyutlu olduğu anlaşılmıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplanmadan önce psikolojik testlerde en sağlıklı sonucu veren Varimax Rotated Yöntemi kullanılarak faktör analizi sonuçlarına bakılmış ve bu işlem sonrasında yapı geçerliliğinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bilimsel açıdan bir ölçeğin tüm alt ölçeklerinin en az toplam varyansın %40'nı açıklaması gerekmektedir. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği-Eşinin Babası ise toplam varyansın %53,419'unu açıklamıştır.

Ölçeğin faktör yükleri hesaplandığında ise 3 alt ölçeğinin olduğu saptanmıştır. Bu alt ölçeklere sırasıyla; engelliliği kabullenme ve duygusal destek, özveride bulunma (maddi/fiziksel destek), eğitsel destek adları verilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) Toplam Puanlarının Tanımlayıcı İstatistik Değerlerinin sonuçlarına bakıldığında; engelli çocuğu olan annelerin kendi annelerinden algıladıkları destek ortalaması 151,778'dir ve diğer ebeveynler içinde en yüksek değere sahiptir. Bunu 145,176 ile kendi babaları izlemiştir. Eşinin annesinden algıladığı destek üçüncü sıradadır (133,495). En az destek eşlerin babalarından gelmektedir (124,098). Algılanan destek puanları varyansları incelendiğinde en homojen grup, kendi babalarına, en heterojen grup ise eşlerinin

annelerine aittir. Skewness istatistikleri incelendiğinde, tüm ölçek puanlarının dağılımı, çok az negatif yönde çarpıklık gösterse de, normaldir. Bu sonucu Kolmogorov-Smirnov sonuçları da desteklemektedir. Dört ölçeğinde “z” değeri istatistiksel açıdan anlamlı sonuç vermediği için, dağılımların evren parametresine uygun normal dağılım ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Bu gerekçeye dayalı olarak bu araştırmada kullanılacak istatistiklerde, parametrik tekniklerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi- Babası ve Eşinin Annesi- Babası) toplam puanları incelendiğinde annelerin kendi anne- babasından algıladığı desteğin, eşinin anne- babasından algıladığı desteğe oranla daha yüksek olduğunu görülmüştür. Mirfin- Veitch (1996) ve Nybo (1998)’nun araştırmalarında da, annenin kendi anne- babasından algıladığı desteğin, babanın anne- babasından algıladığı desteğe oranla daha yüksek olduğunu ortaya çıkmıştır.

Yine araştırma ölçekleri toplam puanları incelendiğinde, kendi annesi babası arasında en yüksek değere kendi anneleri, eşinin annesi babası arasında ise eşin anneleri sahiptir. Mirfin-Veitch (1996) ve Nybo (1998) araştırmalarında büyük annelerin büyük babalara oranla daha fazla destek sağladıklarını vurgulamışlardır.

Öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları tanımlayıcı istatistik değerlerinin sonuçlarına göre;

Kendi annelerinden algıladıkları destek puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın önlisans/lisans mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise ortaokul mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Kendi babalarından algıladıkları destek puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın önlisans/lisans mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise ortaokul mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Eşlerinin annesinden algıladıkları destek puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın lise mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise ortaokul mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Eşlerinin babasından algıladıkları destek puanları ortalamaları öğrenim durumu değişkenine göre incelendiğinde, en yüksek ortalamanın lise mezunu olan annelere ait olduğu görülmüştür. En düşük ortalama ise önlisans/lisans mezunu olan annelerden elde edilmiştir.

Öğrenim durumu yüksek olan annelerin öğrenim durumu düşük olan annelere göre ebeveynlerinden daha fazla destek algılamalarının nedeni belki de öğrenim durumu yüksek annelerin çalışıyor olmaları olabilir. Böylece mutlaka bir bakıcı desteğine ihtiyaç duyacaklardır. Engelli çocuğun bakımının zor olmasından dolayı bu durumda çocuğa bakabilecek en güvenilir ve birincil destek kendi ve eşinin anneleri olacaktır. Öğrenim durumu düşük anneler genelde çalışmadıkları için ebeveynler tarafından kendi çocukları ile nasıl olsa ilgilendikleri düşünülebilir. Bu nedenle de daha az destek veriyor olabilirler.

Öğrenim durumu değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanlarının varyansı için yapılan Levene's testi sonuçları incelendiğinde; tüm alt ölçek puanlarının varyansları, öğrenim durumu değişkenine göre farklılık göstermediği görülmüştür.

Engelli çocuğun yaşı değişkeni ile Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında; engelli çocuğun yaşı ile engelli çocuğu olan annelerin kendi ve eşinin ebeveynlerinden algıladığı destek puanları arasında Pearson Çarpım Momentler Korelasyonu kullanılarak ilişkiler araştırılmış ancak hiç bir ölçekte anlamlı ilişki elde edilememiştir. Bu durumda gösteriyor ki sonuçta çocuğun yaşı ne olursa olsun kendi torunları, bu çocukların ve ailelerinin çok daha fazla desteğe ihtiyacı var.

Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası, Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan ilişkisiz grup “t” testi sonuçları incelendiğinde; engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin kendi anneleriyle engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında anlamlı bir fark yoktur. Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin kendi babalarıyla engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında anlamlı bir fark yoktur. Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin eşinin annesiyle engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında anlamlı bir fark yoktur. Engelli çocuğun cinsiyeti değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin eşinin babasıyla engelli çocuğun kız veya erkek olması arasında erkek çocuklar lehine $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir fark vardır. Eşin babasından algılanan desteğin Türk kültüründen kaynaklandığı düşünülebilir. Çünkü bizim kültürümüzde erkek evladın babanın soyunu sürdürmesi yani soyadını ileriki nesillere taşıması özellikle erkekler açısından çok önemlidir. Belki kayın pederler iyileşip soyunu sürdürür ümidiyle erkek torunlarına daha fazla destek veriyor olabilir.

Tanı değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Annesi) puanları için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları incelendiğinde; zihinsel engelli çocuğu olan annelerin kendi annelerinden algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir (64,48). Bunu 54,88 ile çocuğu duyuşal bozukluk gösteren annelerin kendi annelerinden algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 53,07 ile bedensel-ortopedik engelli çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin kendi annelerinden algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin kendi annelerinden algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Tanı değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Kendi Babası) puanları için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları incelendiğinde; zihinsel engelli çocuğu olan annelerin kendi babalarından algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir (48,11). Bunu 40,17 ile çocuğu bedensel-ortopedik engelli gösteren annelerin kendi babalarından algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 34,11 ile çok engelli çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin kendi babalarından algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin kendi babalarından algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Tanı değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Annesi) puanları için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları incelendiğinde; zihinsel engelli çocuğu olan annelerin eşinin annelerinden algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir (55,04). Bunu 54,33 ile çocuğu bedensel-ortopedik engelli gösteren annelerin eşinin annelerinden algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 45,90 ile duygusal bozukluğu olan çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin eşinin annelerinden algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin eşlerinin annelerinden algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Tanı değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği (Eşinin Babası) puanları için yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları incelendiğinde zihinsel engelli çocuğu olan annelerin eşlerinin babalarından algıladığı destek sıralamalar ortalaması en yüksek düzeydedir (49,46). Bunu 45,55 ile çocuğu bedensel-ortopedik engelli gösteren annelerin eşinin babalarından algıladığı destek izlemiştir. En düşük algı sıralamalar ortalaması 37,00 ile duygusal bozukluğu olan çocuğa sahip anneler grubundan elde edilmiştir. Dört tanı grubuna göre annelerin eşlerinin babalarından algıladığı destek puanları arasındaki farklılığı sınamak üzere yapılan nonparametrik Kruskal-Wallis testinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuklarının tanı özelliğine göre annelerin eşlerinin babalarından algıladığı destek derecesi farklılaşmamaktadır.

Ebeveynlerin aynı evde/aynı apartmanda oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) toplam puanları için yapılan Mann-Whitney “U” testi sonuçları incelendiğinde; N’nin otuzun altına düşmesi nedeniyle ilişkisiz grup “t” testi yerine nonparametrik Mann-Whitney “U” testi yapılmıştır. Yapılan Mann-Whitney “U” Testi Sonuçlarına bakıldığında ebeveynlerin aynı evde veya aynı apartmanda oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin kendi annesi lehine $p < ,05$ düzeyinde anlamlı bir sonuç elde edildiği, ancak kendi babasından anlamlı bir sonuç alınamadığı görülmüştür.

Ebeveynlerin aynı/ayrı evde/apartmanda oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan ilişkisiz grup “t” testi sonuçları incelendiğinde; yapılan İlişkisiz Grup “t” testi anlamlı bir sonuç vermediği görülmüştür. Ebeveynlerin aynı evde/ apartmanda oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin eşinin ebeveynlerinin desteğini algılamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Ebeveynlerin aynı/ayrı şehirde oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Kendi Annesi, Kendi Babası) toplam puanları için yapılan Mann-Whitney “U” testi sonuçları incelendiğinde; N’nin otuzun altına düşmesi nedeniyle ilişkisiz grup “t” testi yerine nonparametrik Mann-Whitney “U” testi yapılmıştır. Yapılan Mann-Whitney “U” Testi Sonuçlarına göre hem kendi annesinden hem de kendi babasından anlamlı bir sonuç alınamamıştır. Yani ebeveynlerin aynı şehirde oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin kendi ebeveynlerinin desteğini algılamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Ebeveynlerin aynı/ayrı şehirde oturma değişkenine göre Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçekleri (Eşinin Annesi, Eşinin Babası) toplam puanları için yapılan ilişkisiz grup “t” testi sonuçları incelendiğinde; yapılan İlişkisiz Grup “t” testi anlamlı bir sonuç vermemiştir. Ebeveynlerin aynı şehirde oturma değişkenine göre engelli çocuğu olan annelerin eşinin ebeveynlerinin desteğini algılamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Mirfin-Veitch (1996) ve Nybo (1998)

araştırmalarında, engelli çocuğun ailesine yakın mesafede oturanların uzak mesafede oturanlara oranla daha fazla destekte bulduklarını vurgulamaktadırlar. Fakat bu araştırmaya katılan annelerin büyük bir oğunlunun ebeveynleri aynı şehirde yaşamaktadır. Bu nedenle anlamlı bir sonuç çıkmamış olabilir.

Öneriler

Aileye yeni bir bireyin katılması ailede çeşitli değişikliklere yol açar. Aileye katılan yeni birey anne – babanın ve diğer aile üyelerinin hayatlarının akışlarını yeniden gözden geçirmeleri ve yeni bireyinde varlığını içerecek şekilde düzenlemelerini gerektirir. Hele ki bu birey özel gereksinimleri olan bir bireyse ailenin yaşantısının akışını tamamıyla değiştirmektedir. Özellikle anne-babalar ailedeki diğer bireylerin sevgi, ilgi ve maddi gereksinimlerinden, kendi iş ve sosyal yaşantılarından kısararak özel gereksinimli bireye maddi ve manevi anlamda daha fazla zaman ayırmak zorunda kalırlar. Anne-babanın bu şekilde yükünün artması bir süre sonra strese ve buna bağlı olarak da depresyon ve ruhsal sağlık problemlerine yol açmaktadır. Bu durumda anne babanın yükünü azaltacak kaynaklara ihtiyaç duyulur. Ailenin yanı başındaki en güvenilir ve sağlıklı kaynak kendi ebeveynleridir.

Bu çalışmada annelerin kendi ve eşinin ebeveynlerinden aldıkları desteği algılamalarını ölçmek amacıyla Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeğin istatistiksel sonuçlarına bakıldığında annelerin, eşinin anne babasından algıladığı desteğin düzeyinin düşük olduğu görülmüştür. Bu alanda yapılan araştırmalarda, babanın ebeveynlerinin özel gereksinimli çocukla ilgilenmesi, annenin onlarla olan ilişkisine, çocuğun durumuyla ilgili bilgileri paylaşmadaki istekliliğine ve çocuğun gündelik bakımında rol oynamalarına izin vermesine bağlı olduğunu ortaya koymuştur (Katz ve Kesel, 2002). Ülkemizde de bu konuda çalışmalar yapılması önerilebilir.

Bu alanda yapılabilecek ileri çalışmalardan biri de annelerin neden eşlerinin ebeveynlerinden umdukları desteği alamadıkları ve yeterli destek alabilmeleri için neler yapmaları gerektiği üzerine olabilir. Annelerin nelere ihtiyaç duyabilecekleri araştırılarak, belirlenebilir. Bu doğrultuda uzmanlar tarafından aileler için destek programları ve ya belli zamanlarda toplanabilecek, anne babanın ihtiyaç duyduğu her türlü hizmeti sağlayabilecek destek grupları oluşturulabilir.

Büyük ebeveynler anne babaların birincil destek kaynaklarıdır. Sağlayabildikleri her türlü destek çoğu zaman anne babaların stresini o anlık da olsa azaltmaya yetebilir. Ancak büyük ebeveynlerde bu durumla başa çıkabilmek için

profesyonel destek alabilirler. Engelli torunu olan ve olmayan büyük ebeveynlerin stres düzeyleri karşılaştırılabilir. Büyük ebeveynlerin torunlarının hayatında kendilerini nasıl algıladıkları araştırılabilir. Büyük ebeveynlerin engelli çocuğa sahip çocuklarının hayatında kendilerini nasıl algıladıkları araştırılabilir.

Engelli çocukların büyük anne-babalarını nasıl algıladıkları üzerine bir çalışma yapılabilir.

Bu araştırmada Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları tamamlanmıştır. Ölçeğin daha yaygın kullanım sağlaması, bu ölçme aracından elde edilen puanların birey-birey, birey-grup, grup-grup karşılaştırmalarında kullanılabilmesi için standardizasyon (norm) çalışması örneklem sayısı büyütülerek yapılabilir. Ayrıca; çalışmanın yapı geçerliği ve faktör analizleri yapılmıştır. İleride bu ölçek üzerinde çalışmayı düşünen araştırmacılar, eşzamanlı geçerlilik çalışmasını da yapabilirler. Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği, farklı değişkenler dikkate alınarak yapılacak araştırmalarda kullanılabilir.

Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'ni kullanmayı düşünen araştırmacılara öneri; Yapılan faktör analizi çalışmaları sonucunda annenin; annesi, babası, eşinin annesi, babasına yönelik algılarının belirlenmesinde kullanılan Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'nin farklı alt ölçekleri olduğu belirlenmiştir. Bu ölçeklere giren maddeler her ebeveyn (kendi annesi, babası, eşinin annesi, babası) için ayrı maddeler olduğundan dolayı alt ölçeklere farklı farklı adlar verilmek zorunda kalmıştır. Bu sebeplerden dolayı farklı ebeveynlere yönelik algıların karşılaştırılmalı olarak kullanılacağı araştırmalarda ölçeğin toplam puan üzerinden kullanılması daha uygun olacaktır. Tek bir ebeveyne yönelik algının belirleneceği araştırmalarda ise ilgili ebeveyne yönelik olarak geliştirilen ölçek alt ölçekleri dikkate alınarak kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Ackerman, N. (1959). Theory of Family Dynamics. *Psychoanalysis and the Psychoanalytic Review*, 46 (4), 33–50.
- Akkök, F. (1997). Farklı Özelliği Olan Çocuk Anne Babalarının Yaşadıkları. N. Karancı (Ed), *Farklılıkla Yaşamak: Aile Ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği*. Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Arıcı, H. (2004). *İstatistik Yöntemler ve Uygulamalar* (14. Baskı). Ankara: Meteksan
- Ataman, A. (2003). *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Baranowski, M. D. & Schilmoeller, G. L. (1999). Grandparents in The Lives of Grandchildren With Disabilities: Mothers' Perceptions. *Education and Treatment of children*, 22 (4), 427 - 446.
- Baranowski, M. D. & Schilmoeller, G. L. (1998). Intergenerational support in families with disabilities: Grandparents' perspectives. *Families in Society: the Journal of Contemporary Human Services*, 79 (5), 465–484
- Bayhan, S.P. ve Artan. İ. (2004). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bell, J.E. (1972). *Family Therapy*. New York: Jason Aronson Inc.
- Blumer, H. (1963). Society as Symbolic Interaction in Arnold Rose, editor, *Human Behavior and Social Processes: An Interactionist Approach*, Boston, Houghton Mifflin, 179-192.
- Brommel, B.J. ve Galvin. K.M. (1996). *Family Communication: Cohesion and Change*. New York: Harper Collins Collage Publishers.

Cohen, Sheldon & Thomas A. Wills (1985) Stress, social support and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98 (2), 310–357.

Cüceloğlu, D. (2002). *Keşkesiz Bir Yaşam İçin İletişim Donanımları* (9.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, D. (1987). Özel Eğitime Giriş. Ankara: *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*, (156).

Darıca, N., Abidinoğlu, Ü. ve Gümüüşü Ş. (2000). *Otizm ve Otistik Çocuklar*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Davidhizar, R., Bechtel G. A. & Woodring, B.C. (2000). The Changing Role of Grandparent. *Hood. J Gerontol Nurs*, 26(1), 24–9.

Dönmezer, İ. (2003). *Ailede İletişim ve Etkileşim: Sağlıklı İnsan, Sağlıklı Aile* (1. Basım). İzmir (Bornova): Ege Üniversitesi Basımevi.

Duygun, T. (2001). *Zihinsel Engelli Ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikologlar Dergisi*, 10(34), 45-55.

Elmacıoğlu, T. (1998). *Başarıda Aile Faktörü*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Eripek, S. (1993). *Zihinsel Engelli Çocuklar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ewalt, P.L. (1997). The Revitalization of Improverished Communities. *Social Work*. 42(5).

Fenell, D. ve B. Weinhold. (1989). *Counseling Families*. Colarado: Love Pub. Com.

Frude, N. (1991). *Understanding Family Problems*. Chishester: John Wiley and Sons.

Gander, Mary ve Harry W. Gardiner(1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (B.Onur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi,(Eserin aslının basım tarihi 1981).

Gardner, J. E., Scherman, A., Mobley, D., Brown, P. ve Schutter, M. (1994). Grandparents' Beliefs Regarding Their Role and Relationship with Special Needs Grandchildren. *Education and Treatment of Children*. 17(2), 185-196

Gardner, J. E., Scherman, A., Efthimiadis, M. S., Shultz, S. K. (2004). Panamanian Grandmothers' Family Relationships and Adjustment to Having a Grandchild with a Disability. *International Journal of Aging & Human Development*. 59 (4), 305-320.

Gazda, G.M. (1989). *Group Counseling* (4. Edition). USA: Boston.

Glasberg, B. A. ve Haris, S. L. (1997). Grandparents and parents assess the davelopment of their child with autism. *Child and Behavioral therapy*, 19(2), 17-27.

Goldenberg, İ. ve Goldenberg, H. (1991). *Family Therapy An Overview*. California: Brooks & Cole Publishing Company.

Görgü, E. (2005). *3-7 yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin aldıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gülerce, A. (1996). *Türkiye 'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri* (1. Basım). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Hastings, R.P. ve Beck, A. (2004). Practitioner Review: Stres Intervention for Parents of Children with Intellectual Disabilities. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(8), 1338-1349

Hornby, G., ve Ashworth, T. (1994). Grandparents' support for families who have children with disabilities: A survey for parents. *Journal of Child and Family Studies*, 3, 403-413.

İl. S. (2001). *Özürlülük Aile Yaşamı ve Sosyal Hizmet. Görme Özürlüler için Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları*, Yay. Haz. Kasım KARATAŞ, Ankara: Körler Federasyonu Yayın No: 4.

Karasar N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (12. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Katz, S. Ve Kessel, L. (2002). Grandparents of Children With Developmental Disabilities: perceptions, Beliefs, and Involvement In Their Care. *Issues in Comprehensi ve Pediatric Nursing*, 25,113-128.

Kay, B.(2002). *Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip anne ve babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kirk, S. A., Gallagher, J. J., & Anastasiow, N. J. (2000). *Educating exceptional children*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Küçükler, S. (1997). *Bilgi Verici Psikolojik Danışmanlık Programının Zihinsel Özürlü Çocukların Kardeşlerinin Özürlü İlgili Bilgi Düzeylerine ve Özürlü Kardeşlere Yönelik Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü.
- L'abate, L., G. Ganahl ve J.C. Hansen. (1986). *Methods of Family Therapy*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Levi, H. (1986). *Should All Enmeshed Families Regarded As Dysfunctional: A Study Of The Circumplex Model Of Marital and Family Systems*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Lewis, D.J & Smith. R.L. (1980), *American Sociology and Pragmatism: Mead, Chicago Sociology and Symbolic Interaction*, Chicago/London: University of Chicago Press.
- Ludlow, L.H. ve E. Howard. (1990). "The Family Map: A Graphical Representation of Family Systems Theory". *Educational and Psychological Measurement*, 50(2), 14–22.
- Nazlı, S. (2000). *Aile Danışmanlığı* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım
- Nybo, W. L., Scherman, A., ve Freeman, P. L. (1998). Grandparents' Role in Family Systems With a Deaf Child: An Exploratory Study. *American Annals of the Deaf*, 143 (3), 260-267

- Manis, J.G./Meltzer, B.N. (Eds.) (1972), *Symbolic Interaction. A Reader in Social Psychology*.
- Mead, G.H. (1934). *Mind, Self, and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. by Charles W. Morris(Edited), Chicago: University of Chicago Pres
- Meyer, D. J., ve Vadasy, P. F. (1986). *Grantparent Workshops: How to Organize Workshops for Grandparents of Children with Handicaps*. Seattle: University of Washington Press.
- Miller, J.G. ve J.L. Miller. (1980). "The Family As A System". C.K. Hoffling & J.M. Lewis (ed.). *The Family: Evaluation and Treatment*. New York: Brunner & Mazel Publishers.
- Mirfin- Veitch, B., Bray A. ve Watson M. (1996). They Really do Care: Grandparents as Informal Support Sources for Families of Children With Disabilities. *New Zealand Journal of Disability Studies* 2, 136-148
- Mirfin-Veitch, B. Bray, A. ve Watson, M. (1997). We're Just That Sort of Family": Intergenerational Relationships in Families Including Children With Disabilities. *Family Relations*, 46(3), 305-311
- Mitchell, W. (2006). The role of grandparents in intergenerational support for families with disabled children: a review of the literature. *Child & Family Social Work*.
- Okanlı A. (2004). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Psikososyal Sorunlar, *Uluslararası İnsanbilimleri Dergisi* ISSN:1303-5134

Okday, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem* (2. Basım). İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Öner, N. ve Uluser, S. (1990). Aile Ortamı ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması. *Serbest Bildiri Raporu*. İstanbul: VI Ulusal Psikoloji Kongresi.

Öner, N. (1997). *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler , Bir Başvuru Kaynağı* (3. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Yayınları

Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.

Pelchat D, Lefebvre H, Perault M. (2003). Differences and similarities between mother and fathers' experiences of parenting a child with disability. *J.Child Care*.7(4): 231–247.

Riley, S. (1990). "A Strategic Family Systems Approach to Art Therapy With Individuals". *The American Journal of Art Therapy*, 28(2), 22–34.

Sabatelli, R. ve S. Bartle. (1995). "Survey Approaches to The Assessment of Family Functioning: Conceptual, Operational and Analytical Issues". *Journal Of Marriage and Family*, 57, 34–42.

Sayın, Ö. (1987). "Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi". *Aile Yazıları: Evlilik Kurumu ve İlişkileri*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 532–547.

Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

- Seligman, M. (1991). Grandparents of Disabled children: Hopes, Fears and Adaptation. *Families in Society. The journal of Contemporary Human Services*, 72(3), 147-152.
- Seligman, M., Goodwin, G., Paschal, K., Appelgate, A., ve Lehman, L. (1997). Grandparents of children With disabilities: Perceived Levels of Support. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 32, 293-303.
- Soylu, Ö. (2002). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerinden Sosyal Destek Algılayıp- Algılamama Durumlarına Göre Psikolojik Belirtiler Yönünden İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tekinalp B. (2001). *The Effects Of A Coping Skills Hopeless And Stress Levels Of Mothers Of Children With Autism*. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Thibault, J. W., & Kelley, H. H. (1952)., *The Social Psychology of Groups*. New York: John Wiley & Sons
- Vetere, A. ve A. Gale. (1987). *Ecological Stuies of Family*. Britain: Wiley & Sons Ltd.
- Walsh, P. (1982). *Normal Family Process*. New York: Guilford Press.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (18. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2005). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. (20. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı: Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi* (20. Basım), İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

Ek 1: Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği

Ek 2: Özgeçmiş

Aşağıda Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği'nden örnek bazı maddeler verilmiştir.

NOT: Lütfen sadece hayatta olan ebeveynlerinizle (*kendi anne-babanızı ya da eşinizin anne-babasını*) ilgili olan sütunları işaretleyiniz.

Madde No.	Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeği	KENDİ ANNEM					KENDİ BABAM					EŞİMİN ANNESİ					EŞİMİN BABASI				
		Her zaman	Genellikle	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman	Her zaman	Genellikle	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman	Her zaman	Genellikle	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman	Her zaman	Genellikle	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Özellikle torununu görmek için gelir.																				
3.	Çocuğumuza bakacağını söyleyerek, eşimle kısa bir tatil yapmamız için ısrar eder.																				
4.	Gerektiğinde bütçemize ev giderlerimiz için maddi katkıda bulunur.																				
6.	Torununa fiziksel yolla sevgisini (sarılma, kucaklama, öpme, okşama gibi) gösterir.																				
9.	Gerektiğinde kendisi torununun ihtiyaçlarını (banyo yaptırma, yemek yedirme, giysi değiştirme gibi) tek başına karşılar.																				
10.	Torununun ihtiyacını (bez, ilaç, giysi gibi) para vererek veya satın alarak karşılar.																				
12.	Torununu her türlü tehlikeden korumaya çalışır.																				
13.	Torununun özel gereksinimiyle ilgili bilgi toplar.																				
15.	Torununun özel gereksinimiyle ilgili yapılmaması gerekenleri bilir ve ona göre davranır.																				

ÖZGEÇMİŞ

Salise KAVAK 1980 yılında İstanbul'da doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Mehmet İpgin İlköğretim okulunda okudu. Liseyi Sarıyer Kız Meslek Lisesi'nde Çocuk Gelişimi bölümünde okudu. 4 yıl Cent Koleji Anaokulu'nda usta öğretici olarak görev yaptı. 2000-2001 eğitim öğretim yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim Öğretmenliği'ni kazanıp; 2003-2004 eğitim öğretim yılı sonunda mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı'nda okumaya hak kazandı. Yine aynı yıl Özel Tarabya Milenyum Anaokulu'nda göreve başlayan Salise KAVAK 2 yıl burada görev yaptıktan sonra halen çalışmakta olduğu FMV Ayazağa Işık Anaokulu'nda görevine devam etmektedir.